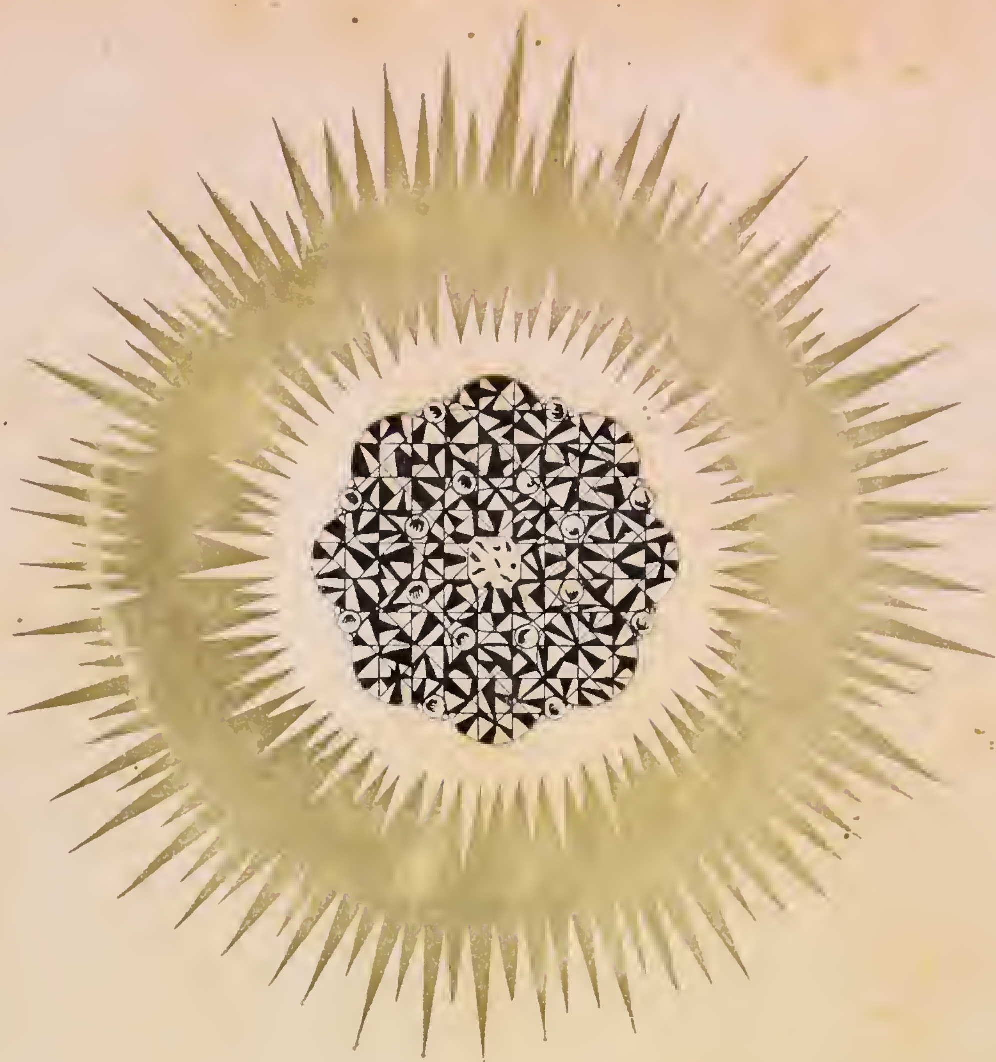

อนุสรณ์

งานพระราชทานเพลิงศพ

คุณรัตนา ชนานพ บ.ช., จ.ม.

๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๑๒

คติพจน์เรื่องความตาย

นายชลอ วนะภูติ รวบรวม

นานาคติ

รวบรวมจากข้อเขียนต่างสำนวน

พระนันทิยะ

ทวี วรคุณ

ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ

คุณรัตนา ชนานพ บ.ช.,จ.ม.

ณ เมรุ วัดใหญ่อินทาราม ชลบุรี

๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๑๒

12531

คำนำ

เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ คุณรัตนา ชนานพ ในวันอาทิตย์ที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๑๒ คณะเจ้าภาพได้พิจารณาเลือกหนังสือเพื่อจัดพิมพ์ถวาย และแจกเป็นที่ระลึก สนองพระคุณท่านผู้มีเมตตา และมีไมตรีจิต ที่ได้กรุณาเสด็จมา และมาร่วมเป็นเกียรติในงานครั้งนี้ พอใจจัดพิมพ์หนังสือรวม ๒ เล่ม คือเล่มแรกได้รวมเรื่อง "คุณรัตนา ชนานพ พูดถึงคุณสมบัติของพ่อค้า" "ค้าเก่งจริง อย่าเอาเงินของตนลงทุน" "การสร้างความเชื่อถือในวงการค้า" "ทีคี อื๋อนั้ง อุ๊ยจือ ซำไช้ ทีซี ตี้หลี นั้งฮั้ว" "เคล็ดและการปฏิบัติเพื่อทำให้เศรษฐกิจ และการค้าตกอยู่กับคนไทย" ของ "คุณสุธน (ทองใบ) ยมจินดา" "แนวทางความก้าวหน้าในธุรกิจการค้า" ของ "คุณเชื้อ ชนานพ" "ประสิทธิภาพในการบริหารธุรกิจ" ของ "คุณไสว สุทธิพิทักษ์" และ "พระราชบัญญัติหอการค้า พ.ศ. ๒๕๐๙" ของ "กระทรวงเศรษฐการ" เพราะเป็นข้อเขียนที่มีคุณค่าดีมาก ควรที่ผู้ประกอบธุรกิจในด้านการค้าและอุตสาหกรรมจะได้อ่านเพื่อเพิ่มพูนความรู้ และแม้ผู้มีอาชีพอื่นทั้งหลายก็น่าจะได้อ่านโดยทั่วกัน เพื่อเข้าใจในเรื่องการดำเนินงานในด้านการค้าและอุตสาหกรรมอันเป็นอาชีพที่สำคัญของประเทศซึ่งคุณรัตนา ชนานพ ได้ประกอบอยู่จนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต และเพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงผู้วายชนม์ จึงได้ติดต่อ

ขออนุญาตท่านผู้เขียน เพื่อจัดพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับการค้าดังกล่าวแล้วขึ้นในงานนี้ ก็ได้รับความกรุณาให้จัดพิมพ์ได้

ส่วนอีกเล่มหนึ่งนั้น ได้ขออนุญาตพิมพ์ คติธรรมเกี่ยวกับเรื่องความตาย ซึ่ง คุณชลอ วนะภูติ ได้รวบรวมและเรียบเรียงไว้เป็นเรื่องหลักในเล่ม และได้คัดรวมภาษิตอันเป็นคติต่าง ๆ ทั้งคติโลกและคติธรรมที่อ่านได้ความรู้ทั้งเด็กและทั้งผู้ใหญ่จากบทประพันธ์ ข้อเขียน ของนักปราชญ์ นักประพันธ์ ต่างชาติ ต่างสำนวน รวมพิมพ์ไว้ด้วย ซึ่งข้อความเหล่านี้คัดลอกจากของเก่า จึงไม่สามารถติดตามขออนุญาตได้ทั่วถึงจำต้องขออภัยท่านผู้เขียนไว้ด้วย นอกจากนี้ ยังได้ขออนุญาตพิมพ์เรื่อง "พระนันทิยะ" ของ คุณทวี วรคุณ ซึ่งเห็นว่าเป็นนิยายอิงชาดก ที่ให้คติสอนใจในการสนองคุณบิดา มารดา เหมาะสำหรับพิมพ์แจกในงานนี้อย่างยิ่ง จึงขอขอบพระคุณท่านเจ้าของเรื่องที่กรุณาอนุญาตให้คณะเจ้าภาพจัดพิมพ์เรื่องของท่านไว้ ณ ที่นี้ด้วย และหวังว่าหนังสือทั้งสองเล่มที่จัดพิมพ์ขึ้นนี้จะมีประโยชน์ต่อท่านผู้อ่านพอสมควร

นับตั้งแต่วันที่ คุณรัตนา ชนานพ ป่วยและถึงแก่กรรม ตลอดจนระยะเวลาที่ตั้งศพบำเพ็ญกุศล ณ วัดใหญ่อินทาราม อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ได้มีท่านที่เคารพนับถือรวมทั้งญาติมิตรได้กรุณาเยี่ยมถามอาการป่วยด้วยความเป็นห่วง และได้มาร่วมบำเพ็ญกุศล โดยรับเป็นเจ้าภาพและสวดพระอภิธรรมบ้าง ช่วยเหลือในด้านอื่น ๆ บ้าง เป็นที่ซาบซึ้งและอบอุ่นใจแก่คณะเจ้าภาพเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งคณะเจ้าภาพยังจดจำและระลึก

ถึงพระคุณทั้งนี้ตลอดมา และเชื่อว่าหาก คุณรัตนา ชนานพ จะทราบโดยญาณวิถีใดก็ตาม คงจะชื่นชมโสมนัสเพราะได้เห็นน้ำใจไมตรีที่ท่านที่เคารพนับถือรวมทั้งญาติมิตร ได้มีความรักและความอาลัยต่อผู้ที่ล่วงลับไปแล้วอย่างน่าประทับใจเป็นที่สุด แม้ในงานพระราชทานเพลิงศพ ซึ่งเป็นงานครั้งสุดท้ายที่เนื่องด้วยสรีระของ คุณรัตนา ชนานพ ก็ยังได้รับเกียรติจากทุกท่านมาร่วมในงานครั้งนี้อย่างเป็นที่น่าชื่นใจ คณะเจ้าภาพจึงขอขอบพระทัยและขอบพระคุณต่อทุกท่านไว้ ณ ที่นี้ด้วย และขอนมัสการขอบพระคุณ ท่านเจ้าคุณพระไพโรจน์ภัทรธาดา เจ้าอาวาสวัดใหญ่อินทาราม ที่ได้เมตตาโดยเอื้อเฟื้อ และอุปการะในงานพระราชทานเพลิงศพตั้งแต่ต้นจนตลอดมา พร้อมทั้งขอกราบขอบพระคุณ ท่านที่เคารพนับถือที่ได้กรุณาจัดพิมพ์หนังสืออนุสรณ์มาเป็นบรรณาการ รวมทั้งท่านที่ช่วยจัดการในการพิมพ์หนังสือที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ คุณรัตนา ชนานพ ไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

บุญกุศลที่คณะเจ้าภาพได้ร่วมกันบำเพ็ญนับตั้งแต่เมื่อ คุณรัตนา ชนานพ ถึงแก่กรรม รวมทั้งกุศลอันเกิดจากวิทยาทานนี้ คณะเจ้าภาพขออุทิศเพื่อให้สำเร็จสุขประโยชน์ แด่ คุณรัตนา ชนานพ โดยควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพให้สมดังมโนปณิธานของคณะเจ้าภาพ ทุกประการ.

คณะเจ้าภาพ

๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๑๒

คุณรัตนา ชนานพ ม.ช., จ.ม.

ชาตะ : วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๔๙

มตะ : วันที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๒

ประวัติ

คุณรัตนา ชนานพ บ.ช., จ.ม.

คุณรัตนา ชนานพ เป็นบุตรของนายกิมเซียะ และนางละม่อม แซ่ลิ้ม เกิดเมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๔๔๙ ตรงกับวันพุธ แรม ๑ ค่ำ เดือน ๔ ปีมะเมีย ที่ตำบลบางลำภู อำเภอพระนคร มีพี่น้องด้วยกันรวม ๖ คน คือ

๑. นายเซ่งเอี๊ยม แซ่ลิ้ม (ถึงแก่กรรม)

๒. นายเซ่งย้ง แซ่ลิ้ม

๓. นางรัตนา ชนานพ

๔. นายประชุม แซ่ลิ้ม (เปลี่ยนนามสกุลเป็น ชนานันท์)

๕. นายประยงค์ แซ่ลิ้ม (ถึงแก่กรรม)

๖. นายประวัติ แซ่ลิ้ม (เปลี่ยนนามสกุลเป็น ชนานันท์)

เมื่อเยาว์วัย คุณรัตนา ได้รับการศึกษาตามสมควร เช่นเดียวกับเด็กทั่วไปในรุ่นเดียวกัน แต่เนื่องจากเป็นธิดาคนเดียวจึงต้องรับภาระงานในบ้านทุกอย่างและได้รับการฝึกหัดจากบิดามารดา ให้หนักไปในทางการบ้านการเรือน และงานการค้าไปด้วย เช่นการเก็บเงินและทำบัญชีเป็นต้น ตลอดจนต้องดูแลความทุกข์สุขของพี่น้องไปด้วย ความรู้ความชำนาญ

ที่ได้รับมาแต่เยาว์วัยนี้ทำให้ คุณรัตนา มีความสามารถทั้งในงานการบ้าน และงานการค้าในเวลาต่อมา

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ คุณรัตนา อายุได้ ๑๙ ปี ได้ทำการสมรสกับ คุณเชื้อ ชนานพ ตลอดชีวิตสมรส คุณรัตนา มิได้ทำหน้าที่แม่บ้านแต่อย่างเดียว หากได้เป็นทั้งคู่คิดและคู่ทำงานอาชีพไปพร้อม ๆ กับสามี กิจ-การอาชีพที่ได้ร่วมดำเนินการมากับคุณเชื้อผู้สามี มีลำดับดังนี้

หลังจากสมรสแล้ว คุณรัตนา ได้มาช่วย คุณเชื้อ ค้าขายอยู่ที่ถนนพระสุเมรุ บางลำภู ใช้ชื่อว่าร้าน "นพรัตน์" ขายของเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ หมากพลู หมวก รองเท้า ผ้าเช็ดหน้า เสื้อเชิ้ต กางเกงแพร เป็นต้น สำหรับการตัดเย็บเสื้อเชิ้ต ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย มีผู้แทนต่างจังหวัดรับไปจำหน่ายทั่วประเทศไทย

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ ได้จัดตั้งเป็นบริษัท นพรัตน์ จำกัด

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖ ได้ขยายกิจการผลิตเสื้อเชิ้ตให้ได้มาตรฐานและมีคุณภาพยิ่งขึ้น โดยจัดตั้งโรงงานเย็บเสื้อเชิ้ตที่ทันสมัยแห่งแรกในประเทศไทยขึ้นที่ซอยสมคิด ถนนเพลินจิต พระนคร ผลิตเสื้อเชิ้ต กางเกง เชิ้ตสตรีและเสื้อเด็ก

เมื่อหลังจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ มีการขาดแคลนน้ำตาลทรายขาว คุณเชื้อกับคุณรัตนา ได้เข้าหุ้นกับนายบุญส่ง แก้วไพฑูรย์ ซื้อโรงงานน้ำตาลทรายอ่างหินผลิตน้ำตาลขาย โรงงานตั้งอยู่ที่ตำบลห้วยกะปิ ต่อมา

คุณรัตนา ชนานพ ถ่ายพร้อมสามีและธิดา วันทำบุญฉลองอายุครบ ๖๐ ปี
วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๙ ที่บ้านจังหวัดชลบุรี

ย้ายไปตั้งอยู่ที่ตำบลบางพระ จังหวัดชลบุรี ในที่สุดรับซื้อกิจการมาทั้งหมดแล้วเปลี่ยนชื่อเป็น บริษัทรัตนาอุตสาหกรรม จำกัด โดยมีคุณรัตนา ชนานพ เป็นผู้จัดการ

คุณรัตนา มิได้หยุดยั้งการทำงาน แม้ว่าลูก ๆ ต่างได้มีครอบครัวและช่วยแบ่งเบาภาระทางบริษัท นพรัตน์ จำกัด ไปได้แล้วก็ตาม เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ คุณเชื้อและคุณรัตนา ยังได้เปิดกิจการโรงแรมนพรัตน์และห้องอาหารนพรัตน์ขึ้นที่ ซอยนพรัตน์ ถนนวชิรปราการ อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรีอีก คุณรัตนาลงมือเป็นผู้ประกอบอาหารเองและสั่งสอนเด็กในครัว ให้รู้จักปรุงอาหารแปลก ๆ ใหม่ ๆ ทั้งไทย จีน ฝรั่ง เป็นที่ติดอกติดใจของชาวชลบุรีและชาวเมืองอื่น ๆ ที่แวะรับประทาน จนได้ชื่อว่าเป็นร้าน "เชลล์ชวนชิม" ในชลบุรี

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ ได้ย้ายโรงงานทำเสื้อเชิ้ตของบริษัท นพรัตน์ จำกัด จากซอยสมคิด ถนนเพลินจิต พระนคร ไปอยู่ที่ซอยปุณณวิถี ถนนสุขุมวิท พระนคร

คุณรัตนา รักการรักงานเป็นชีวิตจิตใจ ทุ่มเทกำลังความคิดและน้ำพักน้ำแรง ทำงานโดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย ไม่ค่อยมีเวลาคิดถึงความสุขของตนเอง ทั้งมีความมานะอดทนต่อความลำบากเป็นที่สุด เมื่อมีอุปสรรคหรือปัญหาใด ๆ ก็มิได้ย่อท้อ พยายามแก้ปัญหาและช่วยเป็นกำลังใจให้กับคุณเชื้อผู้เป็นสามีอยู่ตลอดมา

ในด้านการกุศล คุณรัตนาเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ชอบทำบุญใส่บาตรทุกวันไม่เคยขาดเลย เลี้ยงอาหารพระภิกษุสงฆ์และปล่อยนกปล่อยเต่าอยู่เสมอ ทั้งได้ช่วยสร้างถาวรวัตถุไว้ในพระพุทธศาสนาอยู่หลายแห่ง ที่สำคัญคือ

๑. เป็นผู้เชิญชวน จอมพลผิน ชุณหะวัน และท่านผู้หญิงวิบูลลักษณ์ ให้สร้างเมรุและศาลา ณ วัดอ่างศิลา อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ทั้งได้ช่วยจัดการดูแลการสร้างจนเสร็จเรียบร้อย

๒. สร้างพระประธานให้วัดหนองตำลึง ที่อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี

๓. รับเป็นเจ้าภาพให้มีการอุปสมบทพระภิกษุหลายองค์ บางองค์ยังคงดำรงสมณเพศมาจนทุกวันนี้

๔. การสาธารณกุศลอื่น ได้สร้างตึกชื่อ "เชื้อ–รัตนา ชนานพ" เป็นตึกคนไข้พิเศษ แก่โรงพยาบาลชลบุรี

ในด้านสาธารณประโยชน์ คุณรัตนาได้อุทิศกำลังกาย กำลังปัญญาและกำลังทรัพย์ เพื่อสาธารณประโยชน์อยู่เสมอ จนได้ดำรงตำแหน่งในสมาคมและองค์การกุศลต่าง ๆ เช่น

๑. กรรมการก่อตั้งสมาคมต่อต้านโรคมะเร็งแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์

คุณเชื้อ และ คุณรัตนา ชนานพ พร้อมด้วยบุตรี บุตรเขย และหลาน ๆ ถ่ายเป็นที่ระลึก
ในงานคล้ายวันเกิดครบรอบ ๕๗ ปี ของ คุณรัตนา ชนานพ เมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๖

๒. กรรมการสมาคมสตรีไทย

๓. กรรมการสโมสรวัฒนธรรมหญิงจังหวัดชลบุรี

๔. กรรมการเหล่ากาชาดชลบุรี

๕. กรรมการโรงพยาบาลชลบุรี

๖. กรรมการก่อตั้งหอการค้าชลบุรี
เป็นต้น

ด้วยการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ คุณรัตนาจึงได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ และเหรียญสมนาคุณ ดังนี้

พ.ศ. ๒๔๙๖ ได้รับเบญจมาภรณ์ช้างเผือก

พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้รับจัตุถาภรณ์มงกุฎไทย

พ.ศ. ๒๕๐๘ ได้รับเหรียญกาชาดสมนาคุณ

คุณเชื้อกับคุณรัตนา มีธิดาด้วยกัน ๘ คน คือ

๑. เด็กหญิงฉวีรัตน์ ชนานพ (ถึงแก่กรรม)

๒. นางอัจฉรา มกรานนท์ สมรสกับ พ.ต.ท. อัสนี มกรานนท์

๓. เด็กหญิงเสาวณีย์ ชนานพ (ถึงแก่กรรม)

๔. นางสคราญ การุณยวนิช สมรสกับ นายประสิทธิ์ การุณยวนิช

๕. นางอรศรี ศิลป์ประสิทธิ์ สมรสกับ นายอำพน ศิลป์ประสิทธิ์

๖. นางกานดา วรรณดิษฐ์ สมรสกับ นายวิทยา วรรณดิษฐ์ (ซึ่งถึงแก่กรรม)

๗. เด็กหญิงแจ๊ด ชนานพ (ถึงแก่กรรม)

๘. นางสาววาณี ชนานพ

โดยปกติคุณรัตนา เป็นคนแข็งแรง แต่เนื่องจากตรากตรำทำงานมามาก ทั้งไม่ค่อยได้พักผ่อน จึงทำให้เป็นโรคความดันโลหิตสูง เมื่อเช้าวันอังคารที่ ๑ เมษายน ๒๕๑๒ เวลาประมาณ ๑๑.๓๐ น. หลังจากที่เดินจากบ้านพักมาทำงานยังห้องอาหารนพรัตน์ได้สักครู่หนึ่ง คุณรัตนาก็เป็นลมหน้ามืดลง นายแพทย์อุดม จินดาวณิค ผู้อำนวยการโรงพยาบาลจังหวัดชลบุรี และนายแพทย์ประเทือง คงขำ ได้รีบมาให้การตรวจและรักษาและเวลา ๑๓.๐๐ น. ได้รับไปรักษาต่อที่โรงพยาบาล แต่ความดันโลหิตไม่ลดลงสุดความสามารถของแพทย์ที่จะช่วยเหลือได้ ในวันเดียวกันนั้นเวลา ๒๒.๐๐ น. เส้นโลหิตในสมองแตก ในวันรุ่งขึ้นคือวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๑๒ เวลาประมาณ ๑๐.๐๐ น. คุณรัตนาก็ได้จากไปอย่างสงบท่ามกลางญาติมิตรและบุตร สิริรวมอายุได้ ๖๓ ปี ๑ เดือนกับ ๕ วัน

แม้คุณรัตนาจะจากไปแล้ว แต่ความดีที่คุณรัตนาได้สร้างไว้ยังปรากฏอยู่ ดังคำกลอนบทหนึ่งกล่าวไว้ว่า

ดินจะกลบ ลบกาย วายสังขาร
ไฟจะผลาญ เผาซาก สิ้นสาปสูญ
แต่ความดี มีอยู่ คู่ค้ำคูณ
ช่วยเทิดทูน แทนซาก ที่จากไป

ภาพถ่าย คุณเชื้อ และ คุณรัตนา ชนานพ

ในงานแฟนซีสังสรรค์วันปีใหม่ พ.ศ. ๒๕๐๙

ของบริษัทนพรัตน์ จำกัด

ไว้อาลัย คุณรัตนา ชนานพ

การสูญเสีย คุณรัตนา ชนานพ ภรรยาคู่ทุกข์คู่ยากของผมในครั้งนี้ นับเป็นการสูญเสียอย่างใหญ่หลวงที่สุด จนไม่อาจจะหาคำใด ๆ มากล่าวให้ตรงกับความรู้สึกอันแท้จริงได้ เป็นการสูญเสียภรรยาเพียงคนเดียวก็จริง แต่ก็เปรียบเสมือนได้สูญเสียบุคคลสำคัญไปถึงสองคน คือ ภรรยาและเพื่อนร่วมชีวิต รวมทั้งที่ปรึกษาอันหามิได้อีกแล้ว

แม้ผมจะทราบดีว่าคนเราต้องมีการพลัดพรากจากกันเป็นธรรมดาโลก แต่การจากของคุณรัตนาภรรยาคู่ชีวิตของผมนี้ ได้ก่อให้เกิดความโทมนัสและอาลัยอาวรณ์เหลือที่จะพรรณนา เพราะเหตุว่าเธอมีคุณสมบัติอันยากที่จักหาได้ในหญิงอื่น คุณรัตนาเกิดมาเพื่อจะเป็นคนดีมีประโยชน์ทั้งแก่ครอบครัวและแก่สังคม แก่ญาติพี่น้องและผู้ใกล้ชิด เป็นที่รำลึกจดจำอย่างไม่มีวันลืมเลือน เมื่อเยาว์วัยเธอเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ มีความเคารพและกตัญญูต่อท่านทั้งสองอย่างเสมอต้นเสมอปลาย เมื่อท่านมีชีวิตอยู่ก็ได้เลี้ยงดูให้ได้รับความสุข ยามท่านเจ็บไข้ก็ได้ให้การรักษาพยาบาล และเมื่อท่านสิ้นชีวิตไปแล้วก็ได้จัดการประกอบพิธีตามประเพณีอย่างสมเกียรติ ทั้งยังได้เอื้อเฟื้อต่อญาติพี่น้องทั้งหลายตามสมควรแก่โอกาส เป็นที่ชื่นชมยินดีในหมู่ญาติอย่างทั่วถึง

ในฐานะของความเป็นหญิง คุณรัตนาเกิดมาเป็นกุลสตรีที่งามพร้อมด้วยลักษณะเบญจกัลยาณี มีกิริยาอ่อนโยนละมุนละม่อม งามด้วยอัธยาศัยไมตรีต่อทุกคน ไม่ว่าจะเป็นคนในปกครองหรือนอกปกครอง เมื่อแต่งงานแล้วเธอเป็นภรรยาที่ดีของสามี ขยันขันแข็งช่วยเหลือในการประกอบอาชีพและธุรกิจทุกอย่าง เป็นแสงสว่างที่นำทางไปสู่ความรุ่งโรจน์ตั้งแต่ต้นจนวาระสุดท้ายของชีวิต ในการปรนนิบัติตามหน้าที่ของภรรยาคุณรัตนาก็ไม่มีบกพร่อง เธอเอาใจใส่ดูแลในยามที่ผมเจ็บไข้ได้ป่วย ปลอบประโลมในยามที่ผมเกิดความเศร้าเหงาหงอย คอยต้อนรับแขกเหรื่อที่มาเยือนตามกาละเทศะอันควร ตามปกติที่บ้านของเรามักจะมีแขกข้าราชการพ่อค้าและผู้หลักผู้ใหญ่ที่เคารพมาเยี่ยมเยียนอยู่เสมอ คุณรัตนาก็ได้แสดงตนเป็นแม่บ้านที่ดีต้อนรับขับสู้และลงมือปรุงอาหารด้วยตนเองอย่างเต็มอกเต็มใจ

ในด้านการประกอบอาชีพ คุณรัตนาเป็นกำลังสำคัญยิ่งในการดำเนินกิจการค้า นับตั้งแต่แรกก่อสร้างตัวจนกระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิต เธอไม่เคยหยุดยั้งที่จะทำงานด้วยใจรัก งานของเราต้องต่อสู้และผจญกับขวากหนามนานาประการ อาศัยที่เธอมีความเฉลียวฉลาด สามารถฟันฝ่าอุปสรรคมาได้อย่างน่าสรรเสริญ ถึงแม้บางครั้งเราจะเคยโต้เถียงกันด้วยปัญหาต่าง ๆ แต่ก็ไม่ถึงกับทะเลาะกันอย่างจริงจังสักที เพราะเราต่างก็ใช้เหตุผลในการเจรจาทุกครั้ง

โดยอุปนิสัย คุณรัตนาเป็นผู้หญิงที่มีปฏิภาณไวปัญญาเฉียบแหลม สามารถขจัดปัญหาใหญ่ ๆ ให้ผ่านพ้นไปได้อย่างน่าชม เป็นคนรอบคอบละเอียดลออ ทำอะไรเรียบร้อยเป็นระเบียบและมีฝีมือ มีความมานะอดทน มีความสามารถรอบตัว และพยายามหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ

ในฐานะของความเป็นมารดา คุณรัตนาเป็นมารดาที่สามารถเลี้ยงและอบรมบุตรีได้อย่างดีเยี่ยม สอนให้รู้จักมารยาท การเจรจาพาทีเป็นที่น่ารักน่าชมและเลี้ยงลูกอย่างยุติธรรม ไม่ทำให้ลูก ๆ ต้องน้อยเนื้อต่ำใจ ด้วยเหตุนี้บุตรีแม้จะมีครอบครัวแล้วก็ยังรักใคร่กลมเกลียวกันเป็นอย่างดีตลอดมา

สำหรับในด้านการสังคมนั้น นับว่าภรรยาของผมเป็นผู้มีน้ำใจกว้างขวางและเข้าใจสามีเป็นอย่างดี ให้ความสนิทสนมต่อเพื่อนฝูงที่มาเยี่ยม และยามที่ผมออกไปเที่ยวเตร่กับเพื่อนเหล่านั้นเป็นบางครั้งบาง-คราว เธอก็ไม่เคยแสดงกิริยาไม่พอใจเลยสักครั้งเดียว นอกจากนี้เธอยังได้ให้ข้อเตือนใจสำหรับผมไว้ ๓ ประการคือ

๑. อย่ายุ่งกับคนในบ้าน
๒. อย่าไปมีบ้านนอกบ้าน
๓. อย่าไปเอาเข้ามาในบ้าน

ข้อเตือนใจทั้ง ๓ ข้อนี้นับว่ามีประโยชน์มาก จึงขอนำมาลงพิมพ์ไว้ด้วยในที่นี้ เพราะได้ปฏิบัติได้ผลดีมาแล้ว

ที่กล่าวมาแล้ว เป็นคุณสมบัติส่วนตัวและครอบครัว แต่สำหรับการบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม คุณรัตนาก็ไม่น้อยหน้าใคร เธอเป็นคนรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์อย่างมั่นคง ได้ประกอบการอันเป็นสาธารณกุศลไว้หลายสิ่งหลายอย่าง ทำบุญตักบาตรอยู่เป็นนิจสิน และได้สร้างถาวรวัตถุไว้ในพระพุทธศาสนาหลายแห่ง ทั้งได้สละเวลาเพื่อการกุศลอื่น ๆ อีกมาก ในวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ คุณรัตนาไปถวายพระพรทุกปี

คติประจำใจของเธอมีอยู่ว่า

๑. เมื่อพูดแล้วต้องทำ
๒. การดำเนินชีวิตจะต้องถือหลักว่า อดออม อดรอ และอดทน
๓. แม้จะเสียอะไรถ้าจะต้องเสียก็ให้เสียไป ขออย่าให้ใจเสีย
๔. ผู้ชายไม่ว่าจะยากดีมีจน และจะมีความรู้หรือไม่ก็ตาม ต้องเป็นหัวหน้าครอบครัว
๕. ไม่ควรนินทาว่ากล่าวบุคคลใด เพราะไม่วันใดก็วันหนึ่ง คำนินทาว่ากล่าวนั้น จะย้อนไปถึงหูผู้นั้นได้

คุณงามความดีของคุณรัตนา ยังมีอีกมากมายเหลือที่จะรำพันให้ถูกต้อง และเธอได้จากไปแล้วอย่างไม่มีวันกลับ ทิ้งให้สามีและบุตรต้อง

ครอบครัวนพรัตน์ ถ่ายหน้าร้านนพรัตน์ซึ่งเปิดในงานแสดงสินค้าไทย
ที่พระราชอุทยานสราญรมย์ พ.ศ. ๒๕๐๗

ว้าเหว่และอาวรณ์ถึง ทั้ง ๆ ที่ทราบดีว่าคนเราหนีอะไรก็หนีได้แต่หนีความตายนั้นไม่พ้น ผมและลูก ๆ ก็ยังรู้สึกว่าคุณรัตนาจากเราไปเร็วเกินไป เธอควรจะได้อยู่ให้นานกว่านี้ แต่เราก็กำหนดไม่ได้ดังที่ใจนึกและปรารถนา คุณรัตนาได้จากไป โดยทิ้งแต่คุณงามความดีไว้ให้พวกเราที่อยู่หลัง ได้จดจำรำลึกอย่างไม่มีวันลืม

ผมและลูก ๆ ขอตั้งจิตอธิษฐานว่า หากชาติหน้ามีจริงแล้ว ก็ขอให้เราได้พบกันทุก ๆ ชาติไป ด้วยผลบุญที่คุณรัตนาได้บำเพ็ญมาและผลานิสงส์ที่ผมและบุตรตลอดจนญาติมิตรได้ช่วยกันบำเพ็ญอุทิศส่งไปให้เธอ คงจะดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของคุณรัตนา ได้สถิตสถาพรอยู่ในสุคติภพเถิด

ในโอกาสนี้ ผมขอขอบพระคุณ คุณนารถ มนตเสวี ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดชลบุรี ที่ได้ให้เกียรติแสดงความห่วงใยมาเยี่ยมและดูแลทันทีที่คุณรัตนาล้มป่วยลง ทั้งได้เฝ้าดูอาการด้วยความเป็นห่วงจนกระทั่งคุณรัตนาจากไป ซึ่งผมจะขอจารึกพระคุณและน้ำใจอันดีงามของท่านไว้ ณ ที่นี้ด้วย นอกจากนี้ผมขอขอบพระคุณนายแพทย์อุดม จินดาวณิค ผู้อำนวยการโรงพยาบาลชลบุรี นายแพทย์ประเทือง คงขำ ตลอดจนนายแพทย์และพยาบาลโรงพยาบาลชลบุรี ที่ได้กรุณาให้การรักษาพยาบาลเป็นอย่างดีจนวาระสุดท้าย ซึ่งผมจะขอจดจำไว้ไม่รู้ลืม

ในสุดท้ายนี้ ผมขอกราบขอบพระทัยและขอบพระคุณ ที่ท่านได้กรุณาสละเวลามาร่วมในงานพระราชทานเพลิงศพ คุณรัตนา ชนานพ ภรรยาที่รักของผมในวันนี้เป็นอย่างสูง หากมีสิ่งใดขาดตกบกพร่องขอได้โปรดอภัยด้วย.

30 พ.ค. 2512

ระลึกถึงคุณแม่

วันพุธที่ ๒ เมษายน ๒๕๑๒ เป็นวันที่พวกเราทุกคน ซึ่งเป็นลูกของคุณแม่ ต้องประสบกับความสูญเสียอันยิ่งใหญ่ที่สุดในชีวิต โดยสูญเสียคุณแม่ไปอย่างมิได้คาดคิดไว้ก่อน ความจริงพวกเราทุกคนไม่เคยแม้เพียงกล้าคิดล่วงหน้ากันไว้ว่า ถ้าคุณแม่ต้องจากพวกเราไปแล้ว คุณพ่อและพวกเราซึ่งเป็นลูก ๆ จะอยู่กันได้อย่างไรโดยไม่มีคุณแม่ ทั้งนี้ เพราะคุณแม่ยอมเสียสละทุกอย่าง เพื่อคุณพ่อและลูก ๆ ทุกคนอย่างแท้จริง ตั้งแต่จำความได้พวกเราเห็นคุณแม่ตั้งใจทำทุกอย่าง และทำด้วยความเต็มใจเพื่อให้คุณพ่อและพวกเราซึ่งเป็นลูก ๆ มีความผาสุกทุกคน เท่าที่คุณแม่สามารถจะทำได้ เพราะรักคุณพ่อและรักลูกทุกคนด้วยใจจริง

แม้พวกเราซึ่งเป็นลูก ๆ ของคุณพ่อและคุณแม่ จะเป็นลูกของคนธรรมดา ซึ่งไม่ได้เกิดมาบนกองเงินกองทอง แต่ก็นับว่าโชคดี เพราะคุณแม่และคุณพ่อ ท่านรักและหวังดีต่อพวกเราทุกคนอย่างดีที่สุด พวกเราจึงได้มีทุกอย่างที่ควรได้ควรมี โดยคุณพ่อและคุณแม่ได้บันดาลให้แก่ลูก ๆ ลูกทุกคนจึงมีความอบอุ่นใจ และภาคภูมิใจในคุณพ่อและคุณแม่เป็นอย่างยิ่ง เพราะท่านได้ให้การเลี้ยงดูและปกปักษ์รักษาคุ้มครองลูกทุกคนของท่านด้วยความเอาใจใส่อย่างเป็นชีวิตจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับ

คุณแม่ผู้ใกล้ชิดกับลูกทุกคนอย่างมากนั้น ลูก ๆ ยังจดจำและสำนึกในพระคุณอย่างไม่มีวันที่จะลืมได้ เช่นยามลูกเจ็บไข้ คุณแม่จะคอยเฝ้าพยาบาลและปลอบประโลมใจให้ลูกคลายความทุกข์ พยายามติดต่อหาแพทย์ที่ดีที่สุดมาช่วยบำบัดรักษา เมื่อลูก ๆ เติบโตพอจะเข้าโรงเรียนได้ คุณแม่ก็นำไปฝากให้ได้เข้าเรียนในโรงเรียนที่ดีมีชื่อเสียง มีความเอาใจใส่ในการกินอยู่และการเล่าเรียนของลูก ทั้ง ๆ ที่คุณแม่เองต้องเหน็ดเหนื่อยลำบากโดยทำงานในบ้านและงานเกี่ยวกับการค้า ตั้งแต่เช้าตลอดถึงกลางคืนไม่มีเวลาได้พักผ่อนเที่ยวเตร่เหมือนอย่างคนอื่น ๆ เลย ตั้งแต่ลูก ๆ จำความได้จวบจนถึงวาระสุดท้ายของคุณแม่ ลูก ๆ ไม่เคยเห็นคุณแม่ไปหย่อนใจโดยดูภาพยนตร์ ละคร หรือเที่ยวทัศนาจร เล่นการพนัน เพื่อความสนุกหรือสำราญส่วนตัวของท่านเลย เห็นแต่คุณแม่ทำงานหาเงินเพื่อช่วยสร้างฐานะของครอบครัวให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง และเพื่อสร้างอนาคตให้แก่ลูก ๆ เป็นสำคัญ แม้ลูก ๆ ต่างเติบโตและแยกออกจากอกของท่านโดยไปตั้งครอบครัวหลายรายแล้ว และเห็นว่าท่านสมควรจะได้พักผ่อนจากการงาน เพื่อลูก ๆ จะได้ช่วยกันเลี้ยงดูตอบแทนสนองพระคุณท่านบ้าง แต่ท่านไม่ยอมหยุดการทำงาน และไม่ให้โอกาสลูก ๆ ได้ช่วยเหลือท่านในเรื่องที่ลูกทุกคนตั้งใจ ท่านยังทำงานหาเงินมาจ่ายเลี้ยงลูกและเลี้ยงหลานต่อไปเหมือนกับที่ท่านเคยเลี้ยงด้วยน้ำพักน้ำแรงของท่านมาแต่เก่าก่อน การที่คุณแม่เลี้ยงลูกทุกคนนั้น ท่านมิได้เลี้ยงลูกเพียงร่างกายเท่านั้น ยังเลี้ยงถึงจิตใจของลูกอีกด้วย ตลอดเวลาที่ลูก ๆ อยู่ร่วมกับ

คุณเชื้อ คุณรัตนา ชนานพ ถ่ายพร้อมบุตรีและบุตรเขย

คุณแม่ และแม้ลูกบางคนจะแยกจากคุณแม่ไปแล้ว หากลูกต้องประสบกับปัญหาและความทุกข์ใจในเรื่องใด คุณแม่จะช่วยปกป้องและปัดเป่าแก้ไขปัญหาและผ่อนคลายความทุกข์ต่าง ๆ นั้นให้แก่ลูก ๆ เสมอ คุณแม่จึงเป็นที่พึ่งทางจิตใจที่ดีอย่างที่สุดของลูกทุกคน พวกเราจึงมีความมั่นใจในตัวคุณแม่อย่างมาก ฉะนั้น เมื่อคุณแม่ยังมีชีวิตอยู่ลูก ๆ จึงได้รับความอบอุ่นคล้ายมีที่พึ่งคุ้มภัย และมีความภูมิใจในคุณแม่เป็นที่สุด นอกจากนั้น ภาระการงานต่าง ๆ ที่ลูก ๆ จะต้องทำและต้องเหน็ดเหนื่อยหากคุณแม่ทราบและทำแทนได้ ท่านจะรีบรับจัดทำแทนลูกอย่างรีบร้อนจนเรียบร้อยทันที ลูก ๆ จึงได้พึ่งคุณแม่ทุกอย่างจนเคยตัว จนเมื่อถึงคุณแม่แก่กรรมแล้ว เมื่อครบกำหนดการทำบุญ ๗ วันศพของคุณแม่ เมื่อลูก ๆ ตื่นนอนตอนเช้าได้จัดเตรียมงาน เตรียมของเรื่องการทำบุญ จึงอดที่จะนึกถึงภาพของคุณแม่และเสียงสั่งงานที่เคยได้ยินกันอย่างชินหูในเมื่อมีการจัดงาน ในขณะที่พวกเรายังนอนอย่างสบายบนที่นอนไม่ได้

ปกติคุณแม่มีสุขภาพดี แข็งแรง และไม่มีเค้าว่าจะป่วยหนัก จนเมื่อวันอังคารที่ ๑ เมษายน ๒๕๑๒ ลูก ๆ ๓ – ๔ คน ได้นัดกันว่าจะไปจังหวัดชลบุรี (ตามปกติพวกเรามักจะไปกันวันเสาร์ – อาทิตย์) วันนั้นพวกเราออกจากบ้านซอยปุณณวิถี เวลาประมาณ ๙.๓๐ น. และถึงชลบุรีเวลาเกือบเที่ยง พอจอดรถถึงบ้านรู้ว่าคุณแม่เป็นลม ลูก ๆ ตกใจจนพูดไม่ออกแม้สักคนเดียว ต่างคนต่างสังหรณ์ใจว่าคุณแม่ป่วยครั้งนี้ถ้าจะอาการ

มาก เพราะคุณแม่เคยแข็งแรงมีความอดทน แต่คุณแม่ก็ยังมีสติ รู้สึกตัว สั่งให้ปิดพัดลม บ่นว่าปวดศีรษะมาก เมื่อแพทย์ให้การบำบัดโรคอย่างรีบด่วนแล้ว ลูก ๆ ได้คอยเฝ้าพยาบาลดูอาการคุณแม่พร้อมหน้า แต่ก็ไม่อาจช่วยคุณแม่ได้ เพราะคุณแม่มีอาการหนักได้แต่นอนหลับ ไม่ได้รบกวนอะไรเลย จนเมื่อวันรุ่งขึ้นคือวันอังคารที่ ๒ เมษายน ๒๕๑๒ เวลา ๑๐.๓๐ น. คุณแม่ก็สิ้นลมหายใจ ต่อหน้าคุณพ่อและต่อหน้าลูก ๆ ทุกคนที่คอยเฝ้าพยาบาลดูอาการของคุณแม่โดยพร้อมหน้ากัน

ลูก ๆ ทุกคนบุญน้อย ที่ไม่ได้มีโอกาสทดแทนพระคุณของคุณแม่ให้สมกับที่คุณแม่มีพระคุณอย่างล้นเหลือต่อลูก ๆ เลย คุณแม่เป็นผู้ให้ลูก ๆ ฝ่ายเดียวตลอดเวลา แม้ในจวนวาระสุดท้ายโดยที่คุณแม่ล้มป่วยอย่างปัจจุบัน ท่านก็ไม่ได้รบกวนให้ลูก ๆ ต้องลำบาก เพราะลูกทุกคนไม่ต้องเหน็ดเหนื่อยในการรักษาพยาบาลและปรนนิบัติท่าน ท่านสละร่างกายไปอย่างสงบ ไม่มีทุกข์เวทนาและไม่ได้ทรมานผู้อื่นให้ต้องลำบากทั้งสิ้น

คุณแม่ไม่เคยต้องการอะไรเป็นวัตถุหรือสิ่งตอบแทนจากลูก ๆ เลย ก่อนที่ท่านจะถึงแก่กรรมประมาณ ๒ — ๓ เดือน ท่านเคยปรารภกับลูก ๆ ว่า การที่ท่านได้อยู่จนมีโอกาสเห็นลูก ๆ ทุกคนมีความสุขความสบายและมีฐานะพอเลี้ยงตัวเองได้แล้วนี้ ท่านมีความพอใจและถือว่าเป็นกำไรของชีวิต ที่ไม่ต้องห่วงเพราะเรื่องลูก ท่านไม่ต้องการอะไรอีกแล้วในชีวิตนี้

คุณเชื้อ และ คุณรัตนา ชนานพ ถ่ายพร้อมหลาน ๆ ในงานแฟนซีสังสรรค์ปีใหม่ พ.ศ. ๒๕๐๙
ของบริษัทนพรัตน์ จำกัด

พวกเราทุกคน ซึ่งเป็นลูก ๆ ของคุณแม่ ขอสัญญาว่าเราจะรักกันและจะพยายามบำเพ็ญความดีต่อไปเท่าที่จะทำได้ เพื่อตั้งใจน้อมบุญกุศลที่เราทำมาแล้วและจะทำต่อไปในภายหน้า อุทิศให้แก่คุณแม่ และขออธิษฐานให้คุณแม่ได้มีความสุขในสัมปรายภพ ทั้งขอให้ลูก ๆ ทุกคนได้เกิดใหม่เป็นลูกของคุณแม่อีกทุกชาติ ทุกภพ ตลอดไป

คุณแม่จากลูกไปไกลสุดหา
อยากเห็นหน้าคงได้แต่ใจฝัน
อยากให้แม่กลับฟื้นคืนชีวัน
ได้เห็นกัน พ่อ แม่ ลูก เหมือนอย่างเคย.

จากใจของลูกคุณแม่ทุกคน

คุณเชื้อ ชนานพ พร้อมกับบุตรี-บุตรเขย ถ่ายในงานบำเพ็ญกุศลศพ คุณรัตนา ชนานพ
ระหว่างตั้งศพบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรม ณ วัดใหญ่อินทาราม ชลบุรี

คติพจน์เรื่องความตาย

รวบรวมโดย

นายชลอ วนะภูติ

คำอุทิศ

คุณอัจฉรา มกรานนท์ บุตรสาวของ คุณรัตนา ชนานพ ผู้วายชนม์ ได้มาขออนุญาตพิมพ์หนังสือคติพจน์เรื่องความตาย ซึ่งข้าพเจ้าได้เรียบเรียงไว้ และพิมพ์แจกในงานศพมารดาของข้าพเจ้าเองเมื่อสิบปีเศษมาแล้ว

ข้าพเจ้าเต็มใจและยินดีอนุญาต เพราะเป็นกุศลเจตนาอันชอบที่บุตรธิดาจะบำเพ็ญให้แก่บุพการีของตน ข้าพเจ้าคิดอยู่แต่ว่าหนังสือเล่มนี้เก่าแก่เพราะพิมพ์ไว้นานแล้ว กลัวจะร่วงโรยเสื่อมคุณค่าเหมือนสังขารทั้งหลาย แต่เมื่อเจ้าภาพมีเจตนาแน่วแน่ ข้าพเจ้าก็ไม่ขัดข้อง และหวังว่าหนังสือนี้จะเกิดประโยชน์เตือนใจผู้อ่านได้บ้าง ข้าพเจ้าขออุทิศส่วนกุศลทั้งสิ้นแก่ คุณรัตนา ชนานพ ผู้ล่วงลับ ขอผลานิสงส์นี้ จงดลบรรดาลให้ดวงวิญญาณของ คุณรัตนา ชนานพ ไม่ว่าจะสถิต ณ ที่ใด จงประสบสุขในสัมปรายภพนั้น ๆ โดยควรแก่คติวิสัย จงทุกประการ.

21 ก.ย. 12

คติพจน์เรื่องความตาย

"**ธรรมภาษิต**" เกี่ยวกับเรื่องความตายที่มีปรากฏในพระคัมภีร์ต่าง ๆ ซึ่งควรจะนำมากล่าวในที่นี้ คือ

๑. ปุญฺญํ สุขํ ชีวิตสงฺขยมฺหิ
บุญเกิดสุข ในเวลาสิ้นชีวิต

ธรรมบท ขุททกนิกาย

๒. เอตํ ภยํ มรเณ เปกฺขมาโน
ปุญฺญานิ กริยาถ สุขาวหานิ
เพื่อผู้เพ่งภัยในความตายนั้น
ควรทำบุญทั้งหลายอันจะนำความสุขมา

สคาถวรรค สังยุตตนิกาย

๓. อนิจฺจา วต สงฺขารา อุปฺปาทวยธมฺมิโน
อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุชฺฌนฺติ เตสํ วูปสโม สุโข
สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง ย่อมเกิดขึ้นแลเสื่อมไปเป็นธรรมดา
สังขารเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป สังขารเหล่านั้นสงบระงับเสียได้เป็นสุข

มหาวรรค ทีฆนิกาย

๔. สงฺขารา ปรมา ทุกฺขา

สังขารเป็นทุกข์อย่างยิ่ง

ธรรมบท ขุททกนิกาย

๕. สงฺขารา สสฺสตา นตฺถิ

สังขารอันเที่ยงยั่งยืน ไม่มี

ธรรมบท ขุททกนิกาย

๖. รูปํ ชีรติ มจฺจานํ นามโคตฺตํ น ชีรติ

ร่างกายของสัตว์ทั้งหลายย่อยยับไป

แต่ชื่อเสียงเกียรติคุณไม่รู้จักย่อยยับ

สคาถวรรค สังยุตตนิกาย

๗. นตฺถิ มจฺจุสฺส นาคโม

ความไม่มาถึงแห่งมฤตยูไม่มี

สคาถวรรค สังยุตตนิกาย

๘. ฐานํ นตฺถิ ธุวํ จวนฺติ สตฺตา

ความตั้งอยู่ไม่มี สัตว์ทั้งหลายย่อมจะเคลื่อนไปเป็นแม่นมั่น

เอกาทสกนิบาต ชาดก

๙. น มจฺจุราชสฺส อเปกฺขมตฺถิ

ความเห็นแก่หน้าแห่งมฤตยู ไม่มี

วิสุทธิมรรค ชาดก

๑๐. มจฺจุนา สงฺคาโร นตฺถิ

ความผัดเพี้ยนกับมฤตยู ไม่มี

จตุกกนิบาต ชาดก

๑๑. ลญฺจคฺคาโห น จ อตฺถิ

การรับสินบนก็ไม่มี (ในมฤตยู)

จตุกกนิบาต ชาดก

๑๒. ยุทฺธํ นตฺถิ ชโย นตฺถิ

การต่อสู้ก็ไม่มี ความชนะก็ไม่มี (ในมฤตยู)

จตุกกนิบาต ชาดก

๑๓. น จตฺถิ สตฺโต อมโร ปชพฺยา

สัตว์ผู้ไม่ตายไม่มีเลยในแหล่งหล้า

ติงสนิบาต ชาดก

๑๔. อนฺตเกนาธิปนฺนสฺส นตฺถิ ญาตีสุ ตาณตา

ความต้านทานในหมู่ญาติ ย่อมไม่มีแก่ผู้ถูกความตายมาถึงเข้าแล้ว

ธรรมบท ขุททกนิกาย

๑๕. นตฺถิ โลเก อนามตํ

สถานที่สัตว์ไม่เคยตาย ไม่มีในโลก

ทุกกนิบาต ชาดก

๑๖. นตฺถิ เม เอตฺถ สํสโย

ความสงสัยในเรื่องตายนี้ไม่มีแก่เรา

คาถาแต่งใหม่

๑๗. ปิยโต วิปฺปมุตฺตสฺส นตฺถิ โสโก กุโต ภยํ

เมื่อพ้นเด็ดขาดจากของที่รักแล้ว โศกไม่มี ภัยจะมีที่ไหน

ธรรมบท ขุททกนิกาย

๑๘. สงฺขารานํ นิโรเธน นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโว

เพราะดับแห่งสังขารทั้งหลาย ความบังเกิดแห่งทุกข์ย่อมไม่มี

สุตตนิบาท ขุททกนิกาย

๑๙. นตฺถิ สนฺติปรํ สุขํ

สุขนอกจากความสงบไม่มี

ธรรมบท ขุททกนิกาย

๒๐. อฑฺฒา เจว ทลิทฺทา จ สพฺเพ มจฺจุปรายนา

ทั้งคนมั่งมี ทั้งคนยากจน ล้วนมีความตายเป็นเบื้องหน้า

มหาวรรค ทีฆนิกาย

๒๑. อลํ พาลสฺส โมหาย โน จ ปารคเวสิโน

รูปร่างนี้พอที่จะหลงแห่งคนพาล ก็แต่ว่าไม่พอที่จะหลงแห่งคนผู้แสวงหาฝั่งโน้น คือนิพาน

มัชฌิมปัณณาสก์ มัชฌิมนิกาย

๒๒. น มิยฺยมานํ ธนมนฺเวติ กิญฺจิ

ทรัพย์นิดหนึ่งย่อมติดตามคนตายไปไม่ได้

มัชฌิมปัณณาสก์ มัชฌิมนิกาย

๒๓. กาโล ฆสติ ภูตานิ สพฺพาเนว สหตฺตนา

กาลย่อมกินสรรพสัตว์กับทั้งตัวมันเอง

ทุกกนิบาต ชาดก

๒๔. ชิคจฺฉา ปรมา โรคา   สงฺขารา ปรมา ทุกฺขา
เอตํ ญตฺวา ยถาภูตํ   นิพฺพานํ ปรมํ สุขํ

ความหิวเป็นโรคอย่างยิ่ง สังขารเป็นทุกข์อย่างยิ่ง รู้ข้อนั้นตามความเป็นจริงแล้ว ดับเสียได้ เป็นสุขอย่างยิ่ง

ขุททกนิกาย ธรรมบทคาถา

๒๕. จเช ธนํ องฺควรสฺส เหตุ
องฺคํ จเช ชีวิตํ รกฺขมาโน
องฺคํ ธนํ ชีวิตญฺจาปิ สพฺพํ
จเช นโร ธมฺมมนุสฺสรนฺโต

พึงสละทรัพย์เหตุเพื่อรักษาอวัยวะ เมื่อรักษาชีวิตพึงสละอวัยวะ เมื่อนรชนระลึกถึงธรรมพึงสละอวัยวะ ทรัพย์และแม้ชีวิตเสียทุกอย่าง

ขุททกนิกายชาดก อสีตินิบาต

๒๖. อปฺปมายุ มนุสฺสานํ หีเฬยฺย นํ สุโปริโส
จเรยฺยาทิตฺตสีโสว นตฺถิ มจฺจุสฺส นาคโม

อายุของมนุษย์มีน้อย คนดีพึงดูถูกอายุนั้นเสียพึงประพฤติดั่งคนมีศีรษะถูกไฟไหม้ เพราะมฤตยูจะไม่มาถึงย่อมไม่มี

ขุทฺทกนิกาย มหาวรรค

๒๗. น อนฺตลิกฺเข น สมุทฺทมชฺเฌ
น ปพฺพตานํ วิวรํ ปวิสฺสํ
น วิชฺชตี โส ชคติปฺปเทโส
ยตฺรฏฺฐิตํ นปฺปสเหยฺย มจฺจุ

จะอยู่บนอากาศ อยู่กลางสมุทร เข้าไปสู่หลืบเขา ก็ไม่พ้นจากมฤตยูได้ ไม่มีประเทศ คือ ดินแดนที่มฤตยูรุกรานผู้อยู่ไม่มี

ขุทฺทกนิกาย ธรรมปทคาถา

๒๘. ยถา ทณฺเฑน โคปาโล คาโว ปาเชติ โคจรํ
เอวํ ชรา จ มจฺจุ จ อายุํ ปาเชนฺติ ปาณินํ

ผู้เลี้ยงโคย่อมต้อนโคไปสู่ที่หากินด้วยไม้พลองฉันใด ความแก่และความตายย่อมต้อนอายุของสัตว์มีชีวิตทั้งหลายไปฉันนั้น

ขุทฺทกนิกาย ธรรมปทคาถา

๒๙. ตสฺมา สตญฺจ อสญฺจ นานา โหติ อิโต คติ
อสนฺโต นิรยํ ยนฺติ สนฺโต สคฺคปรายนา

เหตุนั้นที่ไปจากโลกนี้ของสัตบุรุษและอสัตบุรุษย่อมมีต่างกัน คืออสัต-บุรุษไปสู่นรก สัตบุรุษมีสวรรค์เป็นที่ไปในเบื้องหน้า

ขุททกนิกายชาดก มหาวรรค

๓๐. ขตฺติยา พฺราหฺมณา เวสฺสา สุทฺทา จณฺฑาลปุกฺกุสา
สพฺเพว โสรตา ทนฺตา สพฺเพว ปรินิพฺพุตา

กษัตริย์ พราหมณ์ แพทย์ ศูทร จัณฑาล และคนงานชั้นต่ำทั้งปวง ผู้สงบเสงี่ยมแล้ว ทรมานตนแล้ว ล้วนปรินิพพานเหมือนกันหมด.

ขุททกนิกายชาดก ปญฺจกนิบาต

ต่อไปนี้เป็นคติพจน์ของปราชญ์ตะวันตก ซึ่งข้าพเจ้า* รวบรวมมา

๓๑. ทุกหนทุกแห่ง ชีวิตกำลังวิบัติ ความตายกำลังอุบัติ ความตายคือ การมีชีวิตในอีกภพหนึ่ง

๓๒. ทะเลคือที่ซึ่งสวรรค์บรรจบกับแผ่นดิน เช่นเดียวกับความตายคือแดนบรรจบของราชากับยาจก

๓๓. ทุกสิ่งย่อมเสื่อมสูญสิ้นไป แต่ความตายมีอยู่ตลอดกาล

๓๔. ความตายคือความหลุดพ้นจากกิเลส

๓๕. ความตายคือการใช้หนี้รายสุดท้าย

๓๖. ความตายคือการนอนหลับครั้งสุดท้ายหรือ ? หามิได้ ความตายคือการตื่นครั้งสุดท้ายดอก

---

* (คือ คุณชลอ วนะภูติ)

๓๗. ไม่ใช่ฉันละกระมังที่ตาย ความอาภัพอัปภาคความยากจนค่นแค้น ความทุกข์โศกโรคภัยของฉันต่างหากที่ตาย

๓๘. ความตายปล้นสดมภ์คนมี และเป็นแหล่งที่ความจนสิ้นสุดลง

๓๙. ความตายคือกุญแจทองที่เปิดประตูสวรรค์

๔๐. ใครที่มีชีวิตอยู่อย่างราชานั้น เวลาตาย ๆ อย่างคนธรรมดาทั้งสิ้น

๔๑. ทุกก้าวของชีวิต เป็นการก้าวไปสู่ความตาย เรากำลังตายตั้งแต่วันที่เราเกิด ความตั้งต้นได้ยอมให้ความสุดสิ้นเกาะติดมาด้วยตลอดทาง

๔๒. ความตาย—เหตุไฉนสองคำนี้จึงกินความลึกซึ้งตรึงใจเกินปัญญาที่จะพรรณนาเป็นโวหารได้

๔๓. มัจจุราชผู้เที่ยงธรรม ช่างก้าวเข้าไปในพระมหาปราสาทราชวังอย่างไม่สะทกสท้าน ราวกับก้าวเข้าไปในกระท่อมของขอทาน

๔๔. คนโง่ไม่รู้จักตาย (ในความคิด)

๔๕. ลาก่อน โลกที่เย่อหยิ่งจองหอง ฉันกำลังจะกลับบ้าน ท่านไม่ใช่เพื่อนของฉัน และฉันก็ไม่ใช่เพื่อนของท่าน

๔๖. ฉันมองไป ได้เห็นม้าแก่ใกล้จะสิ้นแรงตัวหนึ่ง สิ่งเดียวที่จะนั่งบนหลังม้าตัวนี้ได้คือ ความตาย

๔๗. แด่พ่อ เมื่อลูกของเขาตาย หมายความว่า อนาคตของเขาได้ตายไปแล้ว แด่ลูกเมื่อพ่อของเขาตาย หมายความเพียงว่าอดีตของเขาได้สูญสิ้นเท่านั้น

๔๘. สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายปิดบังความจริงในเรื่องความผาสุกแห่งการตายไว้ เพื่อว่ามนุษย์จะได้ชิงกันอยู่

๔๙. คนดีตายเร็ว (เพราะเทวดารักมาก)

๕๐. จงอ่อนน้อมพูดคำหวานให้ทางแก่คนเฒ่า เพราะท่านกำลังรีบจะหลีกทางเราไปเจรจากับมัจจุราช

๕๑. จงตายอย่างตัวไหม ซึ่งได้สร้างเส้นไหมไว้หมดกำลังแล้วจึงตาย ที่จะเรียกว่าเป็นคนนั้น รวมทั้งการที่จะต้องตายเมื่อได้ทำหน้าที่ครบถ้วนบริบูรณ์แล้วด้วย

๕๒. ในโลกนี้มีความแน่นอนอยู่สองอย่างคือ

๑. ความไม่แน่นอน

๒. ความตาย

๕๓. สอนวิธีว่าด้วยการที่มนุษย์จะมีชีวิตอยู่อย่างไรนั้น สอนง่าย แต่ที่จะสอนว่าเราควรตายอย่างไรนั้น แสนยาก

๕๔. มัจจุราช คือผู้ไกวเปลคนที่ ๒ แต่เปลนั้นทำด้วยโลงศพ

๕๕. บนดิน ช่างมีการต่อสู้ที่กาหลอลหม่านอะไรอย่างนั้น แต่ใต้ดินลงไป ๒—๓ ฟุตเท่านั้นเป็นสิ่งสถิตของวิญญาณเหล่าผู้รักสงบทั้งปวง

๕๖. พระอาทิตย์ตก เพื่อว่าจะได้ขึ้นมาส่องแสงอย่างสดใสในวันรุ่งขึ้นฉันใด ความตายก็ฉันนั้น

๕๗. เราจะใช้ความมั่งคั่งของเราทั้งหมด ทำศพเขาเพื่อจะให้เขากลับมีชีวิตขึ้นได้อีกกระนั้นหรือ ?

๕๘. คนที่ล้อมรอบความตายอยู่ มักจะทำให้ความตายน่าสพึงกลัวกว่าความตายที่แท้จริง เสียงคร่ำครวญของญาติ ใบหน้าที่หมดสีของมิตร การทอดอาลัยของแพทย์เหล่านี้ เป็นต้น

๕๙. ออฟฟิศที่เขาเปิดให้ทำงาน ปราสาทที่เขาสร้างให้อยู่ สมบัติที่เราไม่ต้องซื้อ คือ โลงศพ

๖๐. อะไรในโลกนี้เป็นของฉันกันแน่ ความสวยงามหรือ ? ความมั่งคั่งหรือ ? ความหวังหรือ ? ดูราชาผู้เคราะห์ร้ายคนนั้นซี เดี๋ยวนี้เป็นก้อนดินก้อนเดียวเท่านั้น

๖๑. ผู้ที่มีลมหายใจ มีแต่ทุกข์ทรมาน ผู้ที่มีความคิด มีแต่ความเศร้าสลดใจ ไม่เกิดเสียได้นั่นแหละ คือความตายของความทุกข์ ความเศร้า

๖๒. มืดที่สุดแสดงว่าใกล้สว่าง สว่างที่สุดแสดงว่าใกล้มืด ที่สุดของความหวานย่อมปรากฏเมื่อทุกสิ่งทุกอย่างกำลังหวานที่สุด

๖๓. ความตาย ปีศาจแห่งความสยดสยองนี่แหละคือเทพเจ้าแห่งความสงบสันติสุข

๖๔. เมื่อใกล้จะสิ้นใจ มนุษย์ก้มลงขู่ตะคอกว่า มีทรัพย์สมบัติอะไรเหลือไว้ให้เขาบ้าง แต่ความตายก้มลงกระซิบอย่างปลอบโยนว่าได้ทำดีอะไรไว้บนพื้นโลกนี้บ้าง

๖๕. พนมมือทั้งสองไว้บนอก แสดงว่าทำหน้าที่เสร็จแล้ว นอนไขว้

ขาทั้งสองในท่าพัก แสดงว่าการแข่งขันได้สิ้นสุดลงแล้ว เขาผู้นอนพนมมือนี้ย่อมหยุดโลภ แม้ในสมบัติของจักรพรรดิ์ใด ๆ

๖๖. หนุ่มก็ตาย แก่ก็ตาย แต่คนหนุ่มความตายเดินตามหลัง และคนแก่ความตายขวางหน้า

๖๗. เบื้องหน้าของเรา ถนนหนทางทุกสายย่อมเป็นสายทางที่จะไปสู่ความตายทั้งนั้น จงเลือกเดินสายที่เต็มไปด้วยเกียรติศักดิ์

๖๘. ความตายลอยอยู่ตามกระแสร์ลม และซ่อนอยู่ในดอกไม้ทุกดอก

๖๙. อย่าผลัดกระทำกิจในวันหน้า เพราะท่านอาจไม่ได้เห็นพระอาทิตย์ของวันพรุ่งนี้เลย

๗๐. คนขลาดตายหลายครั้งในชีวิตของเขา

๗๑. ความตายเท่านั้นที่จะปิดตาอันสอดส่องของคนช่างริษยาได้

๗๒. โลกนี้คือโรงแรม ความตายได้ทำให้เราเสียค่าเช่าครั้งสุดท้ายในโรงแรมนี้

๗๓. ถึงแม้ว่าหมอจะมียายืดเวลาตายได้ ถึงกระนั้นหมอทั้งหลายเองก็ได้ตายลงผลอย ๆ

๗๔. อย่าพึงเชื่อการสรรเสริญเยินยอในตัวเรา จนกว่าเราจะได้ตายไปแล้วอย่างหมดทางที่จะกลับมาแข่งดีกับใคร ๆ ได้อีก

๗๕. ตายไปเป็นดินที่ไร้ความเศร้าและความขมขื่นเสีย ดีกว่าอยู่แล้วเห็นสิ่งต่าง ๆ ได้เปลี่ยนแปลงไป ความรักของเรา ความซื่อสัตย์ของเพื่อน ความสวยงามของดอกไม้และความดีของโลก

๗๖. การนอนหลับ กล่าวกันว่า ยิ่งหลับนานยิ่งโปร่งใจ สบายใจ ในบรรดาการนอนหลับทั้งหลาย ความตายเป็นการนอนหลับที่นานที่สุด

๗๗. ความตายคือการฆาตกรรมที่เต็มไปด้วยความรักใคร่ปรานี (ของพระผู้เป็นเจ้า)

๗๘. คนเรามักจะคิดเห็นแต่ความไม่จีรังและอนิจจังของผู้อื่น ส่วนที่มีในตนนั้น มองไม่เห็น

๗๙. กระแสร์ลม ช่างเปลี่ยนแปลงเหมือนชีวิตมนุษย์ เดี๋ยวก็เป็นสายลมอ่อน เดี๋ยวก็เป็นพายุ เดี๋ยวก็หยุดแน่นิ่งไป เดี๋ยวก็ครางเดี๋ยวก็ถอนใจ เดี๋ยวก็สะอื้น เดี๋ยวก็กระโฮกกระฮาก ทำลายความสวยงามทุกสิ่งทุกอย่างบนพื้นโลก

๘๐. เมื่อถึงจุดที่หมายปลายทาง (ความตาย) พระราชาถอดมงกุฎประดับเพชรออกวาง ส่งพระคธาแห่งกษัตราธิราชให้แก่องค์รัชทายาท แล้วเดินคู่เคียงไปกับชาวนา ผู้ซึ่งพึ่งละมือจากจอบเสียมและคันไถให้ไว้แก่บุตรภริยาของเขา

๘๑. ไม่ใช่ความตายดอกที่ทำให้ฉันตกใจ แต่เหตุแห่งความตาย (คือความเจ็บปวดทรมาน) นั่นต่างหาก

๘๒. ความตายเป็นเหมือนเงาของชีวิต เราทั้งหลายตายเพื่อที่เราจะไม่ต้องตายต่อไป

๘๓. โลกนี้เป็นโลกซึ่งเต็มไปด้วยความตาย แต่ในสัมปรายิกภพ เป็นภพที่เต็มไปด้วยการเกิด

๘๔. เมื่อละจากโลกนี้ไปเราเรียกว่าตาย แต่เมื่อไปเกิดในภพที่แสนสุขแล้ว จำต้องกลับมาเกิดในโลกนี้อีกตามเวรานุเวร เราก็เรียกว่าเราตาย (จากภพโน้น) อีก เป็นการตายที่สูญเสียทุก ๆ สิ่งจริง ๆ เพราะเราจากความสุขมา

๘๕. ความตายเป็นปรากฏการณ์ของธรรมชาติ สิ่งใดที่เป็นธรรมชาติ สิ่งนั้นย่อมไม่ชั่วร้ายในตัวของมันเอง ดินน้ำลมไฟต้นไม้ดวงดาว ไม่ได้เป็นสิ่งที่ชั่วช้าฉันใด ความตายก็ฉันนั้น

๘๖. ความตาย เหมือนกับฟ้าผ่าโดยนัยสองประการ

๑. เราตกใจเมื่อได้ยินเสียงคำราม

๒. หวาดเสียวที่สุดในเมื่อผ่านเฉียดเราไป

๘๗. ความตาย เป็นการค้าที่เต็มไปด้วยกำไรร้อยเปอร์เซนต์ เพราะว่าเราเอาร่างกายที่เหี่ยวแห้งทรุดโทรมไปด้วยความชรา ดวงใจที่เหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าในการต่อสู้ มันสมองอันสึกหรอเสื่อมสภาพจนทุกสิ่งทุกอย่างเลือนรางไปหมดเหล่านี้ ไปแลกกับความบริสุทธิ์ไร้เดียงสา ความผุดผ่องในผิวพรรณ และมันสมองอันสดใสนอกเหนือจากสิ่งอื่น คือ อิสรภาพอันสมบูรณ์ในอีกภพหนึ่ง

๘๘. หากว่าเราถือว่าความตายคือเพื่อน เราก็จงเตรียมต้อนรับเขาเถิด หากว่าเราถือว่าความตายคือสัตรู เราก็จงเตรียมสู้เขาเถิด เราจะ

เสียเปรียบมัจจุราช ก็โดยที่มัจจุราชมาเยี่ยมเราโดยฉับพลัน ปราศจากการตระเตรียมตัวเท่านั้น

๘๙. ขอขอบใจพระยามัจจุราชยิ่งนัก มนุษย์ในโลกนี้ได้ก้มหน้าก้มตาสร้างความดีไว้มากมายเพียงแต่เมื่อเขาจะได้นึกถึงชื่อของท่านเท่านั้น ถ้าไม่มีท่านมนุษย์จะยอมยั้งใจเพื่อที่จะระงับการกระทำความชั่วอันมีมากอยู่แล้วนั้นหรือ ?

๙๐. ถ้าไม่มีความตาย คนยากจนจะเป็นผู้ที่เคราะห์ร้ายมาก เพราะเขาจะต้องทนทรมานอยู่ในอาณาจักรของความจนตลอดกาล

๙๑. เรามักจะดีใจอย่างประหลาดเมื่อตื่นขึ้นจากการฝันร้ายน่าสะพึงกลัว ความตายอาจทำให้เราตื่นขึ้นอีกครั้งหนึ่งอย่างประหลาดใจเช่นเดียวกัน

๙๒. ความตายย่อมไม่ทำให้นักรบวางดาบ ย่อมไม่ทำให้ผู้ถือสัจเสียวาจา ย่อมไม่ทำผู้ทรงศีลเสียสัจธรรม และย่อมไม่เปลี่ยนความรักเป็นความชิงชังได้

๙๓. ฉันพูดตามที่ฉันคิด ฉันไม่ได้พูดตามที่ฉันกลัว แม้ความตายก็ไม่อาจบังคับให้ฉันกล่าวว่า สิ่งที่ผิดนั้นคือสิ่งที่ถูกได้ ฉันยังคงยืนคำอยู่เช่นนี้ แม้ว่าในชีวิตของฉัน ฉันจะต้องตายหลายๆ ครั้งก็ตาม

๙๔. เขาคงจะได้สร้างกรรมชั่วไว้มากในชีวิตของเขา เมื่อความตายใกล้เข้ามาเขาจึงช่างเกรงกลัวเสียจริง ๆ จนแทบจะตายไปเพราะความกลัวตาย

๙๕. พระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช สังเกตเห็นราชบัณฑิตไดโอยินิส ยืนเฝ้ามองกองกระดูกของมนุษย์คนหนึ่งอย่างช้านาน และพินิจพิเคราะห์ ก็ทรงฉงนพระทัย จึงมีกระแสรับสั่งถามว่า มองค้นอะไร ท่านราชบัณฑิตกราบทูลว่า "ข้าพระพุทธเจ้าจะดูให้ละเอียดสักเท่าไรก็นึกไปไม่ถึงว่า ซากกระดูกของชายผู้นี้ได้แตกต่างกับของพระบิดาของพระองค์อย่างไรบ้าง"

๙๖. ชายผู้มั่นอยู่ในความดีคนหนึ่งเมื่อใกล้จะตาย เพื่อนของเขาก้มลงถามว่าเขารู้สึกตัวอย่างไรบ้าง ชายผู้นั้นตอบว่า "ไม่รู้สึกประหลาดใจอย่างไรเลย ถ้าฉันตายฉันก็ไปอยู่กับเทพเจ้า ถ้าฉันไม่ตายเทพเจ้าก็จะมาอยู่กับฉัน" (เพื่อคุ้มครองความดี)

๙๗. ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมเป็นไปตามฤดูกาล เมื่อถึงเวลาใบไม้ร่วง ใบไม้ทั้งหลายก็ทอดทิ้งตัวลงดาดพื้นดิน เมื่อถึงเวลาดอกไม้ผลิ ดอกไม้ทั้งหลายก็ชูช่อขยายกลิ่นไปตลบอบอวล เมื่อถึงเวลาดาวตก ดาวทั้งหลายก็ร่วงหล่นลงสู่พื้นดินตามลำดับ ดังนี้ฉันใด ความตายของมนุษย์ก็ฉันนั้น

๙๘. จงแน่ใจเถิดว่า ความชั่วจะตกต้องเป็นวิบัติแก่คนดีไม่ได้เป็นแน่นอน ไม่ว่าก่อนตาย หรือหลังตาย

๙๙. เมื่อแววตาอันเต็มไปด้วยความห่วงใยของเขาปิดสนิทลง สัมผัสต่าง ๆ ของเขาหลุดพ้นจากพันธะ เขาจะไม่ได้ยินความไพเราะของกระแสเสียงต่าง ๆ อีก เขาจะไม่ได้เห็นแสงสว่างของอรุโณทัย

อีก เขาจะไม่รู้สึกหนาวหรือร้อนอีกไม่ว่าในฤดูกาลใด ๆ ไม่มีกลิ่นใดที่เขาจะรำลึกได้ และไม่มีเสียงใดที่เขาจะลั่นออกมาให้ญาติมิตรที่แวดล้อมเขาอยู่ได้ฟังอีก

๑๐๐. เด็กชายเล็กคนหนึ่งพูดเมื่อใกล้จะตายว่า "พ่อจ๋า อย่าร้องไห้เลย พ่อเคยบอกว่าเด็กดีทุกคนจะได้ไปสวรรค์ ฉันเป็นเด็กดีแล้ว ฉันจะไปสวรรค์ ฉันพบเทวดาองค์ใดฉันก็จะบอกว่า ในโลกมนุษย์มีคนดีอยู่อีกคนหนึ่ง คือพ่อของฉัน"

๑๐๑. ฉันจะไม่ได้เห็นเขาอีกต่อไปแล้ว แต่สิ่งใดที่ฉันไม่เห็น ไม่ได้แปลว่าสิ่งนั้นไม่มีหรือสาบสูญไป เขาอาจอยู่ไกลเกินกว่าอำนาจสายตาของฉันก็ได้ เหมือนดวงดาวบางดวงที่เรามองไม่เห็นนั้นแท้ที่จริงได้ส่องแสงสุกสว่างอยู่ในสากลจักรวาลอีกด้านหนึ่ง

๑๐๒. ใจของแม่ย่อมจะไม่เหี่ยวแห้งเศร้าหมอง เมื่อรู้ว่าลูกของแม่ที่ตายไปนั้นสบายปลอดภัย และได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่น เช่นเดียวกับใจของบุคคลย่อมไม่มืดมนธ์หรือห่วงใย เมื่อรู้ว่าทรัพย์สมบัติอันล้นค่าของเขามีที่กำบังภัยอันมั่นคง

๑๐๓. การร้องไห้ต่อหน้าประชาชน หรือหน้าศพ อาจไม่ใช่การร้องไห้ที่เต็มไปด้วยการเสียใจ การร้องไห้ที่มีความหมายอย่างแท้จริง คือการร้องไห้เมื่อไม่มีผู้อื่นคอยดูอยู่

๑๐๔. ความเพ้อคลั่งด้วยความเสียใจต่อหน้าผู้ตาย เป็นความวิกลของจริตเพราะเป็นการทำร้ายร่างกายของผู้อยู่อีกทั้งผู้ตายจะได้ยินได้ฟังก็หาไม่

๑๐๕. เกิดแล้วดับ เกิดแล้วดับ ทับถมอยู่บนพื้นโลกนี้เหมือนฟองน้ำ ซึ่งกระทำทุกขกิริยาอยู่ในห้วงมหรรณพฉะนั้น

๑๐๖. ในขณะที่คนโง่ก้มหน้าก้มตาร้องไห้อย่างสนั่นหวั่นไหวนี้ ผู้ตายเขาอาจไปจุติบนสรวงสวรรค์อันแสนสำราญแล้ว เป็นการจากไปเสมือนการจากของเวลาสายัณห์ ซึ่งย่อมจะมีเวลาเช้าตรู่อันสดชื่นขับกล่อมด้วยเสียงเพลงไพเราะเข้ามาแทนที่

๑๐๗. ความตายเมื่ออยู่ภายใต้หลังคาบ้านอันอบอุ่น ช่างน่ากลัวน่าหวาดเสียวยิ่งกว่าในสมรภูมินัก เพราะไหนจะมีเสียงคร่ำครวญของบุตรธิดา ไหนจะเห็นความเศร้าโศกของเพื่อนฝูง แวดล้อมด้วยพระด้วยแพทย์ในห้อง ที่มีทุก ๆ มุมมืดสนิท มีแสงเทียนส่องสลัวใกล้จะดับ จงดูเถิด สิ่งเหล่านี้ได้ทำให้ฉันรู้สึกเสมือนว่าได้ตายไปแล้วกว่าครึ่งตัว

๑๐๘. เรามักจะมองความตายด้วยสายตาแห่งการเป็นสัตรูอย่างร้ายกาจ เป็นยอดของสิ่งที่น่าสะพึงกลัวทั้งหลายในโลก และเป็นสิ่งเดียวที่ทำให้เราสิ้นเนื้อประดาตัว แต่เราหารู้ไม่ว่า ความตายคือท่าเรือที่ปลอดภัยที่สุดจากพายุร้ายของชีวิต เป็นยอดของความสงบ เป็นมหามิตรและเป็นผู้ประสิทธิประสาทอิสรภาพโดยสมบูรณ์ เป็นยอดของยาที่รักษาได้ทั้งโรคทุกชนิด และทั้งความชั่วความทุกข์ทั้งปวง

๑๐๙. ตราบเท่าที่ฉันได้สติว่าทุกคนจะต้องตาย ฉันไม่ได้ร้องไห้ให้เธอเลย แต่เมื่อฉันเหลียวมาพบเธอนอนอยู่เบื้องหน้านั้น ฉันก็ลืมทุกที ฉันคิดว่าเราทุกคนเป็นอมรเทพ (ผู้ไม่ตาย) และจึงมีความเศร้าสลดใจเสียจริง ๆ เมื่อได้พบว่าฉันคงจะได้เห็นเธอเป็นครั้งสุดท้ายเสียแล้ว และเธอจะไม่มีวันได้ยิ้มกับฉันอีกเลย

๑๑๐. บางทีฉันก็เศร้าใจในขณะที่ฉันระลึกขึ้นมาได้ว่ามิตรสหายที่เรารักกันมากมาตั้งแต่หนุ่มจนแก่นั้นได้ละทิ้งฉันไปหมดแล้ว ฉันคงจะเป็นใบไม้ใบเดียวที่เหลือติดต้นในฤดูใบไม้ร่วง ฉันเดินไปที่ไหนก็ได้พบแต่เด็กรุ่นใหม่และคนแปลกหน้า ซึ่งเขาไม่มีวันจะรู้จักและเข้าใจฉันได้เลย ในบางคราวฉันรู้สึกเหมือนเดินอยู่ในห้องโถงใหญ่อย่างโดดเดี่ยว ไม่มีเสียงเพลงต้อนรับ ไม่มีแสงสว่างให้ทาง ไม่มีดอกไม้ให้กลิ่น ความตายเท่านั้นที่จะรับฉันจากเรือนร้างไปพบกับหมู่มิตรสหายที่แสนสำราญของฉันได้

๑๑๑. ความตายคือสงครามครั้งที่สองของนักรบที่แกร่งกล้าในสมรภูมิ เขาย่อมรู้สึกเหมือนมีเสียงปืนกล ปืนเล็ก ปืนใหญ่ ก้องกังวานอยู่ทุกหนทุกแห่ง เขาลืมความเจ็บปวดของแขนขาที่หัก และแผลปืนที่ได้รับจากสงครามคราวแรกทั้งสิ้น แล้วในตอนเช้าวันนั้นเองเสียงแตรเดี่ยวได้ปลุกให้นักรบลุกขึ้นตรงเข้าตลุมบอน เป็นการลุกขึ้นครั้งสุดท้าย ไม่มีสงครามใด ๆ ที่เขาจะต้องกระทำอีกแล้ว

๑๑๒. ไฟค่อย ๆ ดับลงทีละดวง ความมืดกำลังครอบงำเวทีอยู่ทุกด้าน ม่านค่อย ๆ รูดเข้าหากันอย่างสง่างดงามในท่ามกลางคนดูซึ่งไม่มีใครปรบมือให้เลย ละครเรื่องใหญ่ในฉากของความเศร้าก็จบลงอย่างวังเวงใจ

๑๑๓. ความรู้สึกดีของคนเราต่อผู้ตายนั้นน่าประหลาด และหนทางที่เราแสดงความรู้สึกออกมาแก่ตาโลกยิ่งประหลาดกว่าขึ้นไปอีก เราพิลาปคร่ำครวญกันดังราวกับเขาจะไปนรก เราใช้รถสีดำ เครื่องประดับศพสีดำ เราแต่งตัวด้วยอาภรณ์ชุดดำ ขบวนศพไปถึงที่ไหนก็ทำให้ความสวยงามของสถานที่นั้นละลายไป นอกเหนือไปกว่านั้นในประวัติและคำจารึกแด่ผู้ตาย เรายังลวงโลกกันต่อไปอีกว่า ผู้ตายนั้นช่างสร้างไว้แต่ความดีนานัปการเท่านั้น

๑๑๔. โอ้, พระยามัจจุราช ผู้เป็นตุลาการอันเที่ยงธรรม เมื่อท่านขึ้นบัลลังก์และกระทำการพิจารณาคดีตามบทพระอัยการ และตามระเบียบแห่งวิธีพิจารณาอันถูกต้องแล้ว ท่านย่อมอ่านคำพิพากษาด้วยความเด็ดขาดหนักแน่นเยือกเย็นเคร่งขรึม ปราศจากความปรานี และอุธรณ์ฎีกาไม่ได้ เมื่อถึงคราวจะพิจารณาพิพากษาโทษผู้ใดท่านมิได้เลือกหน้าฝนหน้าแล้ง หน้าร้อนหน้าหนาวหรือหน้าข้าวหน้าปลาเลย

๑๑๕. วิญญาณรำพึงว่า "เพื่อนฝูงทั้งหลายเอ๋ย ฉันรู้แล้วว่าเธอรักฉันมากเพียงไหน น้ำตาที่เธอหยดลงบนกายฉันได้ทำให้ความเย็น

ประดุจน้ำแข็งแห่งทรากศพของฉันอบอุ่นขึ้น ฉันได้ยินได้เห็นทุกอย่าง แม้แต่คำอำนวยพรส่งวิญญาณของฉันไปสวรรค์ เพื่อนที่รักเอ๋ย ปล่อยให้ทรากศพนี้เสื่อมสูญสิ้นไปเถิด อย่าไปจับ อย่าไปจูบ อย่าไปกอดเขาเลย เขาไม่ใช่ฉันดอก เขาเพียงแต่ครั้งหนึ่งเคยเป็นของฉันเท่านั้น"

๑๑๖. โชคดีอะไรอย่างนั้น พระเจ้าอเล็กซานเดอร์เมื่อสิ้นพระชนม์ชีพแล้วได้ลิ้มรสเบียร์ตลอดทั้งวัน ประโยชน์อะไรที่พระองค์จะกลับมาเป็นมนุษย์อันเต็มไปด้วยความโกลาหลอีก

ที่ว่าพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ได้อยู่กับถังเบียร์ตลอดเวลานั้น ก็เพราะการไล่เลียงตามลำดับแห่งสภาพธรรมชาติดังนี้

พระเจ้าอเล็กซานเดอร์สิ้นพระชนม์ พระเจ้าอเล็กซานเดอร์ถูกฝัง พระเจ้าอเล็กซานเดอร์กลายเป็นก้อนดิน มนุษย์เอาก้อนดินมาทำดินเหนียว ดินเหนียวก้อนนี้คนขายเบียร์ได้เอามาอุดถังเบียร์รั่วไว้

๑๑๗. การจากไปของผู้ตาย เหมือนการจากไปของดวงดาว คือจากไปชั่วเวลากลางวัน เรามองไม่เห็น เราคิดไม่ถึง เราคาดไม่ถูกว่าดวงดาวมีการส่องแสงและมีทางดำเนินอย่างไรในเวลากลางวัน แต่ดวงดาวมิได้สูญสิ้นไปจากสากลจักรวาลเลย แท้ที่จริงยังยืนหยัดส่งแสงเป็นศรีสง่าอยู่ในท้องฟ้านั่นเอง

๑๑๘. ดวงอาทิตย์เป็นก้อนไฟบนฟ้า มีอาการดับ ๆ เกิด ๆ กลางวันอย่างหนึ่งกลางคืนอย่างหนึ่ง แต่ดวงวิญญาณของคนเป็นวัตถุอมฤต ไม่มีวันจะดับได้เลย

๑๑๙. ชีวิตมนุษย์เสมือนเรื่องอ่านเล่นเล่มใหญ่ ลิขิตโดยพรหมเทพ

๑๒๐. ทำงานบ้าง กินบ้าง นอนบ้าง มีความรักสลับฉากบ้าง นี่แหละคือชีวิต ซึ่งตรงข้ามกับความไร้ชีวิต

๑๒๑. ชีวิตของคนเราไม่ผิดอะไรกับชีวิตของดอกไม้บนต้นไม้ต้นนั้นเลย เมื่อลมพัดมาดอกไม้ที่ควรจะหล่นก็หล่นลง บางดอกได้หล่นลงไปบนภาคพื้นที่สวยงาม มีพรมสีเขียวสดปูลาดไว้รองรับ แต่บางดอกได้หล่นไปบนกองมูตรและคูถ

มีอะไรแตกต่างกันบ้างในเนื้อแท้แห่งร่างกายของฉันกับของเจ้าฟ้าองค์นั้น เราทั้งสองต่างเป็นเสมือนก้อนอิฐสองก้อนซึ่งต่างก็ถือกำเนิดจากดินด้วยกัน ผิดแต่ว่าอิฐก้อนหนึ่งนายนคราทรเขาใช้ปูถนนให้คนย่ำ ส่วนอีกก้อนหนึ่งนายช่างสถาปนิกได้นำไปวางไว้บนยอดปราสาทเพื่อซ่อมแซมพระราชสำนัก

๑๒๒. มักจะปรากฏว่าคนเราชอบอยู่นานมากกว่าอยู่ดี ที่จริงคนที่มีชีวิตอยู่อย่างชั่วร้าย ถึงแม้จะอยู่เพียงเจ็ดวัน ก็เป็นการที่อยู่นานเกินไป

๑๒๓. ชีวิตเปรียบเหมือนน้ำในมหาสมุทร ย่อมจะบริสุทธิ์ผุดผ่องที่สุดในขณะที่ระเหิดขึ้นสู่สวรรค์ (คือในขณะที่น้ำกลายเป็นไอ)

๑๒๔. บุคคลที่จากโลกนี้ไปท่ามกลางเกียรติยศเกียรติศักดิ์ย่อมไม่ตาย (จากการสรรเสริญ) แต่บุคคลผู้มีหน้าผากเป็นรอยเต็มไปด้วยตราแห่งความชั่ว ถึงมีชีวิตอยู่ก็เหมือนตายไปแล้ว

๑๒๕. ชีวิตที่สั้นที่สุดคือชีวิตได้เปรียบที่สุด ทางดำเนินของชีวิตย่อมเต็มไปด้วยขวากและหนาม ยิ่งเดินนานไปเท่าใดเราย่อมเพิ่มบาดแผลมากขึ้นทุกที

๑๒๖. วิญญาณของผู้ล่วงลับผู้หนึ่งกล่าวว่า "ถ้าฉันอาจจะกระซิบใส่หูของมนุษย์คนใดคนหนึ่งได้ไซร้ ฉันจะเลือกบอกแต่เนื้อความที่มีค่าที่สุดประโยคเดียวว่า จงทำดีที่สุดเพราะจวนหมดเวลาแล้ว" ไม่มีเรื่องเศร้าใดจะสลดใจเท่ากับเรื่องของผู้ปล่อยให้ชีวิตเปลืองไปเปล่าอย่างไร้ประโยชน์

๑๒๗. สุภาษิตของชาวอาหรับกล่าวว่า ชีวิตคือของสองสิ่ง สิ่งที่ล่วงมากับสิ่งที่กำลังจะล่วงไป

๑๒๘. ชีวิตคือความหวัง วิถีโคจรของชีวิตเปรียบเหมือนทางโค้ง ในระหว่างสองข้างของทางนี้เต็มไปด้วยบุปผชาตินานาชนิด ซึ่งสวยงามตระการ มีอาหารและผลไม้โอชารส แต่เราหวังว่าเดินต่อไปอีกหน่อยเราจะพบสิ่งประหลาดและดีกว่าสิ่งที่ผ่านมาแล้วเรื่อย ๆ เราไม่ได้หยุดดมและชมความงามระหว่างทางเลย แต่ครั้นเดินต่อไปและต่อไป กลับได้พบว่าต้นไม้งามได้ห่างไปและเหี่ยวแห้งลงทุกที ดอกไม้ก็พากันร่วงหล่นลงบนพื้นดิน แม้ผีเสื้อซึ่งเคยซื่อสัตย์ต่อดอกไม้ก็หายไปสิ้น ผลไม้ต่าง ๆ ก็เกลี้ยงต้น ในที่สุดเราทุกคนก็ได้พบว่าเราได้เดินทางมาสุดลงในที่ ๆ รกร้างว่างเปล่าอย่างยิ่ง

๑๒๙. ชีวิตเป็นการเดินทางที่น่าเบื่อหน่ายจริง ๆ เมื่อเดินไปสุดที่หมายปลายทางแล้ว เรากลับต้องตั้งต้นเดินใหม่อีกไม่รู้จบ

๑๓๐. เมื่อการเดินทางของฉันสุดสิ้นลงแล้ว แลหากว่าฉันจะต้องตั้งต้นเดินทางใหม่อีก สิ่งเดียวที่ฉันจะบนบาลศาลกล่าวขออำนาจจากพระผู้ทรงฤทธิ คือขอเป็นบรรณาธิการในการแต่งเรื่องชีวิตในครั้งที่สองของฉัน ฉันจะแก้ไขความบกพร่องและความผิดพลาดในการพิมพ์ครั้งที่หนึ่งให้หมดสิ้น เพราะว่ามันทำให้ฉันสะดุ้งอยู่ไม่วาย เมื่อฉันระลึกขึ้นได้ว่า ตลอดเวลาของชีวิตที่ล่วงมาฉันได้บำเพ็ญตนให้ตกอยู่ในความลุ่มหลงมัวเมาในความสำราญนานารส และไม่ได้สร้างความดีไว้เลย

๑๓๑. ใครสร้างสิ่งที่รักของชีวิตเพิ่มขึ้นมากเท่าไร ก็เท่ากับว่าเขาได้ทำให้ตัวของเขาตายยากขึ้นมากเท่านั้น (เพราะความห่วงใย)

๑๓๒. นายโจรขึ้นไปขู่จะฆ่าชายชราอายุ ๘๓ ปีผู้หนึ่ง เพื่อทรัพย์สมบัติของเขา ชายชรายิ้มกับผู้สร้างความตายแล้วว่า "จงดูหน้าของฉัน อายุ ๘๓ ปี ผิวพรรณเหี่ยวแห้ง หมดโลภ สิ้นหวัง ไม่มีภาระและกังวลเหลืออยู่ในโลกนี้อีกเลย แม้เลือดในกายฉันก็ใกล้จะหยุดเดินแล้ว เหตุใดฉันจึงอยากจะมีชีวิตอยู่ต่อไปในสังขารที่ผุพังเสื่อมโทรมเช่นนี้ต่อไปอีกเล่า"

๑๓๓. เมล็ดและพันธุ์ไม้ ย่อมตายจากต้นเก่า เพื่อเพาะเป็นต้นใหม่ฉันใด ชีวิตของคนก็ฉันนั้น

๑๓๔. เมื่อโซเครติสพบชายคนหนึ่งยังลุ่มหลงมัวเมาอยู่ในรูปรสกลิ่นเสียง โซเครติสได้พูดว่า "อนิจจา เจ้านกยูงแก่ที่น่าสงสาร อีกไม่กี่วันแล้วที่ตัวของท่านจะกลายเป็นกองกระดูกและเถ้าถ่าน"

๑๓๕. ชีวิตคนเหมือนดาวร่วงจากท้องฟ้า มีเวลาส่องแสงวาบเดียวแล้วก็หายไป

๑๓๖. คนแก่ที่เหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าในการต่อสู้เต็มที่แล้ว ยังไม่อยากจะตาย ย่อมเป็นบุคคลที่อยู่เพื่อความว่างเปล่าโดยแท้ นัยหนึ่งบุคคลเหล่านี้ต้องการอยู่เพียงแต่จะหายใจยิ่งกว่าการอยู่เพื่อเหตุใดอื่น

๑๓๗. ชีวิตเหมือนเงาเดิน เหมือนละครที่น่าอนาถ เดินไปเดินมาเพื่อให้สิ้นการแสดงบนเวที แล้วก็หายสาปสูญไป คนใหม่เล่นแทนราวกับเรื่องนิยายที่เล่าโดยคนโง่เสียงเอะอะอึงคนึง แต่ไม่มีความหมายอย่างใดเลย

๑๓๘. เมื่อลืมตาขึ้นเห็นโลกมนุษย์ เด็กน้อยร้องไห้เสียงแหลมด้วยความไม่สมหวัง ราวกับว่าโลกนี้ไม่น่าจะเป็นที่อยู่อาศัยด้วยดีได้ แต่เมื่อตอนที่จะจากโลกนี้ไปเขากลับหวลร้องไห้คร่ำครวญอีกด้วยความเสียดายที่ว่าเขาไม่ควรจะจากโลกนี้ไปโดยรีบด่วนเลยน่าประหลาด

๑๓๙. ความตายฉันไม่กลัว ฉันแก่เพื่อที่จะหนุ่มอีก ฉันร่วงโรยเพื่อจะรุ่งเรืองอีก ฉันหลับเพื่อที่ฉันจะตื่นอีก พระอาทิตย์ของฉันย่อมตกเพื่อที่จะกลับมาส่องแสงสว่างไสวในเช้าตรู่ของวันพรุ่งนี้อีก

๑๔๐. "ชีวิต" กับ "ร่างกาย" ของฉันต่างเป็นมิตรสนิทอาศัยซึ่งกันและกันมาช้านาน ไม่ว่าในยามสุขทุกข์เจ็บไข้ยากดีมีหรือจน และไม่ว่าในยามฟ้าโปร่งหรือฟ้ามืด บัดนี้ "ชีวิต" จะจาก "ร่างกาย" ไปแล้วด้วยความอาลัยอย่างยิ่ง "ร่างกาย" ได้หยดหยาดน้ำตาแห่งความรักให้แก่ "ชีวิต" แล้วกล่าวปัจฉิมวาจาว่า "ชีวิต" ที่รัก ฉันควรจะกล่าวราตรีสวัสดิ์แก่เธอ แต่ถ้าจะกล่าวอย่างถูกต้องแท้จริง ฉันจำต้องกล่าวอรุณสวัสดิ์ เพราะเธอกำลังจะพบอรุโณทัยอันสดชื่นใหม่"

๑๔๑. มนุษย์เกิดมาในโลกด้วยความเปลือยเปล่า แต่ตายไปท่ามกลางภาระกิจและความกังวล เราไปไหน ไม่มีใครรู้ รู้แต่ว่าเราทำดีที่นี่ เราต้องได้ดีที่โน่นเป็นแน่

๑๔๒. เบื้องล่างที่ฉันยืนอยู่ ฉันเห็นกระแสร์น้ำในแม่น้ำไรน์ ไหลเชี่ยวปราดผ่านเศษและทรากของโบราณวัตถุไป ฉันเพ่งมองลงไปในน้ำก็เห็นเงาของฉันอย่างชัดแจ้ง ฉันแก่เถ้าไปมากถึงเพียงนี้ทีเดียวหรือ ? กระแสร์ชีวิตของฉันก็คงจะเหมือนกระแสร์ธารเบื้องล่างนี้ คืออุบัติขึ้นอย่างทมัดทแมงเข้มแข็ง ไหลปราดลงมาจากยอดเขาแอลป์โน้น แล้วค่อย ๆ ลดความเร็วลงตามลำดับเมื่อมาสู่ท้องทางน้ำที่ใหญ่ขึ้นทุกที จนกระทั่งกระแสร์ธารสายนี้ค่อย ๆ พาตัวออกหายสาบสูญไปในท้องทะเลหลวง เช่นเดียวกับที่ชีวิตของฉันกำลังจะถูกโลกกล้ำกลืนอยู่แล้วนี้

๑๔๓. เราเคารพเถ้าถ่านของบรรพบุรุษของเราเพราะเราแน่ใจว่าในบรรพบุรุษของเราทุกสิ่งทุกอย่างมิได้หมดสูญสิ้นไป

๑๔๔. เดี๋ยวนี้ฉันทำหน้าที่ของวิญญูชนครบถ้วนบริบูรณ์แล้ว เชิญเถิดเชิญดวงอาทิตย์ให้รีบตก ๆ ขึ้น ๆ เพื่อให้เวลาของฉันหมดสิ้นไป เชิญความตายซึ่งจะมาคร่าชีวิตของฉัน เชิญตัวหนอนให้คอยมาแทะกินร่างกายอันเน่าเปื่อยของฉัน ตัวของฉันเท่านั้นที่จะเสื่อมสูญสิ้นไป แต่วิญญาณและชื่อเสียงของฉันย่อมไม่มีวันตาย

นางนาคี

รวบรวมจากข้อเขียนต่างสำนวน

ธรรม

๑. สิ่งใด ๆ ในโลกนี้ถ้าเรามีความยึดถือผูกพันย่อมนำทุกข์มาให้

๒. พระพุทธเจ้ามักจะเลือกธรรมะสั่งสอนคนเป็นคน ๆ และเหมาะสมกับอัธยาสัยของผู้นั้น การเทศนาโปรดสัตว์จึงบรรลุผลทุกครั้งไป

๓. โสเครทีส กล่าวว่า ถ้านำความทุกข์ทั้งหลายมารวมเป็นกองเดียวกันแล้วให้คนรับส่วนเฉลี่ยไปเท่า ๆ กัน บุคคลเป็นอันมากจะฉวยทุกข์ส่วนตนกลับคืน แล้วรีบหลบไปทันที

๔. การทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยไม่ต้องการผลประโยชน์ตอบแทนถึงจะเรียกว่าทำบุญทำคุณการทำสิ่งใดแล้วต้องการตอบแทนเรียกว่าการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กัน

๕. จงลืมบุญคุณที่เราทำ จงจำบุญคุณที่ท่านให้

๖. ไม่มีอะไรง่ายเท่าผูกใจเจ็บ ไม่มีอะไรใหญ่หลวงเท่าการยกโทษให้

๗. คนส่วนมากติดความชั่วได้ง่าย แต่จะแก้ไขให้ดีได้ยาก

๘. สิ่งที่คิดไว้พินาศไป สิ่งที่มิได้คิดไว้ไพล่เกิดขึ้น จงดับด้วยธรรม

๙. ใจที่สันโดษ ย่อมเบิกบานเสมอ

๑๐. ทุกข์ สุข นินทา สรรเสริญ ลาภ ยศ ความเสื่อม ความเจริญ คือโลกธรรม ทั้ง ๘

๑๑. บุคคลที่ไร้ธรรม เปรียบเหมือนสัตว์ป่าที่ดุร้าย

๑๒. ผู้ที่มีตระกูลสูง มีเงิน มีเกียรติ แต่ไม่มีศีลธรรม จะตั้งอยู่ในความสุขไม่ได้นาน

๑๓. จงฝึกตนมองคนแต่ในแง่ดี

เขามีส่วน เลวบ้าง ช่างหัวเขา
จงเลือกเอา ส่วนดี เขามีอยู่
เป็นประโยชน์ โลกบ้าง ยิ่งน่าดู
ส่วนที่ชั่ว อย่าไปรู้ ของเขาเลย
จะให้คน มีดี โดยส่วนเดียว
อย่ามัวเที่ยว ค้นหา สหายเอ๋ย
เหมือนเที่ยวหา หนวดเต่า ตายเปล่าเลย
ฝึกให้เคย มองแต่ดี มีคุณจริง

พุทธทาสภิกขุ

๑๔. ถึงความรักอันใดจะใหญ่ยิ่ง ก็ไม่จริงอย่างว่าน่าสงสัย
แม้แต่พระโพธิสัตว์ยังตรัสไว้ ว่าความรักอันใดไม่เท่าตน

๑๕. กินดื่มบรรเทิง รื่นเริงดูโลก
จะทุกข์จะโศรก วิโยคทำไม

พรุ่งนี้ก็ตาย วุ่นวายอะไร
มีความพอใจ อย่าใฝ่โลภเอย

๑๖. มีดวงตามืดมนธ์เขาทนได้ หลงทางไปยังมีผู้คอยชูช่วย
เราร่างกายไม่ทุพพลใช่คนซวย จะยอมม้วยง่าย ๆ ไม่สมควร

๑๗. สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) เทศน์
พายเถิดหนาพ่อพาย ตลาดจะวายสายบัวจะเน่า
เอวังก็มีด้วยประการฉะนี้

๑๘. คนโง่เห็นบาปหวานปานน้ำผึ้ง เพราะไม่ถึงคราวที่บาปมีผล
ครั้นบาปแก่ก่อให้ได้ทุกข์ทน สำนึกตนก็ระทมตรมตรอมใจ
ตราบใดที่ความดีล้นผลไม่สุก คนทำดีอาจมีทุกข์ก็เป็นได้
แต่ความดีสุกปลั่งขึ้นครั้งใด ครั้งนั้นไซร้เห็นผลงามของความดี

๑๙. ผู้ใดผิเห็นว่า ทุกสิ่งสารพรรณมี
จริงสิ้นทั่วโลกี ผู้นั้นหลับละเมอฝัน
ต่อเมื่อใดคิดเห็นจริง ว่าทุกสิ่งในโลกนั้น
เนื้อแท้ก็ความฝัน ฉะนี้แลผู้ตื่นนอน

๒๐. เมื่อแก่เฒ่าหมายเจ้าช่วยรับใช้
เมื่อยามไข้หมายเจ้าเฝ้ารักษา
เมื่อยามถึงวันตายวายชีวา
หวังลูกยาช่วยปิดตาเมื่อสิ้นใจ

(พระราชนิพนธ์ ร.๖)

๒๑. ไปไม่กลับ หลับไม่ตื่น ฟื้นไม่มี หนีไม่พ้น

๒๒. ดอกบัว บานงาม ในยามเช้า
ถูกแดดเผา เข้าหน่อย ก็ค่อยเหี่ยว
เหมือนมนุษย์ ไม่พ้น สักคนเดียว
จะต้องเหี่ยว แห้งแน่ เพราะแก่ลง

๒๓. ถึงที่ตายแล้วต้องวายชีวาวาง
ไม่เห็นอย่างใครที่อยู่คู่ฟ้าดิน
อยู่แก่เกินการก็กีดเด็ก
พวกลูกหลานเล็ก ๆ จะติฉิน
ว่าอยู่แก่เต็มทีดีแต่กิน
ผลาญทรัพย์สิ้นเปลืองเปล่าไม่เข้าการ
หลบรำคาญลูกเมียนั้นพอหลบได้
ด้วยการไปอยู่ดงพงสถาน
แต่จะหลบมัจจุราเวลากาล
สุดประมาณเห็นไม่พ้นทุกคนเอย.

หนังสือ การศึกษา

๑. สิ่งที่ทำให้มนุษย์แตกต่างกันได้มากมาย ก็ด้วยการศึกษานั่นเอง

๒. เลี้ยงลูกชายไม่ให้การศึกษา ก็เหมือนเลี้ยงลา ส่วนลูกผู้หญิงก็ไม่ผิดอะไรกับเลี้ยงหมู

๓. การศึกษาเป็นสมบัติที่ติดกายของเราไปได้ทุกแห่ง

๔. ยิ่งโง่ก็ยิ่งมีความสุข ยิ่งเรียนมากก็ยิ่งอยากรู้มาก

๕. ถ้าไม่ศึกษาเพิ่มเติมไว้ทุกวัน ระดับความรู้ก็จะลดถอยลงไปทุกวัน

๖. ถ้าไม่เร่งศึกษาเสียแต่เยาว์วัย เมื่ออายุมาก ๆ เข้า เราจะทำอย่างไร

๗. เรียนกันจนแก่ เจ้าก็ยิ่งรู้น้อยเข้าทุกที

๘. หนังสือคือมรดกที่คนฉลาดยิ่งได้ทิ้งไว้ให้แก่มนุษย์ชาติ ซึ่งได้มอบกันต่อมาชั่วอายุคน ถึงอีกชั่วอายุคน ให้เป็นของขวัญ แก่คนชั้นหลังที่ยังไม่เกิด

๙. หนังสือที่ยังปิดอยู่ ก็เป็นแต่เพียงท่อนไม้เท่านั้น

๑๐. ความหิวรักษาได้ด้วยอาหาร แต่ความโง่อาจรักษาได้ด้วยการเล่าเรียน

๑๑. เรียนแล้วต้องจำ เห็นเขาทำแล้วต้องดู รู้แล้วต้องปฏิบัติ

๑๒. หนังสือดี ๆ เล่มเดียว มีค่าเท่ากับทองเป็นถุง ๆ

๑๓. ห้องสมุดคือแหล่งที่โลกทั้งโลกมาวางแบคอยท่าอยู่ตรงหน้าท่าน

๑๔. บ้านทุกบ้านคือมหาวิทยาลัย พ่อ แม่ ผู้ปกครองบ้านเป็นอาจารย์

๑๕. หนังสือคือกุญแจของชีวิต

บ้านใดไม่มีหนังสือ บ้านนั้นก็คือบ้านป่า
เพราะเหตุปวงชนเกิดมา ย่อมใฝ่วิชาทั่วกัน
หนังสือคือบานหน้าต่าง ย่อมเปิดสว่างพร้อมสรรพ์
วิชาเปรียบแสงสูรย์จันทร์ สาดส่องนิรันดร์วันคืน
คนใดไร้ฝึกศึกษา ย่อมอับปัญญาสุดฝืน
มีแต่ป้าเบื่อเหลือกลืน ใครคบมักขื่นขมใจ
บ้านปิดมิดมืดนานนัก ฝุ่นผงก็จักมากได้
คนขาดหนังสือฉันใด ปัญญาผ่องใสฤๅมี

๑๖. อันความรู้รู้กระจ่างถึงอย่างเดียว
แต่ให้เชี่ยวชาญเถิดคงเกิดผล
อาจจะชักเชิดชูฟูสกนธ์
ถึงคนจนพงศ์ไพร่คงได้ดี

๑๗. รู้อะไรไม่สู้รู้วิชา รู้รักษาตัวรอดเป็นยอดดี

การงาน อาชีพ

---

๑. คนที่มีชื่อเสียงว่าทำงานได้สำเร็จดีนั้น ที่จริงก็คือ คนฉลาดที่รู้จักวิธีใช้คนอื่นทำแทน

๒. เกิดเป็นคน

(๑) ต้องเก่งในอาชีพให้เหนือคนอื่น

(๒) ต้องเข้ากับคนให้ได้

๓. มีสมาชิกถามประธานาธิบดีเคนเนดี ว่า "ท่านมีนโยบายจะทำอะไร" ท่านตอบสมาชิกผู้นั้นว่า "อย่าถามข้าพเจ้าเลยว่าจะทำอะไร ขอให้ถามตัวท่านเองเถิด ว่าท่านจะทำอะไร"

๓. คนที่ทำงานเก่งนั้นไม่ใช่ว่ารู้จักแต่วิธีทำงานแต่อย่างเดียว จะต้องรู้จักวิธีหยุดงานด้วย ซึ่งอย่างหลังนี้ยากกว่าอย่างแรกมาก

๔. มีเรือดีพายดีไม่ขี่ข้าม
ไปเอาเรือรั่วน้ำมาข้ามขี่
อยากให้กิจการงานดี
แต่เอาคนอับปรีย์มาทำงาน

๕. กองทัพดีเพราะมีขุนศึกกล้า
เป็นหัวหน้าถ้างานดีก็มีชื่อ
ทำงานใหญ่ไร้คนดีมีฝีมือ
งานนั้นหรือจะสำเร็จเสร็จดังใจ

๖. ถ้าทำการสิ่งใดที่ใหญ่ยศ อย่ากลัวหมดเงินเบี้ยจะเสียหาย
หวังไว้ชื่อลือชาว่าฆ่าควาย เผ้าเสียดายพริกแกงไม่เป็นการ

๗. หลักของนะโปเลียน ๓ ข้อ

(๑) อ่านหนังสือมากเพื่อปลุกใจให้ทะเยอทะยาน และตื่นตัวเสมอ

(๒) ประกาศตนเองให้ผู้อื่นเห็นคุณสมบัติอยู่เสมอ

(๓) บำเพ็ญตนดี ทำจริง เป็นที่เชื่อถือ และเป็นตัวอย่างแก่ผู้น้อยที่อยู่ในปกครอง

๘. ข้อบังคับของครอบครัวมิตซุย

(๑) เครือญาติของครอบครัวต้องมีความรักใคร่สามัคคี และกรุณาซึ่งกันและกัน

(๒) ให้ระวังการใช้จ่ายให้ดี

(๓) ห้ามมิให้พุ่มเพือย

(๔) รู้จักใช้คนที่ดี จ้างเฉพาะคนที่สามารถ ใช้ความรู้ของเขาให้เกิดประโยชน์

(๕) พยายามหาคนหนุ่มที่มีวิชา และเขาว์ดีมาทำงาน

(๖) งานของบริษัทมีพร้อมสมบูรณ์แล้ว ไม่ควรไปก้าวก่ายงานบริษัทอื่น

(๗) ให้ลูกทำงานตั้งแต่คั่นต่ำขึ้นไป ให้เรียนงานแผนกอำนวยการจากสาขาของบริษัท ก่อนที่จะดำรงตำแหน่งสำคัญได้ ผู้ที่ไม่รู้งานจะเป็นผู้นำไม่ได้

(๘) อย่าเป็นคนหูเบา และอย่าเชื่อคนที่ใกล้ชิดเสมอไป ต้องสอบสวนให้ถ่องแท้เสียก่อน จึงลงความเห็น

๙. การเป็นหัวหน้า หรือผู้จัดการ ต้องมองช้างให้เห็นทั้งตัว ส่วนลูกน้องนั้น เขาเห็นแต่ขา หรือหาง หรือ งวง หูช้าง แต่ละอย่างเท่านั้น

๑๐. เราอยู่กันได้ทุกวันนี้ ด้วยการขายความสามารถ

๑๑. งานที่ล้มเหลว ก็คือผู้คุมงาน ไม่ประสีประสากับงานนั้น

๑๒. ถ้าเราเป็นหัวหน้า งานใดที่คนอื่นทำไม่ได้ เราต้องทำได้

พูด

---

๑. พูดให้เขาเชื่อ ทำให้เขาชอบ หรือ พูดให้เขาชอบ ทำให้เขาเชื่อ

๒. ปากคนมีหน้าที่ ๒ อย่าง คือ

(๑) ไว้สำหรับกิน

(๒) ไว้สำหรับนินทาคนอื่น

๓. จงคิดเสียก่อนพูด พูดไม่คิดเป็นอันตราย คิดไม่พูดเกิดผลดีมาก คิดแล้วพูดได้ผลดีที่สุด

๔. คิดได้แล้วอย่าด่วนพูด ยังไม่พิจารณารอบคอบ อย่าทำตามใจตน

๕. ยอมให้เขาดูถูกว่าเป็นคนไม่พูด นั่นแหละดีกว่าถูกเขาว่าพูดไม่เป็นเรื่องเป็นราว

๖. คนสะเพร่ามักเอาหัวใจไว้ที่ลิ้น แต่คนที่รอบคอบเอาลิ้นไว้ที่หัวใจ

๗. พูดในสิ่งที่ควรพูด เป็นคนฉลาด
เว้นการพูดในสิ่งที่ไม่ควรพูด เป็นคนฉลาดกว่า

๘. อย่าสร้างศัตรูด้วยคำพูดที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อะไรเลย

๙. เหตุที่คนมีลิ้นเดียว แต่มี ๒ หู เพื่อให้ฟังให้มาก และพูดแต่น้อย

๑๐. การพูด คือการกระทำ และกล่าวถึงสิ่งที่น่าเกลียด สกปรกบัดสีที่สุด ให้เป็นสิ่งดีที่สุด และน่าดูที่สุด

๑๑. โทษของการโกหกคือ ต่อไปพูดอะไรไม่มีใครเชื่อ

๑๒. ถ้าท่านไม่ปรารถนาจะให้พลั้งปากพูดสิ่งใด ๆ ออกมา มีหลักอยู่ ๕ ข้อ คือ

(๑) ท่านพูดอยู่กับใคร
(๒) พูดถึงผู้ใด
(๓) พูดไปอย่างไร
(๔) เมื่อไร
(๕) ที่ไหน

๑๓. ศิลปในการแสดงมากเกินไป ย่อมชี้ให้เห็นว่ามีสาระหรือแก่นสารเพียงเล็กน้อย

๑๔. จงหัดเป็นคนหูไว แต่พูดช้า และโกรธช้า

๑๕. ปากที่แส่หาเรื่อง เป็นทางให้แตกสามัคคี

๑๖. พึงชนะคนโกรธด้วยความไม่โกรธ
พึงชนะคนตระหนี่ด้วยการให้
พึงชนะคนพูดเหลวไหลด้วยคำจริง

๑๗. อย่ากินทุกสิ่งที่ท่านชอบ อย่าพูดทุกสิ่งที่ท่านรู้

๑๘. รักษาศีล สงวนความสัตย์ แม้จะยากจนอย่างไร ก็ยังไม่ไร้ผู้นับถือ

๑๙. ถูกกระทบด้วยคำพูดที่รุนแรงนั้น เข้าลึกเสียยิ่งกว่าถูกดาบฟาดฟัน

๒๐. ดาร์วินเจ้าของหลักที่ว่า สัตว์ที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ จึงจะอยู่รอด นอกนั้นก็จะสูญพันธุ์ไป มนุษย์เรานี้เป็น

สัตว์ประเสริฐ ปรับตัวเองให้เข้ากับธรรมชาติได้ดีที่สุด "นี่แหละแปลว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่กลับกลอกได้เก่งที่สุด"

๒๑. ใครรู้จักพูดพลิกแพลงเหมือนแรงมาก
คนนิยมลมปากเจียวนะพี่
ถึงรู้น้อยถ้อยคำให้ขำดี
คงเป็นที่สมคเนที่เฉโก

พระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า

๒๒. เขาย่อมว่าพูดดีเป็นศรีศักดิ์ คงได้ภักษ์ได้ผลมาล้นไหล
น้ำขึ้นเรือพายสบายใจ เข้าที่ไหนได้ที่นั่นมาพรรณนา

๒๓. ถึงบางพูดพูดดีเป็นศรีศักดิ์ มีคนรักถ้อยอร่อยจิต
แม้นพูดชั่วตัวตายทำลายมิตร จะชอบผิดเป็นมนุษย์เพราะพูดจา

๒๔. อันอ้อยตาลหวานลิ้นแล้วสิ้นซาก แต่ลมปากหวานหูมิรู้หาย

๒๕. สักวาหวานอื่นตั้งหมื่นแสน
ไม่เหมือนแม้นพจมาลย์ที่หวานหอม
กลิ่นประเทียบเปรียบดวงพวงพยอม
อาจจะน้อมจิตโน้มด้วยโลมลม
แม้นล้อลามหยามหยาบไม่ปลาบปลื้ม
ดังดูดดื่มบรเพ็ดต้องเข็ดขม
ผู้ดีไพร่ไม่ประกอบชอบอารมณ์
ได้พึ่งลมเมินหน้าระอาเลย.

๒๖. ท้าคารมถมทับค่อนขับเคาะ พูดเย้ยเยาะตีฝีปากว่าถากถาง
คือต้นข้อก่อเรื่องเคืองระคาง ตัดหนทางห้ามรักสามัคคี

๒๗. อันลิ้นลมคมแหนมพูดแนมเหน็บ
มักช้ำเจ็บแสบหูมิรู้หาย
ถึงเพื่อนรักมักหมางระคางระคาย
ย่อมหาช่องจ้องตะกายโต้ตอบแทน
ไม่ดีมีแต่ผิดคิดดูเถิด
ความร้ายเกิดเพราะปากยากเหลือแสน
คำผรุสดุจแส่แหย่รังแตน
มักลอบแสนตอบต่อยบ่อย ๆ เอย.

คนดี

---

๑. ค่าของคนอยู่ที่รู้จักคำว่า เกียรติ และหน้าที่

๒. คนเราต้องรู้จัก

(๑) ขอบใจ

(๒) ให้อภัย

(๓) ขอโทษ

๓. คนที่รู้จักคนมากแต่หาเพื่อนสนิทไม่ได้เลย ก็เพราะเขาผู้นั้น คบเพื่อนเพื่อผลประโยชน์ของตนแต่ฝ่ายเดียว คิดแต่จะให้เขาช่วยเหลือตนเท่านั้น แต่ตนเองไม่ยอมช่วยเหลือผู้อื่น

๔. มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐ คือเลือกทางเดินได้ ว่าจะไปนรกหรือสวรรค์

๕. คนเราต้องรู้จักพูด รู้จักฟัง รู้จักทำท่า

๖. คนจะดี ดีตั้งแต่เล็ก

๗. ผู้ใดถูกสิ้นศรัทธา เสื่อมเกียรติ เหมือนคนตายแล้ว

๘. ตนต้องซื่อสัตย์ต่อตนเองก่อน

๙. พระจันทร์ดวงเดียว ดีกว่าดาวพันดวง

๑๐. ไม่ต้องตามใจตัวเอง เมื่อรู้ว่า สิ่งนั้นผิด

๑๑. อย่าอยู่เฉย, ความชั่วจะเข้าสิงสู่

๑๒. อย่าเป็นคนถามอะไร "ไม่รู้"

๑๓. ค่าของคนอยู่ที่

ทำประโยชน์มาก	มีค่ามาก
ทำประโยชน์น้อย	มีค่าน้อย
ไม่ทำประโยชน์เลย	ไม่มีค่าเลย

๑๔. คนแตกต่างกับสัตว์คือคนยิ้มได้ สัตว์ยิ้มไม่ได้

๑๕. คุณและความดีทำให้มีผู้อิจฉาทุกแห่งหน

๑๖. คนเราต้องรู้จักรักเกียรติ หน้าที่ มีอาย

๑๗. ผู้ที่เกิดในตระกูลต่ำ แต่ประพฤติตนดี
ก็เสมอกับยกตนให้ขึ้นสู่ชาติอันสูง

๑๘. เป็นผู้ใหญ่เพราะเกิดในตระกูลสูง ชาติวุฑโฒ
มีอายุมาก วัยวุฑโฒ
มีความงามความดี คุณวุฑโฒ

๑๙. สายบัวเป็นเครื่องวัดน้ำ มารยาทและวาจาเป็นเครื่องวัดตระกูล

๒๐. แขกที่มาหาทุกวัน เป็นมหาโจรปล้นครัวเรือน

๒๑. จงปฏิเสธเพื่อนที่ดีแต่กินของเรา ส่วนตัวเขากินเสียคนเดียว

๒๒. ไปเรือนท่านถ้านั่งนาน ไม่แต่การงานของท่านจะป่นปี้
แม้กิจการของเราถ้าเรามี ก็พลอยป่นปี้ไปด้วยกัน

๒๓. ใครเป็นคนสนใจในหน้าที่ รู้จักมีวินัยไม่ปละปล่อย
ประพฤติดีมีระเบียบดูเรียบร้อย เป็นผู้น้อยนานไปคงได้ดี
คนเช่นนี้อยู่ในหมู่ไหน ท่านผู้ใหญ่ย่อมรักในศักดิ์ศรี
เข้าขอบเขตเมตตาและปรานี ได้เป็นที่นับถือชื่อสกุล

๒๔. ประวัติศาสตร์ว่า คนดีมักจะมาจากความยากจน มาจากการต่อสู้ด้วยกำลังใจซึ่งตามธรรมดาย่อมหาได้ง่ายกว่ากำลังทรัพย์ และคนเลวนั้นมักจะมาจากความพะเน้าพะนอตลอดมา

๒๕. ถ้าท่านเอาสุนัขโซมาเลี้ยงและขุนให้เป็นสุขสบายมันจะไม่กัดท่าน แหละนี่คือหลักแตกต่างที่สำคัญระหว่างสุนัขกับคน

๒๖. เราตัดสินตัวเองจากสิ่งที่คิดว่าจะทำได้
แต่คนอื่นตัดสินจากสิ่งที่เรากระทำไปแล้ว

๒๗. เป็นคนต้องทำงานดี พูดจริง
ทำจริง ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒๘. ความแวดล้อมซึ่งเต็มไปด้วยสิ่งเย้ายวน ไม่ว่าเทวดาหน้าไหน ในที่สุดก็อดละเมิดอุดมคติของตนไม่ได้ ใครจะซื่อสัตย์เพียงไร เรา

เพียงแต่จะฟังเขาพูดและปฏิญานเท่านั้นไม่เป็นการเพียงพอ เราจะพิสูจน์คนซื่อได้ เมื่อให้เขาอยู่ท่ามกลางสิ่งเย้ายวนและแวดล้อมด้วยเงินตราเสียก่อน นั่นแหละเราจึงค่อยมาดูกันใหม่อีกที มิฉะนั้นอย่าเพิ่งไปอุตริบันถือใครเข้า

๒๙. ลักษณะที่หาได้ยาก

เป็นคนเชื่อเหตุเชื่อผล เคารพต่อความเห็นของผู้น้อย กล้าหาญ มีชีวิตที่เต็มไปด้วยความหวัง รักสวย รักงาม ร่าเริง รักษาเกียรติยศตน และเกียรติยศของหมู่คณะ ชอบการกีฬา เกลียดความอยุติธรรม ชังการประจบสอพลอเป็นอย่างสูง ใจคอหนักแน่นไม่โกรธง่าย อดทนต่อบรรยากาศและเหตุการณ์เฉพาะหน้าทุกอย่าง

๓๐. เกิดมาเป็นคนต้องมีความเคารพรัก

(๑) บรรพบุรุษ

(๒) ผู้มีพระคุณ

(๓) บ้านเกิดเมืองนอน

๓๑. บุคลิกพิเศษ

(๑) เป็นเพื่อนที่น่ารัก

(๒) เป็นนายที่ลูกน้องบูชา

(๓) เป็นสามีหรือภรรยาที่ดีอย่างยิ่ง

๓๒. คนจะดีต้องมีบุคคล ๓ ประเภท สรรญเสริญ คือ

(๑) ผู้บังคับบัญชาสรรเสริญว่าเราดี

(๒) เพื่อนฝูงสรรเสริญว่าเราดี

(๓) ลูกน้องสรรเสริญว่าเราดี

๓๓. คนมี ๔ จำพวกคือ

(๑) พูดแล้วทำ พูดแล้วไม่ทำ

(๒) พูดแล้วไม่ทำ ทำแล้ว แล้วไม่พูด

(๓) ทำแล้วไม่พูด ทั้งไม่พูด และไม่ทำ

(๔) ทั้งไม่ทำและไม่พูด ทั้งทำ ทั้งพูด

๓๔. ลักษณะของผู้เป็นลูกน้องที่ดี

(๑) ไม่ขโมย

(๒) ไม่โกหก

(๓) ไม่ขี้เกียจ

(๔) ไม่ทะเลาะกับเพื่อนร่วมงาน หรือคนอื่น ๆ

๓๕. คนจะดีจะต้อง :—

(๑) ต้องแข็งแรง แต่อย่าแข็งกระด้าง

(๒) ต้องอ่อนโยน แต่อย่าอ่อนแอ

(๓) ต้องใจดี แต่อย่าใจอ่อน

๓๖. สติ เป็นเพื่อน
ขันติ เป็นเครื่องป้องกันตัว
ความเพียร เป็นพาหนะ
ปัญญา เป็นเครื่องมือ
วิชา เป็นทุน
ความประพฤติ เป็นเครื่องประดับ
ศัตรู เป็นครู
ความชนะใจตนเอง เป็นการชนะคนทั้งโลก

๓๗. ผู้ดี

ผู้ดีนี้ไฉน เป็นอย่างไรอยากใคร่รู้
คือผู้แต่งกายหรู หรือผู้อยู่เคหาสน์งาม
สูงยศศักดิ์ตระกูล ทรัพย์มากมูลเพื่อนล้นหลาม
สวยรูปไพเราะนาม หรือถือตามงานที่ทำ
หากกอบกรรมชั่วไซร้ ทรัพย์หลากหลายกายงามขำ
เรือนโอ่อ่าตระกูลล้ำ เลิศศักดิ์ซ้ำตำแหน่งงาน
มิตรยศหมดทั้งนั้น มิอาจกันแก้ร้าวฉาน
ความเลวเหลวแหลกลาน ให้พ้นพาลกลายเป็นดี
ฉะนั้นผู้ดีไซร้ มิใช่ที่กล่าวแล้วนี้
คือผู้งามพจี งามจิตที่สำแดงมา
ท่าทีมิบึ้นบึ้ง เหมือนโกรธขึ้งในสีหน้า

ผยองหยิ่งวิหิงสา　　เล่นหูตาท่ายั่วยวน
มารยาทละมุนพร้อม　　ละมัยละม่อมเมื่อเชิญชวน
วางตัวให้สมควร　　กันลามลวนจากชุมชน
ไม่จาบจ้วงล่วงสิทธิ　　รู้ดำริห์และขวายขวน
กอบการงานสมตน　　ทั้งอดทนตามทางธรรม
รู้แพ้รู้ชนะ　　รู้อภัยสัตรูสรรพ์
รู้ผูกมิตรสัมพันธ์　　จิตตั้งมั่นในความดี
เห็นใจในเศร้าโศรก　　ความอับโชคเสื่อมศักดิ์ศรี
เจ็บช้ำถูกย่ำยี　　ของผู้ที่ทุกข์ระทม
อย่าเติมเสริมซ้ำกล่าว　　ให้ยิ่งร้าวรานระบม
ไม่พูดในสังคม　　เรื่องตรอมตรมขมขื่นใจ
รักเกียรติเกียจความชั่ว　　หวั่นหวาดกลัวความเหลวไหล
หยาบคายร้ายยิ่งไฟ　　หลบหลีกให้อย่าใกล้กราย
จิตซื่อถือสัจจา　　เสาะวิชาปัญญาขยาย
เลิกแกล้งแสวงอุบาย　　ให้ชนหลายเห็นตนดี
รู้อารมณ์คู่สนทนา　　ไม่นินทาทำจู้จี้
งดสอดสวนพาที　　กล่าวแต่ที่คำควรยิน
ประพฤติได้ดั่งพรรณา　　ถูกเพลาเป็นอาจิณ
จน มี อย่าถวิล　　ได้ชื่อสิ้นว่าผู้ดี.

สหะมิตร

กำลังใจและความเพียร

---

๑. คนสิ้นคิดจะไม่มีวันชนะ
ส่วนผู้ชนะก็ไม่เคยสิ้นคิด

๒. สงครามที่มีชัยชนะ ต้องมีแม่ทัพที่ไม่ยอมคิดเลยว่าตนจะแพ้

๓. ถ้าท่านปรารถนาสิ่งใดที่สูงสุด ก็ต้องเริ่มจากสิ่งที่ต่ำสุดก่อน

๔. สิ่งที่จะทำให้เราไม่ได้อะไรแน่ที่สุดคือ การเห็นเสียว่า ไม่ควรทำอะไร เพราะจะไม่ได้อะไร

๕. ชีวิตอยู่ได้ด้วยความหวัง เมื่อความหวังนั้นผิดพลาดไป เราก็ควรหวังใหม่ไม่ใช่คิดตายเอาง่าย ๆ

๖. เสียอะไรก็เสียไป ขออย่างเดียวอย่าให้ใจเสีย

๗. ของเถื่อน ๑
โรคร้าย ๑
ความมุ่งร้าย ๑
สามอย่างนี้มีอยู่ในผู้ใด จะทำให้ผู้นั้นขี้ขลาด และเป็นเจ้าทุกข์

๘. ชีวิตคนเราเปรียบเสมือนปลา ปลาเป็นเมื่อจะไปหาเหยื่อต้องว่ายทวนน้ำ

๙. ความเพียร ย่อมสามารถทำให้กิจการอันใหญ่โตสำเร็จได้.

๑๐. ชีวิตคนเราเหมือนถ่อเรือทวนน้ำ ถ้าหยุดถ่อเรือจะลอยกลับที่เดิม
ถ้าจะให้ถึงเร็ว ต้องรีบถ่อทวนน้ำ โดยไม่คำนึงถึงความเหนื่อยยาก

๑๑. เหตุที่คนต้องฆ่าตัวตาย

(๑) ยุ่งยากในการเงิน
(๒) ผิดหวังในความรัก
(๓) หนี้สินรุงรัง
(๔) โรคภัยไข้เจ็บ

๑๒. สู้ได้ให้สู้
สู้ไม่ได้ให้หนี
หนีไม่ได้ให้ทน

๑๓. ความขี้เกียจเป็นเสนียดจัญไรแสน
ใครมีแม้นเหมือนสาปปราบเถอะหนู
จะต่ำต้อยถอยวกตกลงคู
เป็นปีปีกว่าจะกู้ขึ้นจากโคลน

๑๔. แม้นไม่เรียนสิ่งไรคงไม่รู้ ไม่แลดูสิ่งใดคงไม่เห็น
ไม่เพียรทำสิ่งประสงค์คงไม่เป็น ต้องเคี่ยวเข็ญฝึกไปให้สันทัด

๑๕. ชีวิตคือการต่อสู้
ศัตรูคือยากำลัง
อุปสรรคคือหนทางแห่งความสำเร็จ
ความลำบากในวันนี้คือความสุขในวันหน้า

บุคคลผู้ใดไม่เคยต้องทำการต่อสู้ ไม่เคยมีศัตรู ไม่เคยประสพอุปสรรค ผู้นั้นเป็นเป็นคนเคราะห์ร้ายที่สุด เพราะเขาจะมีลักษณะอ่อนแอ ไม่ได้พบความก้าวหน้า ชีวิตของเขาจะไร้ประโยชน์ไปทั้งชาติ

ขอให้เราได้เริ่มเรียนชีวิตด้วยการต่อสู้ ขอให้เรากล้ากวักมือเรียกศัตรู ขอให้เรากล้าเผชิญอุปสรรคโดยไม่พยายามหลีกเลี่ยง ทำได้ดังนี้ เราจะประสพความเจริญ ชีวิตของเราจะก้าวหน้า เราจะได้ชื่อว่าเกิดมามีประโยชน์

หลวงวิจิตรวาทการ

๑๖. แม้นรุกไปข้างหน้าข้าก็ตาย
อันตรายถึงชีวิตถ้าถอยหลัง
เพราะฉะนั้นพวกเราอย่าหยุดยั้ง
มาประดังบุกแนวหน้าท้าความตาย.

โจร ตราง

๑. ขโมย ไม่ว่าจะลักเพชรพลอยหรือแตงกวา ก็ได้ชื่อว่าเป็นขโมยอยู่นั่นเอง

๒. ขึ้นชื่อว่าโจรแล้วจะหาความสุขความสงบสักเท่าปีกลิ้นก็ทั้งยาก

เวลาปกติกลัวเจ้าพนักงาน

เวลาไปปล้นกลัวเจ้าทรัพย์

ปล้นแล้วกลับกลัวพวกกันเอง เวลากิน เวลานอนต้องกระชับอาวุธไว้กับตัว เพราะแม้พวกเดียวกันก็คิดปล้นและคอยหาโอกาสฆ่ากันเองด้วยความกระหายในทรัพย์ส่วนแบ่ง

๓. คนติดตรางด้วยเหตุ ๓ ประการคือ

(๑) รัก

(๒) โกรธ

(๓) โลภ

๔. เรื่องจ่ายเงินเป็นเรื่องเล็ก

เรื่องกินเป็นเรื่องใหญ่

เรื่องตายเป็นเรื่องกลาง

เรื่องเข้าตรางเป็นเรื่องไม่เข้าเรื่อง

เรื่องของสตรี ความรัก ครอบครัว บ้าน

๑. คำกลอนความรักในเรื่องพระอภัยมณี

โอ้ว่าสุริยาฟ้าพยับ
จะเลื่อนลับยุคลธรสิงขรเขา
พระอาทิตย์ดวงเดียวเปลี่ยวเหมือนเรา
กำเศร้าโศกมาเอกากาย
ถึงมีเพื่อนก็เหมือนพี่ไม่มีเพื่อน
เพราะไม่เหมือนนุชนาฏที่มาดหมาย
มีเพื่อนเล่นก็ไม่เหมือนกับเพื่อนตาย
มีเพื่อนชายก็ไม่เหมือนกับเพื่อนชม
ถึงจะมีสถานพิมานทิพย์
อันลอยลิบเลิศมนุษย์สุดปฐม
ถ้าไม่มีคู่เคียงเรียงภิรมย์
จะตรอมตรมตรึกหาเป็นอาจิน

๒. เห็นหน้าไม่ว่าใคร นึกสงสัยอยากสู่สม
สมัครสมานไม่นานนม แล้วเลิกล้มหาต่อไป

๓. นิสัยผู้ชาย รักเร็ว ลืมเร็ว
นิสัยผู้หญิง รักช้า รักนาน

๔. อันธรรมดาเกิดมาเป็นชาย ครั้นมิได้มีแม่เรือน จะทำการสิ่งใดก็มักขัดขวางไม่ใคร่จะสำเร็จ เหมือนเรือนไม่มีพื้น

๕. อยู่คนเดียวเปลี่ยวใจ มันมีสบายแต่ไม่มีสนุก
อยู่สองครองทุกข์ มันมีสนุกแต่ไม่ค่อยสบาย

๖. ชายหนุ่มซึ่งจำต้องอยู่เป็นโสดไปตลอดชาติ ได้วางเงื่อนไขไว้ว่า ผู้หญิงที่จะแต่งงานกับเขา จะต้องมีคุณลักษณะดังนี้

(๑) ต้องไม่สูงกว่าเขา หรือไม่ต่ำกว่าเขาเกิน ๖ นิ้วฟุต
(๒) ต้องไม่เคยรักใครอย่างซาบซึ้งมาก่อน
(๓) ต้องรู้จักแต่งตัวให้มีเสน่ห์อยู่เสมอ
(๔) ต้องไม่พยายามคุยหรือหัวเราะดัง ๆ เพื่อให้คนอื่นมอง
(๕) ต้องไม่สูบบุหรี่ในที่สาธารณะ
(๖) ต้องไม่พยายามสั่งอาหารเอง
(๗) ต้องไม่หัวเราะเยาะเขาแม้ว่าจะนึกอยากหัวเราะสักเท่าใดก็ตาม
(๘) เวลาเย็นต้องรอรับเขา ด้วยความสำอางค์เอี่ยม
(๙) ต้องเป็นเจ้าของบ้านที่มีอัธยาศัยไมตรีใจคอกว้างขวาง สำหรับเพื่อนของเขาทุกคน แม้จะเป็นคนที่เธอแสนเกลียด
(๑๐) ต้องเป็นคนชอบเด็ก แต่อย่าถึงคลั่งไคล้ไหลหลง

๗. เมื่อนักสื่อข่าวผู้หนึ่ง ถามนายเฮนรี่ฟอร์ดว่า "อะไรคือข้อเสียหายของความมั่นคงอย่างมหาศาล?" นายเฮนรี่ ฟอร์ด ตอบว่า "สำหรับผมก็คือ เมื่อคุณนายฟอร์ดเลิกทำครัว"

ถึงมั่งมีศรีสุขไม่ทุกข์ยาก แต่อาหารถูกปากยังอยากเสมอ
รสมือใครฤๅจะเทียบเปรียบมือเธอ ไม่ได้เจอแล้วก็ฝืนกลืนไม่ลง

๘. ภรรยาถึงแม้จะสวยอย่างไรก็ตาม ยังไม่ทำให้สามีอยู่ใกล้ได้ตลอดเวลา แต่ภรรยาที่ทำอาหารอร่อย อย่างน้อยก็ทำให้สามีอยู่ใกล้ได้ถึงวันละสามเวลา

๙. เสน่ห์จวักผัวรักจนตาย
เสน่ห์แต่งกายผัวรักจนแก่
เสน่ห์ที่แท้คือดวงใจที่ซื่อสัตย์จงรักภักดี

๑๐. คุณสมบัติของสตรี

การศึกษาดี
ความสามารถดี
การสังคมดี

๑๑. เบญจกัลยาณี หมายถึงลักษณะงาม ๕ อย่างของสตรี คือ

(๑) ผมงาม
(๒) เนื้องาม
(๓) ฟันงาม
(๔) ผิวงาม
(๕) วัยงาม

๑๒. พร ๓ ประการสำหรับผู้หญิง

สวย

รวย

ฉลาด

๑๓. ความสวยงามของผู้หญิงไม่สามารถจะดึงดูดน้ำใจชายไว้ได้นานหรอก แต่ความดีของผู้หญิงต่างหากที่ผูกพันเขาไว้ได้ เพราะความสวยงามเมื่อเกิดขึ้นแล้ว ก็นับวันแต่จะร่วงโรย แตกดับไปตามอายุขัย แต่ความดียังคงอยู่ได้ทุกสมัย และมีแต่จะเพิ่มพูนขึ้น

๑๔. ภรรยาที่ดีที่สุด

ปัญหาเรื่องสามีภรรยาเป็นปัญหาที่ยากลำบาก ไม่มีนักปราชญ์คนใดจะสามารถวางสูตรสำเร็จว่าถ้าทำอย่างนั้นจะเป็นอย่างนี้ ถ้าทำอย่างนี้จะเป็นอย่างนั้น นักเขียนหลายคนพยายามเขียนตำราว่าด้วยความสุขในครอบครัว แต่ไม่เคยปรากฏว่าตำราของใครใช้ได้ผลไปทุกกรณี ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะ มนุษย์ไม่ใช่เครื่องจักร มนุษย์มีจิตใจ และชีวิตจิตใจของมนุษย์แต่ละคนนั้นไม่เหมือนกัน

ในสัตตกนิบาต องคุตตรนิกาย ได้แบ่งประเภทของภรรยาไว้ ๗ ชนิด คือ

(๑) วธกาภริยา ภรรยาที่เปรียบเสมือนเพชฌฆาต

(๒) โจราภริยา ภรรยาที่เปรียบเสมือนโจรปล้นทรัพย์

(๓) อัยยาภริยา ภรรยาที่เปรียบเสมือนนาย

(๔) มาตาภริยา ภรรยาที่เปรียบเสมือนมารดา

(๕) ภคินีภริยา ภรรยาที่เปรียบเสมือนน้องสาว

(๖) สขีภริยา ภรรยาที่เปรียบเสมือนเพื่อน

(๗) ทาสีภริยา ภรรยาที่เปรียบเสมือนทาษ

ถ้าข้าพเจ้าถูกถามว่า ภรรยาชนิดไหนดีที่สุด ? ข้าพเจ้าจะตอบทันทีว่า ชนิดที่ ๖ คือภรรยาที่เปรียบเสมือนเพื่อน

ความมุ่งหมายของชายในการมีภรรยานั้น ไม่ใช่เรื่องกามคุณ เพราะกามคุณเป็นสิ่งที่หาซื้อได้ด้วยราคาไม่แพงนัก ไม่ใช่เรื่องทรัพย์สมบัติ เพราะผู้ชายที่มีศีลธรรมย่อมไม่ต้องการทรัพย์สมบัติของหญิง ไม่ใช่ประสงค์จะเอาภรรยามาเป็นคนใช้ เพราะสามารถจ้างลูกจ้างได้ในราคาถูก และเปลี่ยนได้ง่าย ความมุ่งหมายอันแท้จริงของผู้ชายคือ ต้องการเพื่อนประจำชีวิต

การดำเนินชีวิต เปรียบเหมือนการเดินทางไกล และต้องเดินเรื่อยไปจนตลอดอายุ นักเดินทางย่อมต้องการเพื่อนที่ดีไว้วางใจกันได้ ฝากชีวิตกันได้ เพื่อที่สามารถจะช่วยกันต่อสู้ภัยภิบัติ อันตรายที่อาจจะมีขึ้นในระหว่างทาง

ภรรยาที่เป็นเพื่อน สามีย่อมเผยความในใจทุกอย่างให้ฟังได้ มีความทุกข์ร้อนขุ่นข้องหมองใจอันใดก็ปรับทุกข์ได้ มีเรื่องชื่นชมโสมนัสอันใดก็ให้ภรรยาเป็นคนแรกที่แสดงความยินดี ทำความผิดอะไรมาก็สามารถสารภาพผิดกับภรรยาได้อย่างชื่นตา มี

ความคิดจะทำอะไรในภายหน้า ก็สามารถปรึกษาได้ ถ้าทำได้ดังนี้ ความสุขในชีวิตก็จะมีด้วยกันทั้งสองฝ่าย

หลวงวิจิตรวาทการ

๑๕. ความรัก คือ ความเสียสละ

๑๖. การมีภรรยาหลายคน ก็เปรียบเหมือนรับประทานขนมหลายสีแต่รสเดียว

๑๗. ชีวิตสมรสของสตรีที่จะอยู่ร่วมกับสามีก็เหมือนกับเลี้ยงช้าง เมื่อช้างจะดื้อ ก็ต้องยอมให้ดื้อสัก ๒ ครั้ง แต่บังคับให้ได้ ๘ ครั้ง ไม่ใช่จะบังคับให้ได้เสียทุกครั้งไป

๑๘. ผู้ชายรักผู้หญิง จากข้างนอกเข้าไป
ผู้หญิงรักผู้ชาย จากข้างในออกมา

๑๙. เมื่อแต่งงานกันแล้ว ทั้ง ๒ ฝ่ายจะต้องรักพ่อแม่พี่น้องและเพื่อนของอีกฝ่ายหนึ่งด้วย

๒๐. ผู้ชายเปรียบเสมือนเพศที่เข้มแข็ง เช่นแข็งแรง แข็งกระด้าง
ผู้หญิงเปรียบเสมือนเพศที่อ่อน
แต่ของแข็งย่อมแพ้ของอ่อน เช่น :—

เหล็กย่อมอ่อนด้วยไฟ
ต้นไม้ย่อมแพ้ลม
ภูเขา หิน ย่อมแพ้น้ำ

ฉะนั้น ผู้หญิงจะเอาชนะผู้ชายได้ก็ด้วยของอ่อน เช่น

(๑) อ่อนหวาน

(๒) อ่อนโยน

(๓) อ่อนละมุนละม่อม

หรือ (๑) น้ำใจ

(๒) น้ำคำ

(๓) น้ำพักน้ำแรง

(๔) น้ำตา

๒๑. การแต่งงาน เหมือนเอาเชือก ๒ เส้นมาควั่นเป็นเกลียวเป็นเส้นเดียวกัน ถ้าหากเส้นใดเส้นหนึ่ง ตึงหรือหย่อนไป ก็ทำให้เชือกเส้นนั้นดูไม่สวยงาม และกำลังของเชือกก็ย่อมหย่อนกำลังเหนียวไปด้วย

๒๒. การแต่งงาน ต้องปกครองแบบประชาธิปไตย มีเสนอ มีค้าน แต่ไม่โกรธ หรือ ทะเลาะกัน ต้องไม่ถือสิทธิจนเกินไป และรู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาว

๒๓. ของที่ภรรยาขอแล้วซื้อให้ กับของที่ซื้อให้ภรรยาโดยไม่ได้ขอ ค่าของของนั้น ต่างกันอย่างเทียบไม่ได้เลย

๒๔. เมื่อแต่งงานกันแล้ว ผู้หญิงต้องปิดตา ผู้ชายต้องอุดหู

๒๕. เมียหนึ่งสุขสอง เมียสองทุกข์สาม

๒๖. สามีภรรยาที่รักกันยิ่งนั้น ต้องรักกันถึงขนาดนอนด้วยกัน กินด้วยกัน รวยด้วยกัน จนด้วยกัน ถึงจะขึ้นสวรรค์หรือลงนรกก็ต้องไปด้วยกัน ไม่แยกกันเลย

๒๗. ความรักของผู้หญิงและผู้ชายนั้นเดินทางสวนกัน

ผู้ชายนั้นเมื่อเป็นคู่รักก็รักมาก แต่เมื่อแต่งงานแล้วอยู่ไปหลายๆปี ก็ยิ่งจืดจางลง

ส่วนผู้หญิง เมื่อเห็นอกเห็นใจแล้วจึงจะเกิดความรัก และเมื่อแต่งงานแล้วก็ยิ่งรักมากขึ้น ๆ จนตาย.

๒๘. ในงานเลี้ยงงานมงคลสมรสนั้น อาหารที่จัดเลี้ยงผู้มีเกียรติทั้งหลายที่มา เมื่อรับประทานแล้ว พอรุ่งขึ้นก็ลืม ว่าทานอะไรไปบ้าง แต่ชีวิตสมรสของคู่แต่งงานนั้นซิ ท่านทั้งหลายเหล่านั้นยังติดตามฟังข่าวอยู่ตลอดไป

๒๙. ชีวิตสมรส เมื่ออยู่ด้วยกันไปถึง ๕—๑๐—๑๕—๒๐ ปี และต่อไปเรื่อย ๆ ต้องทำบัญชีงบดุลย์อยู่เสมอว่า ได้มีอะไรเพิ่มขึ้นบ้าง เป็นต้นว่า มีบุตร บ้านเรือน หลักฐาน เงินทอง

๓๐. สามีภรรยาควรรู้จักยกโทษ และลืมเสียบ้าง

๓๑. ผู้ชายชมผู้หญิงที่ทำให้เขาคิด

ผู้ชายชมผู้หญิงที่ทำให้เขาหัวเราะ

แต่ผู้ชายรักผู้หญิงที่ทำให้เขาภูมิใจ

๓๒. สามีที่หูหนวก และภรรยาที่ตาบอดเท่านั้น ที่เป็นคู่ผัวตัวเมียที่มีความสุขอยู่เสมอ

๓๓. มีคู่ไม่ดีเหมือนฟันโยก จะถอนก็เจ็บ จะเอาไว้ก็ไม่มีประโยชน์

๓๔. สามีภรรยาจะมีความสุขต้องถือหลัก ๕ ประการดังนี้

(๑) อย่าโกรธกัน

(๒) อย่าวิวาทกัน

(๓) อย่าโกหกกัน

(๔) เอาใจเขามาใส่ใจเรา

(๕) สิ่งที่เขาไม่ชอบ เราอย่าทำ

๓๕. ครอบครัวจะอยู่กันอย่างเป็นสุขคือ

(๑) ความไม่ระแวงกัน

(๒) บุตร อันเป็นห่วงสัมพันธ์ของพ่อแม่

(๓) ความเป็นเพื่อนกัน

(๔) ความซื่อสัตย์ไม่มีความลับปกปิดกัน

(๕) ไม่กลัว แต่เกรงกัน

(๖) ต่างปรองดองเอาใจกันตามโอกาส

๓๖. สตรีอังกฤษติสามีที่มีนิสัย ดังนี้

(๑) ผู้ชายเห็นแก่ตัวและไม่นำพาต่อภรรยา

(๒) กิจการที่เขาทำอยู่มักล้มเหลวเสียเป็นส่วนมาก

(๓) เขาเป็นคนโกหก

(๔) เขาบ่นเสียเรื่อย

(๕) เขาไม่ค่อยจะมีความรัก

(๖) เขาเห็นว่าสตรีไม่ควรจะเข้าร่วมวงสนทนาถกเถียง ระหว่างเขากับคนอื่น ๆ หรือแม้เพียงจะฟังก็ไม่ได้

๓๗. คนเราใจตรงกัน ถ้าเรารักเขา เขาก็รักเรา ถ้าเราเกลียดเขา เขาก็เกลียดเรา เปรียบเหมือนลูกตุ้ม ถ้าเราผลักไปค่อย มันก็แกว่งกลับมาค่อย ถ้าเราผลักไปแรงมันก็แกว่งกลับมาแรง

๓๘. ผู้หญิงรักผู้ชายตรงไหน ? ผู้หญิงรักผู้ชายตรงที่ผู้ชายเห็นแก่ตัวน้อยที่สุด

๓๙. ชีวิตสมรสควรจะมีความเป็นเพื่อนระหว่างกัน และไม่ควรมีความเห็นขัดกันอย่างรุนแรง

๔๐. ชีวิตสมรสที่หอมหวานนั้น ไม่จำเป็นต้องมีรถเก๋ง หรือขึ้นอยู่กับเงินตรา ตรงข้าม ชีวิตสมรสจะมีรสชาติซาบซึ้งและจีรัง คือชีวิตสมรสที่คู่วิวาห์พยายามบุกบั่นสร้างรากฐานของมันขึ้นมา ด้วยน้ำมือเปล่านั้นต่างหาก

๔๑. คนที่จะแต่งงานกันนั้น ทุนสมรสจะมีแต่เงินอย่างเดียวเป็นไม่พอเรายังจะต้องประกอบด้วย ความรักใคร่ไว้วางใจซึ่งกันและกันไม่ระแวงเก่ง ต้องมีใจหนักแน่น มั่นคง ไม่ฉุนเฉียว และหุนหันพลันแล่นเป็นทุนอีกด้วย ชีวิตสมรสของเราจึงจะมีความสุข

๔๒. ชีวิตสมรสนั้นต้องการความอดทนเป็นสำคัญ ความรู้จักอดทนนี้จะว่าเป็นจิตวิทยาอย่างหนึ่งก็ได้ เพราะผู้มีความอดทนนั้นย่อมชนะในที่สุดเสมอ ทั้งยังเพิ่มคุณค่าให้แก่ตัวผู้ประพฤติเองยิ่งขึ้นทุกทีไป ผู้มีอายุแล้วจะรู้จักอดทน ข่มความรู้สึก รู้จักผ่อนปรน รู้จักเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ รู้จักยิ้มมากกว่าบึ้ง รู้จักเป็นฝ่ายฟัง

มากกว่าพูด เหล่านี้เป็นประโยชน์ที่เราจะได้จากผู้ที่ได้ผ่านชีวิตมามากพอดูแล้วเท่านั้น

๔๓. เดลคาเนกี กล่าวว่า ท่านควรนึกถึงรายเฉลี่ยของการแต่งงานที่มีความสุข การแต่งงานก็เป็นสิ่งมีเสน่หาอย่างหนึ่งไม่ใช่หรือ ? เช่นเมื่อท่านเป็นคนกลัวรถคว่ำเพราะท่านเคยเห็นรถคว่ำผู้คนเสียชีวิตมามากแล้ว ท่านจะโทษการโดยสารรถยนต์ก็ไม่ถูกนัก ท่านคงจะสบายใจขึ้นมากถ้าท่านคิดว่ารถยนต์ร้อยคันที่ท่านโดยสารนั้นจะมีสักคันสองคันหรือไม่มีเลยที่จะคว่ำ จะน่าวิตกไหมเมื่อท่านเป็นหนึ่งในร้อย ซึ่งอีกเก้าสิบเก้าคัน เขาก็เสี่ยงเหมือนท่าน และมากมายในจำนวนนั้น ที่โดยสารรถยนต์ไปมาโดยปลอดภัย

๔๔. บ้านคือที่พักผ่อน บ้านคือที่ซึ่งเราจะต้องทำความเข้าใจและให้อภัยแก่กัน เราอาจหาความสุขได้ไม่ยากนักจากที่บ้าน

๔๕. ถึงบ้านจะเล็กเรือนจะน้อย ถึงเครื่องแต่งบ้านจะไม่หรูหราฟุ่มเฟือย แต่ความสุขในบ้านไม่ต้องการสิ่งเหล่านั้น

๔๖. ไม่ว่ากษัตริย์ หรือชาวนา ความสุขในบ้านเป็นรากฐานของความสุขอย่างอื่น

๔๗. ยอรชมัวร์ กล่าวว่า ต่อให้เราตระเวนไปสุดโลก ทุกคนจะกลับมาพบว่าสิ่งที่ตนปรารถนาอย่างเหลือเกินนั้น ในที่สุดก็อยู่ที่บ้าน

๔๘. ตุ๊กตาประจำบ้าน สัตว์เลี้ยงสักอย่าง หรือดอกไม้สักชนิด มีส่วนช่วยให้บ้านเป็นบ้าน

๔๙. ถ้าเป็นคนไม่ปลูกบ้านอยู่ก็สู้นกไม่ได้

๕๐. ฆราวาส ขาดเรือน เหมือนขาดหลัก
ดังนกกวัก ต้องเร่ ระเหระหน
ขาดรากฐาน การประทัง คิดตั้งตน
ต้องนั่งทน ร้อนเย็น เช่นวานร

๕๑. เป็นผู้หญิงยามแก่ก็หนังย่น อายุพ้นสามสิบก็เสียผล
หากจะมีท่านชายมาหมายยล ก็มองค้นแต่กระเป๋าใช่เอาตัว
มีตัวอย่างเห็นมานักรักหนุ่ม ๆ ทำกรึ่มกรุ้มคลอเคลียเป็นเมียผัว
หมดต้นทุนพ่อก็ทิ้งไว้แต่ตัว ต้องโกนหัวเข้าวัดบวชเป็นชี

๕๒. เรื่องหึงของสตรี

อันโศกอื่นหมื่นแสนในแดนโลก
มันไม่โศกลึกซึ้งเหมือนหึงผัว
ถึงเสียทองของรักสักเท่าตัว
ก็ยังชั่วไม่เสียดายเท่าชายเชือน

๕๓. วันนี้—วันหน้า

ขึ้นชื่อว่าบุตรธิดา ย่อมเป็นที่รักยิ่งของบิดา มารดา ด้วยอานุภาพของความรัก ซึ่งกอร์ปด้วยไมตรีจิตอันบริสุทธิ์ บิดามารดาทั้งหลายจึงตั้งหน้าทำนุบำรุงบุตร โดยไม่มีขอบเขตจำกัด ถือเอาความสุขความเจริญของบุตรเป็นลาภอันประเสริฐของตน

แต่มีผู้กล่าวว่า สิ่งที่มีคุณอนันต์ ถ้าใช้ผิดก็ได้โทษมหันต์ ฉะนั้นจึงต้องมีข้อควรคิดเพื่อเป็นประโยชน์ในการแสดงความรักอันผุดผ่องของท่านผู้เป็นพรหมแห่งบุตร ดังนี้

(๑) ถ้าท่านยอมให้ธิดาของท่านใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย ณ บัดนี้ ในวันข้างหน้า เขาจะเป็นอย่างดีที่สุดเพียง

ตู้นิรภัยที่ทำด้วยใยแมลงมุม

(๒) ถ้าท่านยอมให้ธิดาของท่าน หยิบโหย่ง กรีดกราย ทำตนเป็นนาย ณ บัดนี้ ในวันข้างหน้าเขาจะเป็นอย่างดีที่สุดเพียง

ผลไม้ที่ไร้รส

(๓) ถ้าท่านยอมให้ธิดาของท่านกล่าววาจา หรือแสดงกิริยาหยาบคาย ณ บัดนี้ ในวันข้างหน้าเขาจะเป็นอย่างดีที่สุดเพียง

ผลไม้ที่รสเปรี้ยว

(๔) ถ้าท่านยอมให้ธิดาของท่านเกียจคร้าน ณ บัดนี้ ในวันข้างหน้าเขาจะเป็นอย่างดีที่สุดเพียง

กาฝากที่เกาะอยู่ที่กิ่งไม้

(๕) ถ้าท่านยอมให้ธิดาของท่านจำแลงร่างด้วยเครื่องแต่งกายนำสมัย ณ บัดนี้ ในวันข้างหน้า เขาจะเป็นอย่างดีที่สุดเพียง

ดอกไม้งามที่ไร้กลิ่น

(๖) ถ้าท่านยอมให้ธิดาของท่าน ปล่อยตัวเกินไปในการเที่ยว และการสมาคม ณ บัดนี้ ในวันข้างหน้าเขาจะเป็นอย่างดีที่สุดเพียง

ดอกไม้ใกล้ทาง

(๗) ถ้าท่านยอมให้ธิดาของท่าน เป็นดอกไม้ใกล้ทาง ณ บัดนี้ ในวันข้างหน้าเขาจะเป็นอย่างดีที่สุดเพียง

ผ้าขี้ริ้ว

(๘) ถ้าท่านยอมให้ธิดาของท่านเป็นผ้าขี้ริ้ว ณ บัดนี้ ในวันข้างหน้าเขาจะเป็นอย่างดีที่สุดเพียง

เพชฌฆาตผู้ประหารเกียรติคุณของบรรพบุรุษของเขาเอง

ทั่วไป

๑. ธุระกิจประจำวันของคนเรามี ๒ ประเภท คือ

(๑) ไปหาเงิน

(๒) ไปใช้เงิน

๒. ในโลกนี้มีเรื่องเศร้าอยู่ ๒ อย่าง

(๑) ไม่ได้สิ่งที่เราต้องการ

(๒) ได้สิ่งที่เราไม่ต้องการ

๓. ธรรมชาติให้นิสัย ๒ อย่างติดตัวมนุษย์แต่เริ่มเกิดมา

(๑) อยาก

(๒) กลัว

๔. ธรรมชาติสร้างคนให้กระตือรือร้น ๓ อย่าง คือ

(๑) อาหารการกิน

(๒) สังคม

(๓) สืบพันธุ์

๕. มนุษย์มีความหวังในชีวิต ๔ ประการ

(๑) ความสุข

(๒) ชื่อเสียง

(๓) อำนาจ

(๔) เงิน

๖. เวลาเราจะไปอยู่ที่ไหน เราเอาพ่อแม่ของเราไปด้วย เพราะถ้าเราทำอะไรไม่ดีเขาก็ด่าว่าพ่อแม่ไม่สั่งสอนทุกทีไป

๗. ตบมือข้างเดียวไม่ดัง เพราะฉะนั้น ถ้าฝ่ายหนึ่งรุนแรง อีกฝ่ายหนึ่งต้องผ่อนให้

๘. อดทนต่อความเจ็บใจ ไม่หวั่นไหวต่อความลำบาก ดำรงตนให้ยุติธรรม กระทำด้วยปัญญา และรักษาความไม่ประมาทเท่าชีวิต

๙. เราจะสั่งสอนให้คนอื่นทำดี เราต้องทำดีเสียก่อน

๑๐. เราจะเป็นลูกพี่ที่ดี จะต้องเป็นลูกน้องที่ดีมาก่อน

๑๑. ความลับนั้น ถ้าเราเก็บมันไว้ได้ มันก็เป็นทาษเรา ถ้าเราเผยมันเข้า เราก็เป็นทาษของมัน

๑๒. ผู้ริเริ่มคือพญางู ผู้ตามอย่างคือไส้เดือน

๑๓. นักเยาะเย้ยถากถางผู้อื่นนั้นคืออะไร คือคนที่รู้จักราคาของทุกสิ่งทุกอย่าง แต่ไม่รู้จักคุณค่าของสิ่งใดเลย

๑๔. ความยากลำบากนำมาซึ่งความเคยชิน
ความเคยชินนำมาซึ่งความอดทน
ความอดทนนำมาซึ่งชัยชนะ

๑๕. การต่อสู้ใด ๆ ก็ไม่รุนแรงไปกว่าการต่อสู้เพื่อเอาชนะตนเอง

๑๖. อย่าเอาชนะ ผู้มีอำนาจ

๑๗. ของเสียต้องซ่อม ของหายต้องตาม

๑๘. จะกินจะใช้ต้องรู้จักประมาณ ต้องสามารถปกครองกิจการ และทรัพย์สินได้

๑๙. คนเกิดมาเพื่อเป็นตัวอย่าง คือ :—
ตัวอย่างในทางที่ดี และตัวอย่างในทางที่ชั่ว

๒๐. การทำความดีนั้นยาก การทำความชั่วนั้นง่าย

๒๑. ขงจื๊อ สอนให้เรารักผู้เยาว์ และเคารพผู้ชรา

๒๒. เม่งจื๊อ สอนให้สงเคราะห์คนชรา และสร้างโรงเรียนให้ผู้เยาว์

๒๓. วันคืนล่วงไป บัดนี้เราทำอะไรอยู่

๒๔. มีศัตรูที่ฉลาด ดีกว่ามีมิตรที่โง่

๒๕. ต้องซื่อสัตย์ต่อตนเอง

๒๖. เราจะทำอะไรให้คนอื่นเดือดร้อนหรือเปล่า

๒๗. จงอย่ามีนิสัยเสีย ๒ อย่าง คือ ๑. ลืมง่าย ๒. ธุระไม่ใช่

๒๘. งานพรุ่งนี้ทำเสียแต่วันนี้

๒๙. อย่าเป็นอาเสี่ย ๒๔ ชั่วโมง

๓๐. อย่าชี้ความผิดที่ผู้อื่น เพราะขณะที่นิ้วชี้ ชี้ความผิด อีก ๓ นิ้ว จะชี้ความผิดเข้าตัวเรา

๓๑. อย่าให้คนโง่จูงจมูกเราได้

๓๒. จงระวังการใช้จ่ายเล็ก ๆ น้อย ๆ รูรั่วนิดหน่อยจะทำให้เรือใหญ่จมได้

๓๓. มาช้าดีกว่าไม่มาเสียเลย

๓๔. การพักผ่อน ใช้สำหรับคนที่ตายแล้ว

๓๕. ใจเหินห่างจากผู้ใด ผู้นั้นอยู่ใกล้ก็เหมือนอยู่ไกล

๓๖. เส้นด้ายนิดเดียวผูกคนซื่อสัตย์ไว้ได้
แต่เชือกเส้นใหญ่ ผูกคนอสัตย์ไม่อยู่

๓๗. สี่สิบเป็นวัยแก่ของคนหนุ่ม ห้าสิบเป็นวัยหนุ่มของคนแก่

๓๘. ตัวเราใหญ่จริงหรือคิดเอาเองว่าใหญ่

๓๙. ใช้เงินเลี้ยงแขกมากหน้าหลายตา ก็คือการเทครัวล้างห้อง และกวาดกำปั่นเก็บเงินของเราเอง

๔๐. คนไหนทำให้เรากิน คนนั้นก็เป็นพ่อของเรา

๔๑. ก่อนอื่น ตัวเราต้องแข็งแรง ตัวสบาย ใจสบาย

๔๒. มนุษย์เป็นผู้สร้างคุณธรรม ไม่ใช่คุณธรรมสร้างมนุษย์

๔๓. ผู้ประมาทเริ่มเก็บหอมรอมริบก็ต่อเมื่อได้ใช้จ่ายไปจนเกลี้ยงกระเป๋าแล้ว

๔๔. ใช้คนฉลาดที่ขี้เกียจ ดีกว่าใช้คนโง่ที่ขยัน

๔๕. ความสำเร็จของคนอยู่ที่ ความอดทน อดออม และอดรอ

๔๖. วันนี้นอกจากเราทำงานประจำตามหน้าที่แล้ว เราได้คิดทำอะไรพิเศษอีกบ้าง

๔๗. การเป็นใหญ่เป็นโตนั้นไม่ใช่ของง่าย เราต้องมีดีอะไรสักอย่าง มิฉะนั้นจะรักษาความเป็นใหญ่เป็นโตไว้ไม่ได้

๔๘. ยิ่งมีมากมากเท่าใด ยิ่งต้องการมากเท่านั้น

๔๙. ไม่มีใครมีธุระยุ่งเหมือนบุคคลที่ไม่ได้ทำอะไรเลย

๕๐. การรู้ทุกอย่างคือการไม่รู้อะไรเลย

๕๑. สิ่งที่ท่านทำดังกว่าสิ่งที่ท่านพูด

๕๒. ยิ่งโง่ยิ่งมีความสุข

๕๓. เราให้คำแนะนำได้ แต่เราประพฤติให้ดูเป็นตัวอย่างไม่ได้

๕๔. ความท้อถอยเพียงนิดเดียวย่อมทำลายแผนการใหญ่โตได้ง่าย ๆ

๕๕. ไปด้วยตัวเองดีกว่าวานคนอื่นไป ทำด้วยตัวเองได้ผลกว่าให้คนอื่นทำ

๕๖. การงานย่อมกลัวเกรงผู้ที่ทำจริง

๕๗. ผู้ที่มีความรู้แต่ไม่ใช้ความคิดนั้นไม่สามารถจะทำอะไรให้สำเร็จได้ แต่ผู้มีความคิดและไม่มีความรู้นั้นเป็นอันตรายมาก

๕๘. คนฉลาดเปลี่ยนความคิดได้ แต่คนโง่เปลี่ยนไม่ได้เลย

๕๙. ผู้ที่ทุกข์ระทมที่สุดคือ เขาผู้รู้ชีวิตหมดทุกอย่าง แต่ไม่รู้ว่าตัวเขาจะมีชีวิตอยู่อย่างไร

๖๐. เหตุที่มิตรประเสริฐกว่าญาติ เพราะญาติเลือกไม่ได้แต่มิตรเลือกได้

๖๑. ลาภยศเหมือนความฝัน รูปโฉมโนมพรรณเหมือนดอกไม้

๖๒. คุยกับพ่อค้าอายุยืนถึงหมื่นปี คุยกับยายชีตายวันละพันหน

๖๓. ถาม ๒ ครั้ง ดีกว่าหลงทาง ๑ ครั้ง

๖๔. ผู้ใดทารุณต่อสัตว์เดียรัจฉาน ผู้นั้นย่อมโหดร้ายต่อเพื่อนมนุษย์

๖๕. เหล็กแตกแล้วยังรวมกันได้ แต่มิตรแตกแล้ว เชื่อมไม่ได้สนิท

๖๖. ความไม่พึงพอใจนั่นเองที่ทำให้เกิดความก้าวหน้าในหมู่มนุษย์ชาติขึ้นได้

๖๗. การชนะตนเอง เป็นชัยชนะที่ยิ่งใหญ่ที่สุด

๖๘. ไม่มีใครทำให้เราเสียเกียรติได้ นอกจากตัวของเราเอง

๖๙. ศัตรูที่ร้ายกาจที่สุดของมนุษย์ ก็คือตัวของเขาเอง

๗๐. อย่าลืมเวลาทำงาน จงเลือกเวลาทำเงิน

๗๑. วันที่ชั่วร้ายเลวทรามที่สุด คือวันที่ไม่ได้ทำอะไรให้เป็นประโยชน์เสียเลย

๗๒. จงทำอย่างฉันพูด แต่อย่าทำอย่างฉันทำ

๗๓. จงพยายามยิ้มเสมอ เมื่อดีใจ เสียใจ เศร้าใจ และเบิกบานใจ

๗๔. โบราณว่า "ไม้ล้มพึงข้าม คนล้มไม่ควรข้าม" แต่อย่าพึงข้ามทั้งสองอย่างเลยเป็นดี

๗๕. ความดีที่ต้องการให้คนเห็น อยู่ที่การกระทำ ไม่ใช่ด้วยคำพูด

๗๖. เมื่อความโกรธเกิดขึ้น จงนับตั้งแต่ ๑ ถึง ๑๐ ถ้ายังไม่หายจงนับถึง ๑๐๐ ถึง ๑๐๐๐ แม้ยังไม่หายก็ควรโกรธเถิด

๗๗. อย่ากลุ้มและกังวลต่อคำนินทา เพราะไม่มีใครเลยในโลกที่ไม่ถูกนินทา

๗๘. ใครทำดีด้วย จงทำดีตอบ
ใครทำชั่วด้วย จงทำดีตอบ
ใครกล่าววาจาร้ายด้วย จงกล่าววาจาดีตอบ
ผู้นั้นแหละคือ ผู้ชนะเลิศ

๗๙. จงนึกถึงนิทานอีสปเรื่องราชสีห์กับหนูไว้เสมอ ในเมื่อท่านรู้จักกับบุคคลที่ท่านคิดว่าจะไม่มีประโยชน์ต่อท่านเลย

๘๐. เมื่อมีเกิด ก็ต้องมีตาย จงพยายามห้ามใจให้สำเร็จ เมื่อเสียสิ่งที่เรารักไป

๘๑. จงหัดใจให้นึกอยู่เสมอว่า สิ่งที่เรามีอยู่นั้น ย่อมดีกว่าที่คนอื่นมีเสมอไป แม้มันจะไม่เป็นความจริงเลย

๘๒. ผู้ใดแสวงหาความดี ความดีย่อมสถิตย์อยู่กับผู้นั้นเสมอ

๘๓. เราจน — อย่าทะเยอทะยานตามคนมี
เรามี — อย่าดูถูกคนจน

๘๔. ยศศักดิ์ สมบัติ เป็นดุจความฝัน แต่ก็เป็นอาภรณ์ของผู้มีปัญญา

๘๕. เมื่อก้าวลงไปในตมแล้ว แม้เท้าจะเปรอะไปด้วยตม ก็รีบชักกลับเสีย อย่าคิดว่าเมื่อเปื้อนแล้ว ควรก้าวต่อไป

๘๖. คิดแล้วจึงพูด พูดแล้วจึงทำ ทำแล้วต้องให้สำเร็จ

๘๗. คนที่นึกว่าตนฉลาดกว่าคนอื่น คือ คนโง่

๘๘. ศัตรูที่เปิดเผย ดีกว่า เพื่อนที่อำพราง

๘๙. มนุษย์เกิดมาเพื่อทำงาน เช่นนกเกิดมาเพื่อบิน

๙๐. กระเป๋าหนักทำให้ใจเบา กระเป๋าเบาทำให้ใจหนัก

๙๑. ร้องขอความช่วยเหลือต่อเทพยดา เหมือนยื่นคำร้องทุกข์ต่อคนใบ้ที่พูดไม่ได้

๙๒. ควรขอสิ่งที่จะขอให้ถูกคราว มิตรภาพจึงจะไม่ชอกช้ำ

๙๓. ผู้ติเตียนต่อหน้า คือคนกล้าหาญ ผู้ลอบกัดคือคนขี้ขลาด

๙๔. แมวนอน จับหนูไม่ได้

๙๕. ความโศกไม่นำสิ่งที่ล่วงลับไปแล้วให้กลับมา ทั้งไม่นำความสุขข้างหน้ามาให้ด้วย

๙๖. ผู้ใดนับถือบิดา มารดาของตน ผู้นั้นย่อมเป็นสุข

๙๗. วางใจให้เป็นธรรม ไว้ตัวให้ควรแก่ฐานะ ให้รู้จักต่อสิ่งที่เป็นศัตรูของชื่อเสียง

๙๘. ธรรมดาทอง แม้อยู่ในโคลนก็สีสุก

๙๙. เมื่อไม่มีสิ่งที่ตนชอบ ก็จงชอบสิ่งที่ตนมี

๑๐๐. ร่างกายเปล่าประโยชน์เพราะขี้เกียจ ก็เหมือนเหล็กที่เป็นสนิม

๑๐๑. การรู้จักขอบใจเป็นทรัพย์ของคนจน

๑๐๒. รกหญ้า ดีกว่ารกคนที่ไม่เอางาน

๑๐๓. โลกเป็นของบุคคลที่มีความอดทน

๑๐๔. คนที่โกรธตอบผู้ที่โกรธตนกลับเป็นคนเลวยิ่งกว่าผู้ที่โกรธตนเสียอีก

๑๐๕. ผู้ที่บริบูรณ์ด้วยรูปและวัย เกิดในตระกูลอันไพศาล แต่ไร้วิทยาคมก็ไม่งดงาม เหมือนดอกทองกวาว อันหากลิ่นมิได้

๑๐๖. พลูไม่มีปูนก็หมดรส แกงขาดเกลือก็หมดอร่อย คนปราศจากภูมิรู้ จะเจรจาอะไรหาสาระมิได้

๑๐๗. สายบัวเป็นเครื่องวัดน้ำ มารยาทและวาจาเป็นเครื่องวัดตระกูล

๑๐๘. จงทำงานให้เต็มความสามารถ แล้วจึงคอยโชคลาภที่จะมาถึง

๑๐๙. เมื่อความอุตสาหะออกไปทางประตู
ความยากจนก็เข้ามาทางหน้าต่าง

๑๑๐. การไม่กล้าทำอะไรเพราะหวาดแต่จะผิด
เป็นเครื่องหมายของคนขลาด

๑๑๑. ความไม่เชื่อใจตัวเองเป็นความขลาด
และการจองหองเป็นการโง่เขลา

๑๑๒. ความกตัญญูไม่มีในคนใด ไม่ควรเข้าใกล้คนนั้น

๑๑๓. สุนัขกตัญญู ดีกว่า คนอกตัญญู

๑๑๔. ประโยชน์ย่อมสำเร็จแก่บุคคลผู้ทำงานโดยไม่เบื่อหน่าย
เวลา คือ น้ำที่ไม่รู้จักไหลกลับ หรือ เอ่อนิ่ง

๑๑๕. ความท้อถอยรวนเร เป็นอันตรายต่อการงาน

๑๑๖. พึงปรามเพื่อน ด้วยความดี
ญาติ ด้วยความเอื้อเฟื้อ
สตรี ด้วยเกียรติ
ข้า ด้วยรางวัล
คนอื่น ด้วยความเคารพ

๑๑๗. คนที่มาหาเราโดยมากไม่ใช่คนที่เราอยากพบ
คนที่เราอยากพบก็มักจะไม่ค่อยมาหาเรา

๑๑๘. สิ่งที่เราต้องการมากที่สุด คือความสุข แต่เรากลับได้น้อย
สิ่งที่เราไม่ต้องการเลย คือความทุกข์ แต่เรากลับได้มาก

๑๑๙. คนที่น่ากลัวมี ๒ ชนิด คือ
(๑) คนที่เอาเรื่องง่ายมาทำให้ยุ่ง
(๒) คนที่มองเห็นเรื่องยุ่งเป็นของง่าย

๑๒๐. การทำงานมี ๒ อย่างคือ
(๑) ทางที่ทำง่าย
(๒) ทางที่ทำยาก

๑๒๑. เรื่องเดียวกัน คนสายตายาวก็นึกวิตก
คนสายตาสั้นก็ว่าไม่สำคัญ

๑๒๒. ความมีไมตรีจิต เอื้อเฟื้อเล็ก ๆ น้อย ๆ ย่อมทำให้ชีวิตมีความสุข ความมีไมตรีจิต เอื้อเฟื้อที่มากขึ้น ย่อมทำให้จิตใจสูงขึ้น

๑๒๓. สิ่งที่ยากนั้น ไม่ใช่การหนีความตาย แต่เป็นการหนีความชั่ว ความชั่ว ทำให้เราสูญสิ้นเร็วกว่าความตาย และตามจับตัวเราได้เร็วกว่า

๑๒๔. ทุกวันเราก้าวไปหาความตาย เราจะไม่คิดสร้างอนุสาวรีย์แห่งความดีไว้ให้ลูกหลาน และคนชั้นหลังได้ดูบ้างเชียวหรือ

๑๒๕. จงลืมทุกเรื่องที่จะก่อศัตรู จงจำทุกเรื่องที่จะก่อให้เกิดมิตร

๑๒๖. จงทำดีด้วยตัวเองเสมอ

๑๒๗. จงช่วยคนอื่นให้ทำดีด้วย

๑๒๘. จงช่วยเหลือคนที่ทำดี

๑๒๙. ไม่เรียน ไม่รู้
ไม่ดู ไม่เห็น
ไม่ท่อง ไม่จำ
ไม่ทำ ไม่เป็น

๑๓๐. ไม่ควรให้มีของต่อไปนี้เหลือเป็นเศษ คือ

เศษสัตรู
เศษหนี้

เศษเชื้อโรค

เศษไฟ

๑๓๑. คนที่กล้าหาญที่สุด ย่อมอ่อนหวานที่สุด
คนที่เป็นผู้ดีที่สุด ย่อมอ่อนโยนที่สุด
คนที่หัวใจเข้มแข็ง ย่อมไม่รู้จักฉุนเฉียว หรือโกรธง่าย

๑๓๒. คนที่โกรธง่ายคือคนอ่อนแอ ไม่สามารถจะบังคับตัวของตัวเอง อนึ่งผู้ที่เข้มแข็งนั้นไม่รู้จักหวาดกลัวต่ออันตราย และไม่คิดว่าตัวเกิดมาเคราะห์ร้ายหรือว่าบุคคลและสรรพสิ่งทั้งหลายในโลกเป็นสัตรูแก่ตัว

๑๓๓. ลักษณะของมนุษย์เข้มแข็งนั้น เราอาจรวมได้เป็น ๔ ประเภท

(๑) ไม่รู้จักบ่นหรือร้องทุกข์

(๒) ไม่ต้องการทราบว่าคนอื่นจะคิดเห็นว่าตัวเป็นอย่างไร

(๓) ไม่บอกความลับของตนให้แก่ใคร และไม่ต้องการรู้ความลับของคนอื่น

(๔) ไม่คิดว่าตนเป็นคนเคราะห์ร้าย สามารถจะนำเอาเหตุการณ์ต่าง ๆ มาทำประโยชน์แก่ตนได้ทั้งสิ้น

๑๓๔. อย่ากระทำตนเป็นผู้เปิดเผยความรู้สึกของคนอีกคนหนึ่ง ให้ผู้อื่นรู้ทั่ว ๆ ไป เพราะคงจะพบเข้าก็ได้สักคนหนึ่ง ที่เป็นญาติกับคนคนนั้น โดยที่ตนไม่รู้สึกตนของตนเอง

๑๓๕. คนสงบคือผู้ที่ได้เปรียบ คนโวคือผู้ที่เสียเปรียบ
ถ้าสงบด้วยความขลาด ย่อมปราศจากผล
ถ้าโวด้วยความกล้า ย่อมมีผล

๑๓๖. ภาษิตว่า รักกันไว้ดีกว่าโกรธกัน แต่ถ้ารักกันต่อหน้า แล้วคิดฆ่ากันในใจ นี่สิคือทางมาแห่งความพินาศด้วยกันทั้งสองฝ่าย

๑๓๗. เมื่อเสียทรัพย์สมบัติ เท่ากับไม่เสียอะไรเลย
เมื่อเสียสุขภาพ เท่ากับเสียของสำคัญไปอย่างหนึ่ง
เมื่อเสียนิสัย เท่ากับเสียหมดทุกสิ่งทุกอย่าง

๑๓๘. มีอำนาจ แต่ไม่ใช้อำนาจ คนนั้นเหมือนไม่มีอำนาจ
มีอำนาจ แต่ใช้เกินอำนาจ คนนั้นจะเสื่อมอำนาจ
มีอำนาจ และใช้ให้เหมาะสมกับอำนาจ คนนั้นจะเจริญด้วยอำนาจ
ไม่มีอำนาจ แต่พยายามใช้อำนาจ คนนั้นคือคนบ้า

๑๓๙. ปลูกศรัทธาด้วยปัญญาให้บังเกิดขึ้น
(๑) ด้วยการสดับตรับฟัง
(๒) ด้วยการสมาคมกับบัณฑิต
(๓) ด้วยการไต่ถาม
(๔) ด้วยการศึกษา

๑๔๐. กินอิ่มนอนหลับอย่ากลัวความตาย ถึงอายุขัยมันตายเอง

(สุภาษิตมอญ)

๑๔๑. ความเหมาะสม หมายความว่า ไม่ให้ทำอะไรมากเกินพอดี ไม่ว่าจะเป็นการกิน การทำงาน การออกกำลัง การสูบบุหรี่ การดื่มสุรา ตลอดจนการพักผ่อนหย่อนอารมณ์ด้วย

๑๔๒. สุขภาพทางสมอง หมายความว่า ต้องระวังให้ดีในเรื่องความรู้สึกตึงเครียดผิดปกติทางสมอง ถ้าเกิดขึ้นจะต้องหาทางผ่อนคลายเสียโดยเร็ว เช่นหางานอดิเรก ทำให้อารมณ์หายความตึงเครียด ถ้าปล่อยไว้จะทำให้มีอารมณ์ไม่ปกติ และทำให้พลังงานของสมองเสื่อมทรามไปโดยง่าย

๑๔๓. ขอให้ทุกคนจงตั้งใจว่า

เราจะเป็นผู้บำรุงน้ำใจผู้อื่น ยิ่งกว่าจะให้ผู้อื่นมาบำรุงน้ำใจเรา เราจะเป็นผู้ทำความเข้าใจกับผู้อื่น ยิ่งกว่าจะให้ผู้อื่นมาทำความเข้าใจกับเรา เราจะเป็นผู้รักผู้อื่น ยิ่งกว่าจะให้ผู้อื่นมารักเรา เพราะเหตุว่าในการที่เราจะได้รับสิ่งใดเราต้องให้ก่อน ในการที่เราจะได้รับการยกโทษ เราต้องยกโทษให้เขาก่อน และในการที่เราจะเกิดใหม่ได้รับความสุขในชาติหน้า ในชาตินี้เราต้องกระทำดีก่อน

๑๔๔. เพราะจู้จี้กันร่ำไป ๑

เพราะเหินห่างกันเนิ่นนาน ๑

เพราะขอพร่ำเพรื่อ ๑

มิตรทั้งหลายย่อมจืดจางกันไป

๑๔๕. ความโกรธทำให้เกิดความมืดมัว
ความมืดมัวนำไปสู่ความลืมตัว
ความลืมตัวทำให้หมดความรู้สึกผิดชอบ
การหมดความรู้สึกผิดชอบย่อมทำให้เกิดความพินาศ

๑๔๖. ในวงการ ในกรมกองทหาร ที่สุดจนในพระอาราม อาจวางระเบียบได้ แต่ในใจบุคคลแม้แต่ผู้วางระเบียบ ย่อมจักหาระเบียบยาก ขณะนี้ชอบอย่างหนึ่ง แต่อีกขณะหนึ่งอาจแปรผันไป

๑๔๗. ถ้าคนเรารู้ตัวว่าตัวต้องการอะไรสักอย่างเป็นที่แน่นอน ก็คงไม่เกิดเรื่องเดือดร้อน เดี๋ยวนี้คนเราต้องการไปเสียหมดทุกอย่าง จึงได้รับความเดือดร้อน

๑๔๘. อย่าเห็นแก่ยาว อย่าเห็นแก่สั้น
อย่าเห็นแก่ยาว คืออย่าโกรธกันนาน ๆ อย่าจองเวรกันนาน
การโกรธกันมีแต่ทางขาดทุน ดีกันเสียประเสริฐกว่า
อย่าเห็นแก่สั้น หมายความว่าอย่าด่วนแตกจากมิตรที่ได้คุ้นเคยกันแล้ว เวรย่อมไม่ระงับด้วยการจองเวร

๑๔๙. ตระกูลอันมั่งคั่งตั้งอยู่ไม่ได้นานเพราะโทษ ๔ ประการ คือ
(๑) ไม่แสวงหาพัสดุที่หายแล้ว
(๒) ไม่บูรณะพัสดุที่คร่ำคร่า
(๓) ไม่รู้จักประมาณในการบริโภคสมบัติ
(๔) ตั้งบุรุษหรือสตรีทุศีลให้เป็นพ่อบ้านแม่เรือน

๑๕๐. การมีการศึกษาดีเป็น ๑ ใน ๑๐ ของความรุ่งโรจน์แห่งชีวิต ผู้ที่มีการศึกษาดีอย่างเดียวแต่ขาดบุคคลิกที่ดี จะไม่มีโอกาสก้าวขึ้นสู่ยอดสูงสุดของความรุ่งโรจน์ได้

๑๕๑. อย่าเชื่อ

(๑) นักรบ

(๒) นักรัก

(๓) นักการค้า

(๔) นักการพนัน

(๕) นักการเมือง

๑๕๒. หลักการฝึกตนเอง ๔ ประการ คือ

(๑) ให้เป็นคนตรงต่อเวลา

(๒) ให้มีความคิดช่วยตัวเอง

(๓) ให้มีความรักหน้าที่ของตัว

(๔) ให้มีใจเข้มแข็งต่อสู้กับอำนาจฝ่ายต่ำ

๑๕๓. ความเพียรนำไปสู่ความสำเร็จ ความเพียรนั้นต้องมีจุดประสงค์ปรารถนา ประกอบด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต มีความเมตตาและอ่อนโยน ไม่เอาเปรียบเล็ก ๆ น้อย ๆ

๑๕๔. หลักการอบรมสั่งสอนยุวชน ๓ ประการ คือ

(๑) สมอง ต้องอบรมสั่งสอนให้เป็นผู้มีปัญญารู้จักใช้ความคิด

อ่านด้วยตนเอง ทุกคนก็ทราบแล้วว่า อิทธิพลของสมองคิดมีอย่างไร คนจะฉลาดหรือโง่ก็อยู่ที่สมองอย่างเดียวเท่านั้น

(๒) มือ ต้องอบรมสั่งสอนให้เป็นผู้รู้จักใช้มือของตนเอง ให้ใช้ได้จริง ๆ ตามแนวคิดของสมอง การงานทั้งหลายจะเป็นรูปขึ้นได้ก็เพราะมือเท่านั้น

(๓) ใจ ต้องอบรมสั่งสอนให้เป็นผู้มีจิตใจแข็ง ทนทานต่อความรู้สึกทั้งมวล เราทราบกันอยู่ทั่วไปแล้วว่า การงานทั้งหลายต้องมีอุปสรรค ฉะนั้นผู้ที่จะสำเร็จในงานนั้นต้องเป็นผู้มีใจจริง ไม่ย่นย่อหรือท้อแท้ ฉะนี้แหละงานอันเกิดจากสมอง และมือจะสำเร็จเป็นรูปขึ้นโดยบริบูรณ์ได้ ก็เพราะใจเท่านั้น

๑๕๕. ความเจริญของมนุษย์ ๙ ยุค

(๑) ยุค ธรรมชาติ
(๒) ,, เพาะปลูก
(๓) ,, แลกเปลี่ยน
(๔) ,, ค้าขาย
(๕) ,, ประดิษฐ์
(๖) ,, เครื่องจักร
(๗) ,, วิทยาศาสตร์
(๘) ,, ปรมาณู
(๙) ,, อวกาศ และ จรวดไปโลกพระจันทร์

๑๕๖. ยังไม่จน อยู่อย่างคนจน จะไม่มีวันจน

๑๕๗. ยังไม่รวย อยู่อย่างคนรวย จะไม่มีวันรวย

๑๕๘. ใช้ยิ้มมากกว่าทำหน้าบึ้ง ทำตาขึงเกลียดเขาเราก็ต้อง
ชนะชั่วเพราะดีเข้าประคับประคอง ไฟร้อนปองน้ำดับลงฉับพลัน

๑๕๙. โขลงช้างต้องมีพญาสาร ครอบครองบริวารทั้งหลาย
ฝูงโคขุนโคก็เป็นนาย มุ่งหมายนำพวกไปหากิน
ฝูงหงษ์มีเหมราชา สกุณามีขุนเป็นปักษิณ
เทวายังมีสัครินทร์ เป็นปิ่นเทวัญชั้นฟ้า
เหล่าคนจะตั้งเป็นคณะ ต่างคิดเกะกะตามประสา
จะตั้งอยู่ได้ดีกี่เวลา ดูน่าจะยับอับจน
จำเป็นต้องมีหัวหน้า กะการบัญชาให้เป็นผล
กองทัพบริบูรณ์ผู้คน ไม่มีขุนพลจะสู้ใคร
เพราะฉะนั้นเราควรเคารพ นอบนบท่านผู้เป็นใหญ่
บังคับบัญชาการใด นำไปให้เสร็จดังจำนงค์

๑๖๐. จำขึ้นใจ ในวิชา ดีกว่าจด
จำไม่หมด จดไว้ดู เป็นครูสอน
จดและจำ ทำวิชา ให้ถาวร
เป็นอาภรณ์ เกียรติ นุกูลการ

๑๖๑.

คำเดิม	คำเพี้ยน
บางมะกอก	บางกอก
แม่น้ำแม่กรอง	แม่น้ำแม่กลอง
บางปลากง	บางปะกง
เข้าหมัก	ข้าวหมาก
สวมแสน	สามเสน
กางแขน	กางเขน
ตาวัน	ตะวัน
วันยันค่ำ	วันยังค่ำ
วัวลำพอง	หัวลำโพง
ม้วนคลี่	มู่ลี่
ข้าวนม	ขนม
วู่หรี่	บุหรี่

เบ็ดเตล็ด

---

๑. ไม่มีแมลงผึ้ง ไม่ได้น้ำหวาน ไม่มีการงาน ไม่ได้เงิน

๒. เพื่อนบ้านร้าย เรือนรั่ว เมียชั่ว นายชัง ล้วนเป็นสิ่งไม่เจริญ

๓. อยู่บ้านท่านอย่านิ่งดูดาย ปั้นวัวปั้นควายให้ลูกท่านเล่น

๔. ที่ได้กินค่อยยินยล
ที่ไม่เป็นการอย่าหว่านผล

๕. น้ำเชี่ยวอย่าไว้ใจเรือ ปะเสืออย่าเชื่อบุญเชื่อกรรม

๖. มีสตางค์แต่ไม่มีสติ มีสติเมื่อไม่มีสตางค์

๗. เมาตนลืมตาย เมากายลืมแก่ เมาเมียลืมแม่ เมายศหมดเมธา
เมาตัณหาหมดละอาย

๘. ภาษิตขงจู๊ พูดคือลม เขียนคือหลัก

๙. อยากมีชื่อเสียง แต่ไม่ทำความดี
อยากมั่งมี แต่ไม่ขยันทำการงาน

๑๐. ภาษิตเพื่อนักดื่ม

ดื่มเพื่อให้สร่างทุกข์ปลุกปลอบใจ
ดื่มเพื่อความผ่องใสมิใช่เขลา
ดื่มสนุกผูกสนิทน้ำมิตรเรา
ดื่มให้เมาพอประมาณเบิกบานใจ

๑๑. เสือชุม เพราะป่าปก
บ่ารก เพราะเสือยัง
ดินเย็น เพราะหญ้าบัง
หญ้ายัง เพราะดินดี

๑๒. กินเถิดพ่ออย่ารั้ง รอกิน
เราเกิดมาเพื่อกิน แน่แท้
ท้องแตกดีกว่ากิน ไม่หมด
ว่ากินเพื่ออยู่แล้ ไม่เชื่อ น้ำมนต์

๑๓. แคบนักมักคับขยับยาก กว้างนักมักไม่มีอะไรจะใส่สม
สูงนักมักลิ่วปลิวตามลม ต่ำนักมักจมลงบาดาล

๑๔. ปูพริ้งเพราะมีก้าม คนงามเพราะมีทรัพย์
แหวนงามเพราะมีพลอย กินข้าวอร่อยเพราะมีกับ

๑๕. นอนนาน งานน้อย กินบ่อย เงินหมด
มีเงิน หน้าสด เงินหมด หน้าม่อย

๑๖. ขี้แล้วโจนคือกบ ขี้แล้วกลบคือแมว
ขี้แล้วแจวคือหมา ขี้แล้วรักษา (ความสะอาด) คือคน

๑๗. เมื่อเรามีเงินมีทองดูลูกน้องยุ่มย่าม
พอเงินทองเหลือน้อยชักหน้าม่อยเดินกลับ

๑๘. ถึงคราวร่ำรวย พรรคพวกเออออวย ว่าไรเป็นนั่น
มากญาติรวยมิตร คนชิดชอบกัน มาหาทุกวันน่าเบื่อเหลือใจ
ครั้นเมื่อจนกรอบ เต็มกระบิดบอบ ญาติมิตรหายไป
เหมือนคราวฝนแล้ง น้ำแห้งปลาหาย เหตุการกลับกลาย
นี้เป็นธรรมดา

๑๙. อายุ ๑๐ ปี อาบน้ำบ่หนาว
อายุ ๒๐ ปี แนบสาวบ่เบื่อ
อายุ ๓๐ ปี ตื่นเมื่อก่อนไก่
อายุ ๔๐ ปี มือไขว่หน้าผากคนึง
อายุ ๕๐ ปี ไปบ่ถึงทอดหุ่ย
อายุ ๖๐ ปี เป่าปี่ขลุ่ยบ่ดัง
อายุ ๗๐ ปี เนื้อหนังเป็นกรวก
อายุ ๘๐ ปี หนักหนวกมาหู
อายุ ๙๐ ปี ลูกหลานดูนั่งไห้
อายุ ๑๐๐ ปี ไข้ก็ตายบ่ไข้ก็ตาย

๒๐. เมื่อมฤตยูอยู่ท่าหน้าทวาร หมอเทียบเปรียบปานพระเจ้า
เมื่อไข้หนักสุมรุมเร้า หมอคือเทพเจ้าจุติมา
เมื่อเจ็บเริ่มหายไข้รื้อ หมอคือสามัญมนุษสา
เมื่อหมอร้องขอค่ายา หมอคือตัวห่ากาลี

๒๑. ผี มีผีอวดให้ เราเห็นตัวเทอญ
สาง ค่ำหรือยามเย็น ก็ได้
เทว ดาว่ามีเอ็น ดูเสด็จ หน่อยรา
ดา ดาดอากาศให้ ปะแล้ว เป็นยอม

๒๒. เกิดเป็นคนจงรู้จักรักชื่อ อย่าให้คนเลื่องลือว่าเหลวไหล
ต้องพูดจริงทำจริงทุกสิ่งไป ประกอบกิจการใดไม่เรรวน

๒๓. อันดีชั่วตัวเองย่อมตระหนัก แจ้งประจักษ์ใจอยู่มิรู้หาย
จะสุทธิพิไลทั้งใจกาย หรือเลวร้ายกาลีก็ที่ตน.

ความตาย

ความตาย ! โอ พระเจ้า, ช่างกระไรคำสั้นนิดเดียว จึงรวบไว้ด้วยความหมายใหญ่หลวงนัก

ไบรอน

ความหมายของชีวิต มิใช่การที่เรามีชีวิตอยู่ และความหมายของความตาย ก็มิใช่เราถึงแก่ความตาย

มองตโกเมอรี่

ทุกสิ่งทุกอย่างในสกลโลก มียาที่จะแก้ จะดับได้ทั้งสิ้น เว้นแต่อย่างเดียวเท่านั้น และอย่างนั้นคือความตาย

คาร์ไลล์

สรรพชีวิตได้ตายไปสิ้นแล้ว เว้นแต่ความตายเท่านั้นที่ยังอยู่

มิลตัน

ความตายนั้นเป็นรางวัลที่สูงซึ่งชีวิตควรจะได้รับ

คีทส์

ผู้ที่ตายนั้น เขาได้ใช้หนี้หมดสิ้นแล้ว

เช็กสเปียร์

วันอันงดงามที่สุดของคนหนึ่ง ๆ ก็คือวันสุดท้ายแห่งชีวิตเรา

เฟรดเดอริคมหาราช

ความตายนั้น คือเหตุเกิดอัน ๑ ซึ่งแบ่งลักษณะของภาวะออกเป็น ๒ คือ ตัดสังขารสภาวะให้ถึงความหมดสิ้น ๑ และนำไปสู่เปลี่ยนแปลงอีก ๑

เอ็ดเวิดเมอร์เชอร์

ความตายคือความหลับที่ไม่ฝัน

นโปเลียน

ความตายคือสภาพที่ได้ให้สิ่งสำหรับแก้ทุกข์

ลาฟองเตน

ความจนเป็นทรัพย์ของนักปราชญ์ฉันใด ความตายก็เป็นอวสานแห่งเราท่านทุกคนฉันนั้น

เล่าจื๊อ

ความตายเป็นเครื่องช่วยให้มนุษย์ก้าวหน้าได้และถ้าหากมนุษย์มีอายุยืนนานไปได้เท่าใด ความก้าวหน้าก็ช้าลงไปเท่านั้น

ออกูสคอง

ความตายก็เหมือนความเป็น เปรียบเหมือนมาแล้วก็ไป จะรู้ได้อย่างไรว่าตายที่นี่แล้ว จะไม่ไปเกิดในที่อื่น จะบอกได้อย่างไรว่าที่ดิ้นรนกันเพื่อให้คงชีวิตอยู่ไม่ใช่เพราะหลงเข้าใจผิด

เล่าจื๊อ

ข้ายอมเป็นทาสพรวนดิน ดีกว่าเป็นนาย

โฮเมอร์

โอ้! ความตายนี้หนอ คู่กับความหลับอันเป็นพี่น้องของเขานั้น ช่างหน้าพิศวงเสียนี่กระไร

เปอร์ซี่ มิชช์เชลลี่

ภวังค์และมฤตยูนั้นเป็นลูกฝาแฝดมีปีก ชอบวิ่งแข่งไปทางเดียวกัน มีฝีเท้าเร็วปราศจากผู้เสมอเหมือน แต่เบาจนเงียบปราศจากผู้ได้ยิน

โฮเมอร์

คนอิสสระ ย่อมไม่นึกถึงสิ่งใดน้อยไปกว่าความตาย และปัญญาของเขานั้น หาได้คิดทางดำเนินไปสู่ความตายมิได้ แต่คิดไปสู่ความมีชีวิต

บารุช สโปโนซา

ดวงอาทิตย์ก็ดี ความตายก็ดี ใครจะจ้องเพ่งดูให้เห็นละเอียดนั้นหาได้ไม่

โรเชฟูเคาลต์

เรากลัวความตายในฐานที่เป็นของชั่วร้ายที่สุด ต่อแต่นี้บางทีมันอาจเป็นของดีที่สุดก็ได้*

โสเครตีส

* เป็นคำกล่าวของโสเครตีส เมื่อดื่มยาพิษ เพราะถูกหาว่าบังอาจเปลี่ยนศาสนาพลเมือง รัฐบาลตัดสินให้ประหาร และขณะฤทธิ์ยากำลังเอิบอาบทำอันตรายอวัยวะภายในอยู่เร่า ๆ นั้น ได้ร้องประกาศเป็นภาษิตออกมา

อันที่จริงความตายนั้นเป็นสหายของเราทุกคน ฉะนั้นมนุษย์คนใดไม่เตรียมพร้อมที่ต้อนรับเขา ก็เท่ากับมนุษย์คนนั้นเสียมรรยาทขาดความเป็นผู้ดี

เบคอน

ความตายนั้น แทนที่จะเป็นเหตุของเวทนา ที่แท้เป็นเหตุที่มาตัดรอนทุกข์เวทนา หรือความเจ็บปวดรวดเร้า ให้ขาดสลายลง

มอริซเมเตร์ลิงก์

ความตายได้เป็นสมบัติของคนทั่วไป ความตายได้เป็นที่พักสงบอารมณ์ของสาธุชน และเป็นที่ซ่อนเร้นของพาลชน

เล่าจู๊

ความตายเปรียบเหมือนกลับไปบ้านอีก ผู้ตายไปแล้วคือผู้กลับบ้าน ส่วนเรายังไม่ตายก็เท่ากับยังเร่ร่อนอยู่

เล่าจู๊

มีคนไหนบ้าง เกิดแล้วจะไม่ตาย มีคนไหนบ้าง เก่งพอที่จะฉุดชีวิตของตนออกจากเงื้อมมือของหลุมฝังศพ

ศาสนาคริสต์

พึงนิยมการตายโดยเกียรติ ยิ่งกว่าความเป็นอยู่ที่เลวทราม

ลาติน

ความตายเท่านั้นที่จะไม่กลับคืนมาสู่เรา

เขมร

ถ้าฉันมีกำลังพอที่จะจับปากกาได้ ฉันจะเขียนให้ทราบว่าการตายนั้นเป็นสิ่งที่ง่ายดายและเป็นสุข (เป็นวาทะวาระสุดท้ายของวิลเลียมฮันเตอร์กล่าวไว้ก่อนจะตาย)

วิลเลี่ยมฮันเตอร์

ชีวิตทำให้คนที่ยังอยู่เสมอภาคกัน แต่ความตายเปิดเผยฉะเพาะผู้มีชื่อเสียงเท่านั้น

เบอร์นาร์ดชอร์

เวลาเกิดทุก ๆ คนร้องไห้ แต่เวลาตายไม่ ? ใครหัวเราะ

ฝรั่งเศส

ยามมีชีวิตมนุษย์ไม่เห็นวิญญาณของตน และยามมรณะก็ไม่เห็นศพของตนอีกเหมือนกัน

จีน

เราตายสองครั้งไม่ได้ และความตายครั้งเดียวเราก็หลีกเลี่ยงไม่ได้

รัสเซีย

การหายใจครั้งแรกคือการเริ่มต้นไปสู่ความตาย

อังกฤษ

อายุ กรรม ทรัพย์ วิทยา และความตาย ๕ สิ่งนี้ย่อมสำเร็จแก่มนุษย์ตั้งแต่ปฏิสนธิมาในครรภ์

หิโตปเทศ

มนุษย์เราเมื่อสิ้นชีวิตแล้ว จะพาสิ่งใดจากโลกนี้ไปสู่โลกน่าได้นั้นไม่มี

นิทานเวตาล

เมื่อตื่นขึ้นทุก ๆ วัน พึงรู้สึกว่า อันตรายมาอยู่ใกล้แล้ว ความตาย ความบ่วยไข้ และความทุกข์โศก อาจตกพับแก่เราในวันนี้ก็ได้

หิโตปเทศ

แม้มีเนตร์พ่างเพี้ยง พันจัก ษุแฮ
มีวิชชารู้หลัก เลิศล้น
ปัญญายิ่งยศศักดิ์ ลือทั่ว ภพนา
รู้เท่าใดฤาพ้น พ่ายแพ้ความตาย

โลกนิติ

พฤษภกาสร อีกกุญชรอันปลดปลง
โททนต์เสน่งคง สำคัญหมายในกายมี
นรชาติวางวาย มลายสิ้นทั้งอินทรีย์
สถิตทั่วแต่ชั่วดี ประดับไว้ในโลกา

กฤษณาสอนน้อง

คือรูปรสกลิ่นเสียงไม่เที่ยงแท้
ย่อมเฒ่าแก่เกิดโรคโศกสงสาร
ความตายหนึ่งพึงให้เห็นเป็นประธาน
หวังนิพพานพ้นทุกข์สนุกสบาย

สุนทรภู่ ในพระอภัยมณี

คนขลาดสิแม้เมื่อ ก่อนตาย
ชิมรสความตายหลาย สิบครั้ง
คนกล้าสิจักมลาย ครั้งเดียว
เสือป่าเชิญท่านตั้ง จิตต์ไซร้ไตร่ดู

พระราชนิพนธ์รัชชกาลที่ ๖

อศุภธรรมกรรมฐานวระหารเหตุ
หวลสังเวชว่าชีวังจะสังขาร์
อันอินทรีย์วิบัติอนัตตา
ที่ป่าช้านี่และเหมือนกับเรือนตาย
กลับหายกลัวมัวเมาไม่เข้าบ้าน
พระนิพพานเพิ่มพลเพียงสูญหาย
อันรูปเหมือนเรือนโรคให้โศกสบาย
แล้วต่างตายตามกันเป็นมั่นคง

สุนทรภู่ ในนิราสวัดเจ้าฟ้า

กลัวตายหมายต่อต้าน มฤตยู
กลัวแก่กลัวเจ็บดู ดั่งบ้า
กลัวบาปบ่ำบวงบู ชาพร่ำ วอนแฮ
กลัวดังนี้ฤากล้า คลาดพ้น มัจจุภัย

พระราชนิพนธ์รัชชการที่ ๕

นิพฺพานํ ปรมํ สุญฺญํ
นิพพานเป็นธรรมว่างอย่างยิ่ง

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า ฯ

มจฺจุมพฺภาหโตโลโก
สัตว์โลกอันความตายครอบงำแล้ว

มหานิบาตชาดก ปฐมภาค

อุปนียติ ชีวิตมปฺปมายุํ
ชีวิตคืออายุอันน้อย ย่อมกระชั้นความตายเข้าไปทุกที

วีสตินิบาตชาดก

ชรูปนีตสฺส น สนฺติ ตาณา
เมื่อชรานำเข้าไปใกล้ความตายแล้ว หามีผู้ช่วยต้านทานไม่

วีสตินิบาตชาดน

ปมาโท มจฺจุโน ปทํ

ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย

ธรรมบท ขุททกนิกาย

น หิ โน สงฺครนฺเตน มหาเสเนน มจฺจุนา

ความผัดผ่อน กับความตาย อันมีเสนาใหญ่นั้นไม่เลยที่เดียว

อุปริปัณณสก์ มัชฌิมนิกาย

นิพฺพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทฺธา

ท่านผู้รู้ทั้งหลายกล่าวนิพานว่าเป็นธรรมอย่างยิ่ง

มหาวรรค ฑีฆนิกาย

นิพฺพานํ ปรมํ สุขํ

นิพานเป็นสุขอย่างยิ่ง

มหาปรินิพพานสูตร

เรื่อง

"พระนันทิยะ"

ทวี วรคุณ เรียบเรียง

" เริ่มเรื่อง "

ท่านเคยคิด และเคยสงสัยบ้างไหม ว่าพระภิกษุสงฆ์แห่งพระพุทธศาสนานี้ ท่านตัดช่องน้อยเฉพาะตัวของท่านเอง โดยสละเพศฆราวาสเข้ามาบวชประพฤติพรหมจรรย์แล้วทอดทิ้งหน้าที่อันควรจะต้องทำในโลกทุกอย่าง แม้แต่เรื่องการเลี้ยงดูปรนนิบัติบิดามารดาผู้ให้กำเนิดทั้งสองก็ละเว้น ไม่ได้ให้การเลี้ยงดูเป็นการตอบแทนคุณเยี่ยงชาวโลกที่ดีทั้งหลาย

พระท่านจะเลี้ยงบิดามารดาได้หรือไม่ ? จะปฏิบัติบำรุงโยมทั้งสองของท่านเหมือนกับคนธรรมดาได้หรือไม่ ? เรื่องนี้คงจะมีผู้สงสัยกันอยู่บ้างและผู้ที่ยังไม่ทราบความจริงในเรื่องนี้ เข้าใจว่าจะมีจำนวนไม่น้อย ฉะนั้น จะยกเรื่อง " พระนันทิยะ " มาเล่าให้ทุกท่านฟัง

จากเรื่องนี้ท่านจะได้ทราบถึงชีวประวัติของพระภิกษุรูปหนึ่ง ผู้ทำหน้าที่ของท่านอย่างดีที่สุดทั้งในฐานะเป็นลูก, และเป็นพระ, โดยเฉพาะได้รับยกย่องจากพระพุทธองค์ว่า ประพฤติเป็นผู้เลิศด้วยกตัญญูและกตเวที" โดยยากที่จะหาผู้ปฏิบัติได้เยี่ยงนี้

---

๑. ผู้ครองเรือน
๒. เป็นคำใช้แทนชื่อบิดามารดาของพระภิกษุ–สามเณร

นิทานเรื่องนี้ อาจเป็นกระจกเงาฉายให้ผู้ทราบเรื่อง ได้เห็นภาพของผู้ประพฤติดีอันควรจะยึดถือเป็นตัวอย่าง พร้อมทั้งจะได้พิจารณาตัวเองบ้าง ว่าเป็นผู้มีความกตัญญูกตเวทีต่อผู้บังเกิดเกล้าของตนหรือเปล่า ?

เรื่องราวพิสดารของเรื่องนี้ ขอเชิญได้ติดตามต่อ ดังจะเล่าสืบไป

พระนครสาวัตถี แคว้นโกศล ในครั้งพุทธกาลปรากฏตามหลักฐานว่าเป็นราชธานีที่พระพุทธศาสนาตั้งมั่นและเจริญรุ่งโรจน์เป็นที่สุด เพราะพระพุทธองค์เสด็จเผยแพร่พุทธศาสนาและประทับ ณ พระนครนี้เป็นระยะเวลานานกว่าที่เสด็จไปสู่คามนิคม, ชนบท, หรือราชธานี, อื่นใดทั้งสิ้น นครนี้จึงดูคล้ายกับว่าเป็นอาณาจักรแห่งผ้ากาสาวพัสตร์ เพราะมากไปด้วยภิกษุสงฆ์ และเกลื่อนกล่นไปด้วยผู้นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งนิยมมาเฝ้าสดับธรรมจากพระพุทธองค์ ดุจดังว่าหมู่ภมรซึ่งมาจากทิศทั้งสี่ บินโบกลงมาคลึงเคล้ารสมาลย์แห่งดอกไม้ที่หอมหวานก็ปานกัน

แม้องค์พระบรมศาสดา ก็ได้ทรงบำเพ็ญพุทธกิจคือหน้าที่ของพระพุทธเจ้าโดยตรงเป็นกิจวัตต์ วันหนึ่งทรงแบ่งเวลา และทรงปฏิบัติหน้าที่ของพระองค์ดังนี้

เวลาเช้า เสด็จบิณฑบาต เป็นการโปรดเวไนยสัตว์ทุกวัน มิได้ทรงละเลย

เวลาเย็น ทรงแสดงธรรม สั่งสอนประชาชนผู้มาสดับเป็นประจำ เพื่อให้เขาได้รู้ยิ่งและเห็นจริงตลอดจนได้รับประโยชน์ โดยควรแก่อุปนิสัยและวาสนาบารมีที่ผู้นั้นอบรมมา

เวลาพลบค่ำ ทรงโอวาทสั่งสอนพุทธสาวกที่ใกล้ชิด คือ ภิกษุสงฆ์ ด้วยธรรมวินัย อันควรแก่สมาคม

เวลาดึกประมาณเที่ยงคืน ทรงวิสัชนา คือ ตอบปัญหาข้อสงสัยที่เทพยดาหรือพระราชาธิบดีเป็นต้นทูลถาม

เวลาปัจจุสมัยใกล้สว่าง ทรงพิจารณาตรวจอุปนิสัยของเวไนยสัตว์ ผู้ที่ควรจะเสด็จโปรดหรือทรงพิจารณาข้อธรรมที่จะทรงแสดงแก่ผู้ควรแสดงต่อไป

ทั้ง ๕ ข้อนี้ เป็นพุทธกิจ คือหน้าที่ซึ่งพระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญในฐานะที่เป็นประพุทธเจ้า โดยมิได้ทรงละเลย

ก็ในสมัยนั้น มีตระกูลเศรษฐีตระกูลหนึ่ง ซึ่งตั้งนิวาสสถานอยู่ภายในพระนครสาวัตถี ความมั่งคั่งของตระกูลนี้วัดดูได้จากประสาทซึ่งสร้างสูงใหญ่ขึ้นไปถึง ๗ ชั้นด้วยกัน ตั้งตระหง่านสูงเด่นภายในเนื้อที่ดินมากมาย ซึ่งคนทั้งหลายพากันกล่าวขวัญชมถึงความงามของปราสาทหลังนี้ด้วยถ้อยคำอันสุดจักร้อยกรองมากล่าวให้สิ้นสุดได้

ถึงว่าเศรษฐีผู้เจ้าของปราสาทหลังนี้ จะมั่งคั่งด้วยทรัพย์สินมหาศาลแต่ก็เป็นผู้ที่จนกว่าคนธรรมดาสามัญอยู่อย่างหนึ่งคือเรื่องบุตรและธิดา เพราะปรากฏว่าท่านทั้งสองมีบุตรชายเพียงคนเดียว ทั้ง ๆ ที่ปรารถนาเหลือเกินที่จะมีมากกว่านี้

บุตรชายคนเดียวของเศรษฐี มีนามว่า *"นันทิยะ"* เป็นบุญที่เขาเกิดมาเป็นบุตรของเศรษฐี ซึ่งท่านทั้งสองได้พยายามทนุบำรุงเลี้ยงเขามาอย่างดีที่สุดเท่าที่จะทำได้และเมื่อเขาเจริญวัยควรแก่การศึกษา บิดามารดาก็ได้จ้างครูอาจารย์มาสอนศิลปอันควรจักต้องศึกษามีวิชาหนังสือเป็นต้นแก่บุตรชายของตน ณ ปราสาทนั้นเอง นันทิยะเป็นเด็กดีมีความอ่อนน้อมและตั้งใจศึกษาโดยเคารพ จึงมีความรู้ทุกอย่างเท่าที่ครูอาจารย์สั่งสอนให้ เป็นที่ชื่นชมแก่บิดามารดาและครูอาจารย์อย่างยิ่ง

เมื่อนายนันทิยะอายุได้ ๑๖ ปี วันหนึ่งเวลาเย็นขณะที่เขาพักอยู่บนปราสาทชั้นบน ได้มองออกมาจากช่องหน้าต่าง แลเห็นผู้คนทั้งหลายชายหญิงเดินตาม ๆ กันเป็นทิวแถว แต่ละคนถือดอกไม้ธูปเทียนเป็นต้นทั่วทั้งนั้น ก็เกิดความสงสัยต้องการจะทราบว่า "คนเหล่านี้ไปไหนกัน" จึงถามคนรับใช้

คนรับใช้พอรู้เรื่องบ้าง ก็ตอบว่า "คนพวกนี้พากันไปวัด [๑]เชต-วัน เพื่อฟังธรรมจากพระบรมศาสดา"

เมื่อนายนันทิยะฟังตอบเช่นนั้น จึงคิดว่า "การฟังธรรมคงจะได้ประโยชน์ มิเช่นนั้นแล้ว เหตุไรคนทั้งหลายจึงอุตส่าห์สละการงานไปสู่วัดเพื่อฟังธรรมกัน เราเองก็ควรไปบ้างเพื่อจะได้รู้ได้เห็นด้วยตาตนเองสักครั้งว่าการฟังธรรมจะได้ประโยชน์อย่างไรบ้าง ?"

ดังนั้น นายนันทิยะจึงชวนคนรับใช้ผู้รู้เรื่องราวไปวัดเชตวันด้วยกัน ครั้นเมื่อไปถึงแล้ว จึงตามคนทั้งหลายไปสู่ธรรมศาลา คือที่ประชุมฟังธรรม แล้วนั่งอยู่ที่ท้ายแถวเพราะยังไม่คุ้นต่อสถานที่ ต่อจากนั้นจึงพยายามสังเกตเรื่องราวในสมาคมนั้นต่อไป

ครั้นเมื่อได้เวลา พระพุทธองค์เสด็จจากพระ [๒]คันธกุฎีขึ้นประทับบนธรรมาสน์ (คือที่สำหรับนั่งแสดงธรรม) ท่ามกลางธรรมศาลาประชาชน

---

๑ พระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ซึ่งมหาเศรษฐีมีนามว่า "อนาถบิณฑิกะ" ชาวเมืองสาวัตถีนั่นเอง สละทรัพย์จำนวน ๕๔ โกฏิ สร้างถวายเป็นพุทธาราม

๒ คันธกุฎี คือ ที่ประทับของพระพุทธเจ้า

ทั้งหลายพากันถวายบังคมและบูชาพระองค์ด้วยดอกไม้ของหอมที่นำมา จากนั้นก็สงบตั้งใจสดับธรรมซึ่งพระพุทธองค์ทรงแสดงต่อไป

คล้ายกับว่าเป็นวาสนาของนายนันทิยะที่จะเข้ามาใกล้ชิดอยู่ในพระพุทธศาสนา วันนั้น พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมเกี่ยวกับข้อควรปฏิบัติโดยลำดับ ซึ่งเรียกว่า "อนุปุพพิกถา" โดย :—

"เบื้องต้น ทรงแสดงถึงความแตกต่างของสัตว์ทุกรูปทุกนาม ที่เกิดมา ว่าล้วนมีกรรมเป็นเครื่องนำกำเนิดและหล่อเลี้ยง เหตุนี้ จึงปรากฏให้เห็นไม่เหมือนกัน โดยบ้างก็รวย, บ้างก็จน, บ้างรูปสวย, บ้างไม่สวย, บ้างมีโรคมาก, บ้างก็ไร้โรค, และบ้างก็เป็นคนฉลาด, แต่บ้างก็เป็นคนโง่ ฯลฯ ดังนี้เป็นต้น ซึ่งการแตกต่างกันเช่นนี้ เป็นวิบาก คือผลของกรรมที่แต่ละคน ๆ ทำไว้ไม่เหมือนกัน

แม้ว่า จะแตกต่างกันอย่างไรก็ตามที แต่ทุกคนล้วนปรารถนาความสุขและเกลียดกลัวความทุกข์ด้วยกันทั้งสิ้น ฉะนั้นจึงควรที่มนุษย์ผู้เป็นเพื่อนร่วมเกิด, ร่วมแก่, ร่วมเจ็บ, และร่วมตายด้วยกันพึงมีเมตตากรุณาสงเคราะห์ผู้อันควรจะสงเคราะห์ตามแต่จะทำได้ ซึ่งเรียกกิริยาเช่นนี้ว่า "บำเพ็ญทาน" หรือ "ให้ทาน" ได้แก่เฉลี่ยความสุขให้แก่เพื่อนผู้ร่วมโลกเดียวกันด้วยน้ำใจอันงาม

เมื่อมีการเสียสละด้วยสิ่งของภายนอกแล้ว ต่อนั้น ควรเสียสละภายในคือเว้นจากการประพฤติบาปกรรมไม่ทำความชั่วทั้งทางกายและทางวาจาอันเรียกว่า "เป็นผู้มีศีล" การประพฤติเป็นผู้มีศีล ย่อมตัดเหตุที่จะทำให้ตนเองต้องเดือดร้อน ทั้งผู้อื่นสัตว์อื่น ก็ไม่ต้องเดือดร้อนเพราะการกระทำของตนด้วย

ผู้ถึงพร้อมด้วยทาน, และปฏิบัติตนเป็นผู้มีศีล, ย่อมได้รับรางวัลตอบแทนสมกับที่ประพฤติโดยมี "สุคติ" เป็นสถานที่รอรับให้ไปบังเกิด ซึ่งสุคตินั้นเป็นภพที่ประเสริฐเลิศกว่ามนุษยโลกสุดจักพรรณนา

ลำดับต่อไป ทรงแสดงถึง "**กามาทีนพ**" คือโทษแห่งกาม มีใจความย่อ ๆ ว่า "อันสุขที่เกิดจากกามนั้น เป็นเหตุให้ต้องเร่าร้อนตลอดเวลา เพราะถูกเพลิงแห่งกิเลศตัณหาเป็นเครื่องลนเผาให้ร้อนรน แม้แต่สุคติภพ ก็ยังเป็นสถานที่อันไม่พ้นไปจากเพลิงของกิเลิสได้"

ในตอนท้ายทรงแสดงถึง "**เนกขัมมานิสงส์**" คืออานิสงส์แห่งการพรากจิตออกเสียจากกาม ว่าเป็นเหตุทำให้ผู้นั้นได้รับอิสระและเกิดความสุขที่แท้จริงอย่างที่สุด ดุจดังนกที่หลุดจากการขังอันแสนจะทรมานได้ ฉะนั้น

ผู้ที่จะพรากจิตจากกามได้ จะต้องปฏิบัติเป็นผู้เว้นจากการเกี่ยวข้องกับบ้านเรือนให้บังเกิดกายวิเวกก่อน ต่อจากนั้นจิตต-

วิเวกและอุปธิวิเวกย่อมเกิดตาม จนกิเลสตัณหาทั้งหลายอัน เสมือนบ่วงที่รึงรัดใจ ไม่สามารถที่จะผูกรัดจิตของผู้นั้นไว้ได้ดัง เดิม"

นี้เป็นใจความย่อ ๆ ของอนุปุพพิกถา คือพระธรรมเทศนาที่ทรงแสดงโดยลำดับ เพื่อฟอกอัธยาศัยของผู้ที่ยังข้องอยู่ในกระแสโลกให้บริสุทธิ์เป็นชั้น ๆ ไป เป็นธรรมที่เหมาะแก่การแสดงสำหรับผู้ที่เข้ามาสู่พระ-พุทธศาสนาครั้งแรก

นายนันทิยะนั้น ปกติเขาเป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษาอยู่แล้ว แต่ว่ายังไม่เคยฟังธรรมเลย เมื่อเขาได้สดับพระธรรมเทศนาจากพระพุทธองค์ในวันนั้น จึงรู้สึกซาบซึ้งในรสพระธรรมซึ่งก้องอยู่ในหูไม่รู้หาย จนไม่สามารถจะลุกกลับได้เมื่อฟังธรรมจบแล้ว กระทั่งคนทั้งหลายผู้มาฟังธรรมต่างกลับออกไปจวนจะหมด เขาจึงสำรวมจิตจนกล้าหาญ แล้วคลานจากที่ ๆ นั่งไปจนใกล้พระพุทธองค์ ถวายบังคมแทบเบื้องพระบาท ทูลว่า

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กระหม่อมฉันศรัทธาในพระพุทธศาสนา ขออนุญาตบวช จงทรงโปรดตามที่กราบทูลด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า"

พระพุทธองค์ตรัสถามว่า

"ดูก่อน มาณพ เธอได้รับอนุญาตจากบิดามารดาแล้วหรือ ?"

ครั้นเมื่อนายนันทิยะทูลว่า ยังมิได้รับอนุญาตจากบิดามารดา จึงรับสั่งว่า

"ดูก่อน มาณพ การเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา จำต้องได้รับอนุญาตจากบิดามารดาก่อนจึงควรที่เธอจะพึงปฏิบัติตามดังนี้"

ฉะนั้น เขาจึงได้ถวายบังคมลา รีบกลับบ้าน เพื่อจะขออนุญาตต่อท่านบิดามารดาทั้งสองตามระเบียบต่อไป

เมื่อนายนันทิยะมาถึงบ้าน จึงรีบเข้ามาพบเศรษฐีบิดามารดา แล้วเล่าเรื่องที่ตนได้ไปฟังธรรมจากพุทธสำนัก สุดท้ายได้ขออนุญาตจากท่านทั้งสองเพื่อบวชในพุทธศาสนาตามตั้งใจต่อไป

แต่แล้วนายนันทิยะต้องได้รับความผิดหวังเป็นอย่างมาก เพราะทั้งเศรษฐีบิดาและมารดา ต่างทัดทานห้ามปรามเขาอย่างแข็งขัน มิยอมอนุญาตให้เขาได้บวช ซึ่งความจริงเรื่องนี้ ก็เป็นเรื่องที่น่าเห็นใจท่านเป็นอย่างยิ่งเพราะคนผู้มีบุตรเพียงคนเดียว ย่อมไม่ปรารถนาให้บุตรสุดที่รักของตนต้องพลัดพรากจากอกไปอยู่คนละแห่งฉะนั้น ท่านทั้งสองจึงได้พยายามชี้แจงห้ามปรามเขาด้วยเหตุผลอันน่าเชื่อหลายประการว่า

"ลูก เป็นลูกเพียงคนเดียวของพ่อแม่ จำต้องรักษามรดกของตระกูลต่อไป พ่อแม่ทั้งสองนี้ก็ตั้งใจว่า จะฝากผีฝากไข้กับลูกเท่านั้นเอง

ถ้าลูกไปบวชแล้ว จะมีใครเล่าปรนนิบัติพ่อแม่เมื่อยามชรา จะให้พ่อแม่วางใจใครได้สนิทเท่ากับลูกย่อมไม่มีอีกแล้ว และใครจะเป็นผู้รับมรดกของตระกูลแทนต่อไป

เอาเถิด หากลูกศรัทธาในพระพุทธศาสนา จะทำบุญทำทานให้จุใจไม่ขัดขวางเลย ทรัพย์สมบัติของเราก็มีอยู่มากมาย

แต่เรื่องที่จะจากบ้านไปบวชนั้นต้องงดไว้ พ่อแม่ตามใจในเรื่องนี้ไม่ได้เป็นอันขาด"

นายนันทิยะ จึงได้อธิบายถึงเรื่องที่ตนสดับพระธรรมเทศนามาให้บิดามารดาทั้งสองทราบว่า

"อันสมบัติทั้งปวงในโลกนี้ เป็นสภาพไม่แน่นอนเพราะเป็นสมบัติของโลกมนุษย์ ให้ความสุขแก่เจ้าของได้เพียงระยะเวลาอันสั้นเหลือเกิน ซ้ำยังเสมือนเป็นบ่วงผูกเจ้าของทรัพย์ให้ต้องวุ่นวายตลอดเวลา สุดท้ายทรัพย์ทั้งปวงที่มีอยู่ก็ไม่สามารถจะช่วยเจ้าของให้พ้นจาก แก่, เจ็บ, ตาย, ไปได้

บัดนี้ ลูกได้พบกับทรัพย์อันประเสริฐสุดแล้ว ที่จะช่วยให้ลูกพ้นจากเวียนเกิดเวียนตายได้อย่างแท้จริง ฉะนั้นขอได้โปรดอนุญาตให้ลูกได้บวชสมกับที่ตั้งใจไว้เถิด"

แม้แต่นายนันทิยะจะชี้แจง และอ้อนวอนอย่างไร ๆ เศรษฐีบิดามารดาทั้งสองก็มิยินยอมอนุญาตให้เขาได้บวช นายนันทิยะผู้เคยได้รับการตามใจตลอดมาช้านาน เมื่อถูกขัดใจเข้าก็เสียใจอย่างมาก ถึงกับเรียนแก่ท่านทั้งสองว่า "ถ้ามิยอมให้ตนบวช ก็จะยอดอดโดยจะไม่รับประทานอาหารทั้งสิ้น"

ท่านผู้บังเกิดเกล้าทั้งสองได้ฟังก็ตกใจ แต่คิดว่าลูกจะทนอดได้อย่างไรทุกเวลา สุดท้ายเมื่อหิวเข้าก็ต้องรับประทานเอง จึงต่างปลอบโยนลูกชายด้วยประการต่าง ๆ เพื่อให้เลิกล้มตั้งใจที่จะออกบวชเสีย แต่นาย

นันทิยะไม่ยอมพูดเสียแล้ว เขาล้มตัวลงนอนบนที่นอนชักผ้าห่มปิดหน้าร้องไห้ด้วยความเสียใจเป็นที่สุด เศรษฐีบิดาและมารดามิรู้จะทำอย่างไรจึงต้องน้ำตาตกเพราะทุกข์ด้วยเรื่องบุตรชายคนเดียวของตนเองไปด้วย

วันหนึ่งผ่านไปแล้ว แต่นายนันทิยะก็ยังนอนนิ่งอยู่ไม่ยอมแตะต้องอาหารเลย เขาคิดตกลงใจแน่นอนว่า "ถ้าไม่ได้บวช ตายเสียดีกว่า" แม้ว่าบิดามารดาจะอ้อนวอนให้เขาบริโภคอาหาร เขาก็มิได้สนใจต่อถ้อยคำของท่าน

พ่อแม่ทั้งสองก็ได้แต่ร้องไห้ จะอนุญาตให้ลูกบวชหรือก็อาลัยเพราะต้องจากกัน จะไม่อนุญาตให้บวชเล่า ก็สงสารลูกผู้ยอมอดอาหารนอนทรมานตนเหมือนคนไข้หนัก

"ผู้มีลูกก็ย่อมโศกเศร้าเพราะเรื่องลูกของตน ความทุกข์ของพ่อแม่นั้น ไม่มีทุกข์อะไรหนักเท่าลูกเป็นผู้ดื้อดึงขาดการเชื่อฟัง

น้ำตาของพ่อและแม่ ที่ต้องไหลออกเพราะเรื่องลูกนั้น แสดงถึงว่า ไหลผ่านการเสียใจ, ช้ำใจ, อย่างสุดแสน พ่อแม่ที่เลี้ยงลูกมาแต่ละคน ๆ นอกจากจะเลี้ยงด้วยอาหาร และดูแลปรนนิบัติทุกอย่างแล้ว ยังต้องบวกรวมกับน้ำตาที่ต้องไหลออกเพราะเรื่องลูกอีก นับครั้งไม่ถ้วน"

สองวันก็แล้ว ที่นายนันทิยะยังคงนอนนิ่งไม่ยอมรับประทานอาหาร จนกระทั่งวันที่สาม มีเพื่อนของเขาคนหนึ่งมาเยี่ยม เมื่อทราบ

เรื่องทั้งปวง จึงเข้าไปหาท่านเศรษฐีผู้เป็นบิดาของนายนันทิยะ แล้วแนะนำท่านว่า "ควรอนุญาตให้นายนันทิยะบวชตามที่เขาตั้งใจดีกว่าเพราะถ้าขืนไม่ยินยอม เขาคงจะอดอาหารตายเป็นแน่

การบวช แม้เป็นเรื่องต้องจากกัน แต่จากชนิดที่ยังเห็นกันอยู่บ้าง ส่วนเรื่องการตาย เป็นการจากกันชนิดที่ไม่ได้พบกันอีกต่อไป"

บิดามารดาของนายนันทิยะพิจารณาดูตามคำแนะนำนี้เห็นจริงตามด้วย จึงเดินไปหาบุตรที่เตียงนอน แล้วจำใจกล่าวคำอนุญาตให้เขาบวชได้ตามความปรารถนา ด้วยใบหน้านองไปด้วยน้ำตา

พอนายนันทิยะได้ยินคำผู้บังเกิดเกล้าอนุญาตให้บวชได้เท่านั้นเอง ดีใจเป็นที่สุด ผลุดลุกจากที่นอนกราบลงที่เท้าของท่านทั้งสอง อาบน้ำรับประทานอาหารอ่อน ๆ จนมีเรี่ยวแรงตามปกติแล้วจึงจัดเตรียมบริขารเครื่องใช้สอยแห่งบรรพชิต เมื่อเรียบร้อยแล้วจึงกราบลาบิดามารดาออกจากบ้าน ไปสู่พระเชตวนารามด้วยความเบิกบานใจคล้ายกับปลาที่โลดขึ้นบนบก แล้วได้กลับคืนลงในน้ำก็ปานกัน

พ่อแม่ทั้งสองมองตามลูกจนกระทั่งลับตาไป แล้วหันหน้าหากันร้องไห้อย่างสุดแสนจะอาลัย "อนิจจา ลูกรัก ช่างกล้าทอดทิ้งพ่อแม่ไปได้ลงคอ แล้วต่อนี้ พ่อแม่จะมีชีวิตอยู่เพื่อใครเล่า?"

ขอแทรกความนอกเรื่องในตอนนี้สักนิด

"อันชีวิตของคนละคนนั้น ผู้รู้กล่าวไว้ว่าเบื้องต้นเมื่อยังเยาว์วัยก็สำคัญกันว่าชีวิตตนนี้อยู่เพื่อบิดามารดา แต่ว่าเมื่อมีคู่

ครองแล้วกลับคิดว่า ชีวิตตนอยู่เพื่อคู่ครองของตนเองต่างหาก ครั้นเมื่อมีบุตรหรือธิดา ปุตตสิเนหา คือความรักบุตรย่อมเกิดขึ้นในจิตอย่างแรงกล้าตอนนี้แหละผู้เป็นพ่อและแม่จะกลับความคิดใหม่ว่าอันชีวิตเรานี้ อยู่เพื่อลูกต่างหาก"

พระบรมศาสดา ทรงมอบให้พระภิกษุรูปหนึ่งจัดการบรรพชา คือบวชนายนันทิยะเป็นสามเณรก่อน เพราะอายุเขายังไม่ครบ ๒๐ ปี จึงอุปสมบทเป็นภิกษุไม่ได้

เมื่อบรรพชาแล้ว สามเณรนันทิยะพักอยู่ในพระวิหารเชตวันนั้น ได้ตั้งใจศึกษาและปฏิบัติอย่างเคร่งครัดเพื่อให้บรรลุความหลุดพ้นจากความทุกข์ในสังสารวัฏฏ์สมกับที่ตนตั้งใจไว้และยอมเสียสละทางโลกทั้งปวงมุ่งหน้าเข้าสู่เพศบรรพชิต

กาลเวลาผ่านพ้นไปโดยลำดับ แต่สามเณรนันทิยะจะได้บรรลุผลจากการปฏิบัติแม้แต่น้อยก็หาไม่ จนกระทั่งมีอายุ ๒๐ ปีควรแก่การอุปสมบทเป็นภิกษุได้ พระสงฆ์ทั้งหลายจึงให้อุปสมบทเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา

หลังจากอุปสมบทแล้ว ท่านพระนันทิยะก็อุตสาหะเจริญสมณธรรมอย่างเต็มที่ พ้นไป ๑ พรรษาก็แล้ว ๒ พรรษาก็แล้ว จนกระทั่งล่วงไปได้ ๕ พรรษา ท่านก็มิได้บรรลุมรรคผลอย่างใดแม้แต่ขั้นต่ำ เหตุนี้ ท่านจึงดำริว่า "การพักอาศัยอยู่ในพระเชตวันนี้ ไม่เป็นโอกาสให้สงบจิตได้ เพราะมีญาติและมิตรสหายแต่ครั้งก่อนมาเยี่ยมเยียนเป็นประจำ

ตลอดจนอยู่ร่วมเป็นหมู่คณะ ยากต่อการปฏิบัติธรรมได้สะดวก ควรจะไปอยู่ ณ ปัจจันตชนบท ให้ไกลจากหมู่ดีกว่า"

ด้วยเหตุนั้น ท่านจึงขอรับเรียนพระกรรมฐานจากพระอาจารย์ แล้วเข้าเฝ้าทูลลาพระพุทธองค์ จัดสมณบริขารที่จำเป็นออกเดินทางจากพระนครสาวัตถี มุ่งเสาะหาสถานที่อันสงบเป็นที่อาศัย มิได้ร่ำลาโยมทั้งสองของท่านเพราะเกรงจะเกิดกังวลระหว่างกันและกัน จนเป็นเวลาหลายวัน เดินทางมาถึงสถานที่พำนักสงฆ์แห่งหนึ่งเห็นเป็นชัยภูมิอันเหมาะสำหรับผู้มุ่งสงบ เพราะสถานที่นั้นเงียบสงัด ควรแก่การพักอยู่ปฏิบัติสมณธรรม ทั้งโคจรคามคือหมู่บ้านคนซึ่งพอจะบิณฑบาตก็อยู่ไม่ไกลเกินไปนัก ท่านจึงเข้าไปสู่สถานที่แห่งนั้น ขออนุญาตต่อพระภิกษุผู้อยู่ก่อนเพื่ออาศัยร่วมพักด้วย เมื่อได้รับอนุญาตจากท่านแล้ว จึงพักอยู่ ณ ที่นั้น มุ่งหน้าจำเริญวิปัสสนากัมมัฏฐานตามที่ได้ศึกษามา ด้วยมุ่งปรารถนาความสิ้นแห่งกิเลส โดยปฏิบัติอย่างใช้ความเพียรยอดยิ่ง อยู่ ณ สถานที่นั้นเอง

"อันการศึกษาก็ดี การปฏิบัติสมณธรรมก็ดี จำต้องรู้จักใช้ธรรมประกอบการปฏิบัติให้เหมาะเจาะและถูกส่วน เบื้องต้นต้องใช้วิริยะความเพียรเป็นข้อสำคัญ

แต่ว่า ความเพียรนี้ ต้องบำเพ็ญแต่พอดี อย่าให้หย่อนนัก หรืออย่าให้ตึงจัดจนเกินไป เพราะถ้าหย่อนความเพียร ก็ชักให้เบื่อหน่ายเกียจคร้าน แต่ถ้าเพียรจัด ก็เป็นเหตุทำให้ฟุ้ง-

ซ่าน ถ้าพอดีได้จึงจะเป็นผลดี อุปมาดั่งสายพิณซึ่งนักดนตรีขึงไว้ หากหย่อนไปก็ส่งเสียงเนิบนาบไม่น่าฟัง แต่ถ้าตึงจัดก็พาลจะขาดง่าย เมื่อขึงพอดี ครั้นดีดก็ดังทั้งยังฟังได้เสนาะหูด้วย

ข้อนี้มีอุปมาฉันใด ผู้ศึกษาและปฏิบัติก็ต้องพยายามสำนึกให้รู้ตัวเพื่อปฏิบัติให้เกิดพอดีได้ฉันนั้น โดยต้องมีสติเป็นธรรมคอยปลุกให้รู้สึกตัวอยู่เสมอ คราใด วิริยะน้อยไป ชักให้เกียจคร้าน ก็ต้องให้รู้ตัวว่า ขณะนี้คล้ายพิณที่สายหย่อนควรเพิ่มความเพียร เพื่อให้พอดี แต่คราใดถ้าเพียรมากไป จนชักใจให้ฟุ้งซ่าน ก็ต้องรู้ตัวว่า ขณะนี้คล้ายพิณที่ขึงสายจนตึงจัด อาจขาดได้ง่าย ต้องหย่อนลงบ้างเพื่อให้พอดี

เหตุฉะนั้น เมื่อต้องใช้ความเพียรก็จงเพียรเถิด แต่อย่าลืมตัวขาดสติเพื่อให้เป็นความเพียรชอบ อันจะบังเกิดคุณแก่ผู้ปฏิบัติอย่างแท้จริง"

พระนันทิยะ ผู้บวชด้วยศรัทธาโดยยอมเสียสละสิ่งทั้งปวง นับตั้งแต่บิดามารดา บ้านเรือนซึ่งเป็นปราสาทถึง ๗ ชั้นรวมทั้งทรัพย์สมบัติสารพัดบรรดามี ปรารถนาที่จะบรรลุโมกขธรรมคือความหลุดพ้นจากกิเลสตัณหา ซึ่งเป็นเครื่องร้อยรัดให้ตกอยู่ในห้วงทุกข์ เมื่อท่านบวชแล้วได้บำเพ็ญเพียรอย่างแรงกล้าสมกับที่ศรัทธา เป็นสามเณรอยู่ ๓–๔ ปีเป็นภิกษุอยู่ในนครสาวัตถี ๕ พรรษา แต่ก็ไม่ได้ประสบความสำเร็จสมกับความมุ่งหมาย เมื่อออกมาอยู่ป่าพรรษาหนึ่งก็แล้วห้าพรรษาก็แล้ว จน

กระทั่งล่วงไปอีกถึง ๑๒ ปี ๑๒ พรรษา รวมเวลาที่บวชมาทั้งสิ้น ทั้งพระทั้งเณร ๒๐ กว่าปี แต่ก็ไม่ได้สำเร็จมรรคผลอย่างไรเลยแม้แต่น้อย ถึงกระนั้นท่านก็มิได้ท้อถอย ยังตั้งจิตปรารภความเพียรอย่างไม่เสื่อมคลายต่อไป

แต่อย่างไรก็ตาม ด้วยเหตุที่ท่านยังเป็นปุถุชน คือผู้ที่ยังมิได้พ้นกิเลส บางครั้งอารมณ์ที่ปรารภเรื่องของโลกที่ผ่านเข้ามากระทบจิตของท่านในบางโอกาส ขณะใดที่ท่านออกจากสำนักที่พักเข้าละแวกบ้านเพื่อบิณฑบาต ได้เห็นแม่ไก่ที่มีลูกเล็ก ๆ ล้อมหน้าล้อมหลัง คอยตามจิกกินเหยื่อที่ไก่แม่คุ้ยเขี่ยเรียก หรือเห็นแม่สุนัขนอนให้นมลูก ๆ และเลียตามตัวลูกของมัน ท่านก็อดคิดถึงโยมผู้หญิง โยมผู้ชายผู้ให้กำเนิดไม่ได้ รู้สึกเสียวใจขึ้นมาทันที "โอ! ความรักลูก อย่าว่ามนุษย์ผู้สรรเสริญตัวเองว่าเป็นสัตว์ชนิดประเสริฐเลย สัตว์เดรัจฉานแท้ ๆ ยังรักลูกของมันอย่างแรงกล้า ยอมสละสุขทุกอย่างเพื่อลูก เมื่อเป็นเช่นนี้ จะเอาอะไรมาวัดความรักของมนุษย์ โดยเฉพาะความรักที่พ่อแม่มีต่อลูกได้

๑๒ ปีแล้ว ที่เราจากนครสาวัตถีมา ไม่ได้พบ– ไม่ได้ข่าวจากโยมทั้งสองเลย ท่านจะแก่เฒ่าเจ็บไข้อย่างไรบ้างไม่รู้เรื่อง" พระนันทิยะรำพึงเมื่อคิดถึงโยมขึ้นมาครั้งไร ใจของท่านเหี่ยวลง น้ำตาคลอครั้งหนึ่ง ความคิดผลุดขึ้นมาอยากจะกลับไปสู่สาวัตถีนครเพื่อเยี่ยมโยมทั้งสอง แต่ความสำนึกในหน้าที่เกิดขึ้นคัดค้านว่าไหน ๆ เราก็สู้สละทุกสิ่งแล้วเพื่อปรารถนาความสุขแห่งการได้บรรลุโลกุตตระ ความรัก ความอาลัย เป็นห่วงที่จะ

ยึดมั่นมิให้หลุดไปจากวัฏฏสงสารได้ ควรจะตั้งใจบำเพ็ญสมณธรรมต่อไปก่อนดีกว่า ถ้าได้สำเร็จมรรคผลแล้วเมื่อไรจึงควรจะไปแนะนำและสั่งสอนโยมทั้งสองให้ได้สามารถบรรลุธรรมที่เราบรรลุแล้ว เพื่อประโยชน์สุขของท่านต่อไปในภายหน้า ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงยับยั้งไม่ยอมกลับสาวัตถีนครยังคงอยู่ ณ สำนักอันสงัดในปัจจันตชนบทนั้นตลอดมา

กาลเวลาผ่านพ้นเป็นลำดับมา เสนาสนะบริเวณป่าอันสงัดนั้นก็ยังเป็นสถานที่สบอัธยาศัยของพระนันทิยะอยู่ดังเดิมไม่เปลี่ยนแปลง บางวันท่านไม่ได้พูดกับมนุษย์เลย เพราะอยู่อย่างสันโดษเพียงผู้เดียว ได้ยินได้ฟังแต่เสียงของนกทั้งหลายและสัตว์ป่าซึ่งร้องออกมาตามประสาประสานกับเสียงใบไม้ยามถูกลมกระพือพัด "ความงามย่อมเป็นที่ปรารถนาของสตรีฉันใด ความสงบก็ย่อมเป็นที่ปรารถนาของโยคีบุคคลผู้ประสงค์ความสิ้นทุกข์ฉันนั้น"

วันหนึ่ง ตะวันบ่ายคล้อยลงไปมากแล้ว แสงอาทิตย์อ่อนความร้อนแรงลง พระนันทิยานั่งพักอยู่ใต้ร่มไม้ต้นหนึ่งซึ่งไม่ไกลจากกุฏินั่งมองเหม่อไปเบื้องหน้ามองเห็นร่างของบรรพชิตรูปหนึ่งซึ่งกำลังเดินมุ่งหน้ามายังที่ท่านนั่งอยู่ ท่านจึงพยายามสังเกตดูเพื่อให้รู้ว่าเป็นนักบวชศาสนาใด เมื่อร่างนั้นปรากฏเข้ามาใกล้ท่านจึงเห็นชัดว่าบรรพชิตที่กำลังมานั้น เป็นนักบวชในพุทธศาสนา พระนันทิยะมีความดีใจเพราะมิได้พบเพื่อนภิกษุด้วยกันเลยเป็นเวลานานมาแล้ว รีบลุกขึ้นทำปฏิสัณฐานตามวิสัยของบรรพชิตผู้ร่วมธรรมวินัย นิมนต์ให้อาคันตุกะได้พัก ณ สถานที่อันควร

จัดน้ำใช้ น้ำฉันมาต้อนรับด้วยความเต็มใจ สังเกตเห็นว่าภิกษุรูปนั้นพักหายจากเหน็ดเหนื่อยแล้ว จึงถามความประสงค์ที่ท่านเดินทางมา ได้ทราบว่าภิกษุอาคันตุกะรูปนี้มาจากสาวัตถีนครปรารถนาสถานที่วิเวกเพื่อบำเพ็ญสมณธรรมเช่นกันก็ยินดี จึงรับรองและนิมนต์ให้ท่านพักอยู่ด้วยกัน ณ ที่นี้ต่อไป เมื่อภิกษุรูปนั้นแสดงความพอใจที่จะอยู่ด้วย ท่านพระนันทิยะก็รีบไปจัดแจงเสนาสนะที่พักให้ด้วยมิรังเกียจ โดยรู้สึกว่าพระภิกษุในพุทธ-ศาสนาล้วนแต่บวชอุทิศแด่พระรัตนตรัย เป็นเชื้อสายอันควรสนิทสนมกันดุจญาติผู้ร่วมสายโลหิต เป็นอันว่าภิกษุอาคันตุกะได้พักร่วมอยู่กับพระนัน-ทิยะ ณ สถานที่นั้นเป็น ๒ รูปด้วยกัน

ในวันรุ่งขึ้น เมื่อภิกษุทั้ง ๒ รูปไปบิณฑบาตได้อาหารมาฉันร่วมกันเสร็จ ล้างบาตรเช็ดเก็บ ณ ที่อันควรแล้ว ขณะนั่งพักผ่อน พระนันทิยะผู้มีความปรารถนาจะทราบเรื่องราวจากโยมทั้งสองของท่านเป็นกำลัง แต่ไม่กล้าถามพระภิกษุรูปนั้นเมื่อวันวานเพราะความเกรงใจ ว่าท่านเพ่อเดินทางมาถึงเหนื่อย ๆ ครั้นเมื่อเห็นว่าจะถามต่อท่านได้ จึงขอโอกาสแล้วถามว่า "ท่านผู้เจริญ ท่านได้จำพรรษาอยู่ ณ พระเชตวันเป็นเวลานานหลายพรรษา พอที่จะรู้จักเศรษฐีผู้มีปราสาท ๗ ชั้น อยู่ ณ สถานที่ไม่ห่างไกลจากประตูพระนครสาวัตถีด้านทิศบูรพาหรือไม่ ว่าขณะนี้ท่านเศรษฐีสองสามีภรรยานั้น มีความเป็นสุขดีหรือไฉน" พอกล่าวถามจบ พระนันทิยะก็จ้องมองเพื่อตั้งใจฟังคำตอบจากพระภิกษุรูปนั้นต่อไป

"โอ ท่านผู้เจริญ ท่านไม่ควรจะถามกระผมถึงเศรษฐีตระกูลนี้เลย" ภิกษุอาคันตุกะอุทานพร้อมกับพูดด้วยกิริยาที่แสดงว่าไม่อยากจะตอบ จึงทำให้พระนันทิยะยิ่งกระหายใคร่จะทราบ ได้ถามต่อไปว่า "ทำไมหรือครับท่านจึงว่าไม่ควรถาม เศรษฐีทั้งสองนั้นตายแล้วหรือ ๆ ว่าเจ็บไข้พิการเป็นอย่างไรไป"

"ท่านผู้เจริญ เศรษฐีทั้งสองนี้ ตายเสียยังเป็นสุขกว่า ความทุกข์ของคนทั้งสองในขณะนี้นั้นยิ่งเสียกว่าผู้ที่ตายแล้วอีก" ภิกษุอาคันตุกะชี้แจง จึงยิ่งทำให้พระนันทิยะใคร่จะทราบเรื่องโดยละเอียด ได้ขอให้ท่านเล่าให้ฟัง ภิกษุรูปนั้นจึงได้เล่าถึงเศรษฐีทั้งสองตามที่ทราบว่า

"เศรษฐี ๒ สามีภรรยานี้ มีทรัพย์สมบัติถึง ๘๐ โกฏิ มีปราสาทถึง ๗ ชั้น ตลอดจนมีที่ทางและข้าทาสนับไม่ถ้วน แต่มีบุตรชายเพียงคนเดียว ต่อมาบุตรชายละทิ้งท่านออกไปบวชแล้วหายสาบสูญไปไม่ได้ข่าวคราวเลย ท่านทั้งสองผู้ชราแล้วต้องเศร้าโศกเพราะบุตรชาย เฝ้าแต่เที่ยวตามลูก ร้องไห้ไม่เป็นธุระเกี่ยวกับทรัพย์สิน ซ้ำไม่มีผู้ใดเลยที่ใกล้ชิดจะดูแลปรนนิบัติ จึงถูกพวกข้าทาสยักยอกทรัพย์สมบัติทุกวันทุกโอกาสเท่าที่จะทำได้ ไม่กี่ปีนักท่านทั้งสองก็ซูบผอมลงไปอย่างผิดตา มิหนำซ้ำทรัพย์สมบัติที่มีอยู่ก็ร่อยหรอลงทุกที ๆ เพราะมีแต่คนช่วยโกง ช่วยล้างผลาญ ไม่มีใครเลยที่จะซื่อสัตย์สุจริตต่อท่านจริงจัง จนกระทั่งที่สุดนอกจากทรัพย์ทั้งหมดที่มีจะถูกเขาโกงเอาไปจนหมดสิ้นแล้ว ที่ทางบ้านเรือนจนถึงปราสาทที่ตัวสร้างเองและอาศัยอยู่ก็ถูกเขาล่อลวง จนกลายไปเป็น

สมบัติของคนอื่นไป เมื่อคนโกงได้มีกรรมสิทธิ์ เขาก็ขับไล่ไม่ให้ท่านอยู่ในปราสาทนั้น บัดนี้เศรษฐีผู้เคยมีทรัพย์อย่างมหาศาลจึงตกยาก ต้องจูงมือกันไปอาศัยอยู่ตามชายคาเรือนคนอื่น ถือกระเบื้องขอทานเขากิน แต่ถึงอย่างนั้นเมื่อเห็นพระเดินผ่านเป็นไม่ได้ ต้องวิ่งไปยกมือป้องหน้าดูว่าภิกษุรูปนั้นจะใช่พระลูกชายท่านหรือเปล่า ถ้าไม่ใช่ก็คร่ำครวญหาพระลูกชายอยู่เป็นนิจสิน เรื่องราวของเศรษฐี ๒ สามีภรรยาคู่นี้ เป็นเรื่องที่ชาวเมืองทั่วไปสลดใจเป็นอย่างยิ่ง แต่ประหลาดที่ว่าถึงท่านจะตกทุกข์ได้ยากอย่างไรก็ยังมีชีวิตอยู่ได้ไม่ตาย คล้ายกับว่าจะทรมานตัวเพื่อรอพบพระลูกชายก่อนฉะนั้น" ภิกษุอาคันตุกะเล่าจบแล้วก็มองดูพระนันทิยะด้วยความประหลาดใจ เพราะเห็นสีหน้าของเธอซีดเผือดคล้ายกับคนจะเป็นลมก็ปานกัน

พระนันทิยะได้ฟังเรื่องราวความเป็นไปของโยมทั้งสองโดยตลอด เกิดความโศกสลดเพราะสงสารท่านจับใจ น้ำตาไหลอาบชุ่มใบหน้า อนิจจา ๑๒ ปีที่ผ่านมานี้ ท่านผู้ให้กำเนิดต้องเปลี่ยนแปลงไปอย่างน่าอนาถใจ เดิมเป็นเศรษฐีมหาศาลแต่ต้องกลายเป็นคนอนาถาขอทานเขากินไปวัน-หนึ่งๆ "เราเองเป็นคนไม่ดี ที่ทิ้งพ่อแม่ของเรา" พระนันทิยะนึกตำหนิตัวเองแล้วยิ่งเพิ่มความโศกจนสะอื้นออกมาให้ปรากฏ

กิริยาของพระนันทิยะ ก่อให้เกิดสงสัยแก่พระภิกษุอาคันตุกะเป็นกำลัง ฉะนั้น ท่านจึงเอ่ยถามขึ้นว่า

"ท่านผู้เจริญ เหตุใดเล่าท่านจึงมีอาการประหลาดไปในเมื่อได้

ฟังเรื่องของตระกูลนี้จบลง ธรรมสังเวชบังเกิดแก่ท่าน เพราะได้ทราบถึงความไม่เที่ยงแท้หรือ ?" อาคันตุกะภิกษุรูปนั้นซัก

คำถามของภิกษุรูปนี้ ยิ่งทำให้พระนันทิยะต้องหลั่งน้ำตาพรั่งพรูออกมาอีก จะพูดตอบอย่างไร เสียงก็ไม่มีออกจากลำคอ เป็นครู่หนึ่งจึงได้ตอบท่านว่า

"ท่านครับ อันบุตรชายคนเดียวของสองเศรษฐีผู้ตกยากนั้น คือกระผมเอง กระผมเป็นต้นเหตุทำให้ท่านทั้งสองต้องทุกข์อย่างยิ่ง การออกบวชของกระผม นอกจากเสียเวลาไปเปล่า ๆ โดยไม่ให้เกิดคุณ ไม่เป็นประโยชน์แห่งการได้บรรลุมรรคผลแล้ว ยังทำให้โยมทั้งสองของกระผมต้องได้รับความเปลี่ยนแปลงโดยมีชีวิตเบื้องปลายอย่างอนาถาเป็นที่สุดด้วย

ท่านยังพอทราบต่อไปบ้างไหม ว่าบัดนี้ โยมหญิงโยมชายของกระผมนั้นอาศัยอยู่ ณ ที่ใด กระผมปรารถนาจะได้พบกับท่านอย่างเร็วที่สุด"

"โอ ท่านผู้เจริญ ท่านนี้เองหรือเป็นพระบุตรของเศรษฐีผู้ตกยาก" ภิกษุอาคันตุกะถามด้วยความประหลาดใจ

เมื่อพระนันทิยะรับรองอีกครั้ง ภิกษุรูปนั้นจึงกล่าวว่า

"ถ้ากระนั้นเป็นการดีแล้ว อันโยมทั้งสองของท่าน ขณะนี้ยังอาศัยชายคาเรือนของคนอื่นอยู่ที่ในเมืองสาวัตถีนั่นเอง ถ้าท่านรีบไป คงจะต้องได้พบท่านทั้งสองอย่างแน่นอน" ต่อนั้นจึงได้เล่าเรื่องละเอียดตามที่ทราบให้พระนันทิยะฟังอย่างไม่ปิดบัง

พระนันทิยะ ตัดสินใจในวันนั้นเอง "พอ พอกันทีชีวิตการบวชของเรา สิ้นเวลาไปกว่า ๒๐ ปี นับตั้งแต่บรรพชาเป็นสามเณรและอยู่ในเพศพรหมจรรย์มา แต่ว่าไม่ได้บรรลุคุณธรรมอันพึงปรารถนาเลย คล้ายกับเป็นผู้ไม่มีวาสนาจะได้ผลในเพศบรรพชิต ก็บัดนี้โยมทั้งสองของเราต้องอนาถาทุกข์ยากอย่างที่สุด ควรที่เราจะสึกออกไปเป็นฆราวาส ทำมาหากินเลี้ยงดูให้ท่านทั้งสองได้รับความสุขบ้างตามประสายากเป็นการสนองคุณท่านดีกว่า แม้เป็นฆราวาสแล้วก็ยังสามารถบำเพ็ญกุศลให้แก่ตัวได้บ้าง"

เมื่อท่านคิดตกลงใจเช่นนี้แล้ว จึงได้มอบหมายเสนาสนะ และเครื่องใช้ทั้งสิ้นแก่ภิกษุอาคันตุกะรูปนั้นต่อไป จากนั้น ท่านจึงจัดบริขารออกจากที่พัก เดินทางมุ่งหน้าไปสู่สาวัตถีนครโดยรีบด่วน ด้วยดวงใจอันทุกข์ระทมผิดกว่าเมื่อครั้ง ๑๒ ปีก่อนซึ่งเดินทางมา

การสึกคือเปลี่ยนเพศจากบรรพชิตไปเป็นฆราวาส เรื่องนี้ พระนันทิยะไม่เคยคิดมาแต่ก่อนเลย เพราะท่านตั้งใจบวชด้วยความศรัทธาจริง ๆ โดยมีการเลื่อมใสต่อพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า แต่จะทำอย่างไรได้ เพราะชีวิตโยมทั้งสองของท่าน ผู้กำลังตกทุกข์ยากอยู่เหมือนกับเป็นข้อบังคับให้ท่านจำต้องสละเพศภิกษุเสีย

การจะแสวงสุขให้กับตนเอง โดยปล่อยให้ผู้บังเกิดเกล้าทั้งสองต้องประสบกับความเดือดร้อนเมื่อยามชรา ควรที่จะทำเช่นนี้ละหรือ?

พระนันทิยะยิ่งคิดว่า "ขณะนี้โยมของท่านกำลังลำบากเป็นที่สุด"

ก็ยิ่งเร่งเท้าเดินทางโดยรีบด่วน เพราะเกรงว่าอาจจะช้าไป ไม่ได้พบท่านในยามมีชีวิตอยู่ จนกระทั่งบรรลุถึงพระนครสาวัตถีในเวลาเย็นของวันหนึ่ง

เมื่อท่านเดินทางมาถึงทางแยก ซึ่งสายหนึ่งจะไปสู่พระเชตวนาราม แต่อีกสายหนึ่งจะเข้าไปยังพระนคร พระนันทิยะจึงคิดว่า "เราควรจะไปพบโยมทั้งสองก่อนดีหรือว่าควรจะไปเฝ้าพระพุทธองค์ ณ พระเชตวนาราม เพื่อสดับพระธรรมเทศนาก่อนอีกครั้ง"

สุดท้ายตกลงใจได้ว่า "สำหรับเรื่องโยมนั้นไม่มีปัญหา ตั้งแต่นี้ต่อไป เราจะได้อยู่กับท่านตลอดกาลนานจนกว่าจะตายจากกันไป แต่ถ้าเราลาสิกขาแล้วย่อมจะต้องมีกิจอันเป็นหน้าที่ของคฤหัสถ์ประจำตัว ยากที่จะหาโอกาสเข้าเฝ้าพระบรมศาสดาและได้สดับธรรมโดยสะดวก ฉะนั้นไหน ๆ เราก็ตั้งใจจะสึกแล้ว ควรเข้าเฝ้าฟังธรรมจากพุทธองค์เป็นครั้งสุดท้ายในชีวิตเราที่ยังครองผ้ากาสาวพัสตร์ดีกว่า"

เมื่อพระนันทิยะคิดตกลงใจเช่นนี้แล้ว จึงเดินไปสู่ทางที่จะไปพระวิหารเชตวันต่อไป

เวลาพลบค่ำของวันนั้น บรรดาภิกษุทั้งหลายทั้งที่อยู่ประจำ ณ พระเชตวนาราม และท่านผู้จาริกมาจากสถานที่ต่าง ๆ ได้มานั่งสงบนิ่งอยู่ในธรรมศาลา เพื่อคอยเฝ้าและสดับธรรมของพระพุทธองค์มีจำนวนรวมกันหาน้อยไม่ แต่กระนั้น ทุกรูปก็ต่างสังวร ไม่มีเสียงอื้ออึง ตลอดจนปราศจากกิริยาพลุกพล่านอันแสดงถึงเป็นผู้สำรวมตนอย่างดี

ครั้นเมื่อได้เวลา องค์พระบรมศาสดาเสด็จมาสู่ธรรมศาลานั้น ทรงมีปฏิสัณฐานไต่ถามทุกข์สุขของภิกษุสงฆ์ผู้พุทธสาวกอันใกล้ชิด ก่อให้เกิดความชุ่มชื่นใจแก่ภิกษุทั้งปวงเป็นที่สุด ต่อจากนั้น จึงทรงโปรดภิกษุทั้งหลาย โดยแสดงธรรมเพื่อให้เกิดปัญญา รู้แจ้ง และเห็นจริง แก่สงฆ์สาวกทั้งปวงด้วยพระสุรเสียงที่กังวานไพเราะอย่างยิ่ง

การแสดงธรรมของพระพุทธองค์นั้น แม้แต่จะมีผู้ฟังเป็นจำนวนมากมาย กระนั้น แต่ละคน ๆ ย่อมรู้สึกคล้ายกับว่าพระองค์ทรงโปรดเฉพาะตนก็ปานกัน ทั้งนี้เพราะทุกคนต่างได้รับประโยชน์ คือรู้เรื่องและเห็นข้อปฏิบัติโดยแจ่มแจ้งทั่วกัน

คล้ายกับว่าจะเป็นบุญของพระนันทิยะ ซึ่งจะได้อยู่ในเพศพรหมจรรย์ได้อีกต่อไป ในค่ำวันนั้น พระพุทธองค์ได้ทรงยกมาตาปิตุโปสกสูตร อันเป็นพระสูตรแสดงถึงเรื่องการเลี้ยงบิดามารดามาเทศนา มีความย่อ ๆ ว่า "เรื่องการเลี้ยงบิดามารดานี้ เป็นหน้าที่ซึ่งผู้เป็นบุตรธิดา จักต้องประพฤติกันไม่ว่าจะเป็นบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ แม้แต่พระโพธิสัตว์เมื่อทรงบำเพ็ญบารมีธรรมอยู่ในพระชาติต่าง ๆ ทั้งที่เป็นมนุษย์หรือสัตว์ก็ได้ปฏิบัติต่อบิดามารดาโดยเลี้ยงดูสนองคุณทุกพระชาติไป

อันบรรพชิตในพุทธศาสนา ก็ควรเลี้ยงดูโยมบิดามารดาตนได้ ทรงประทานอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์บำรุงปฏิบัติต่อบิดามารดาตนทุกประการ แม้แต่ในที่สุดจักต้องบีบนวด, หรือหยอดข้าว,

หยอดยา, ให้แก่โยมตน เพื่อให้ท่านมีความสุขเท่าที่จักกระทำได้ ก็ทรงอนุญาต"

พระธรรมเทศนาครั้งนี้ มีประโยชน์เฉพาะพระนันทิยะเป็นที่สุด เพราะเมื่อท่านฟังจนจบแล้วบังเกิดความชุ่มชื่นใจเป็นอย่างยิ่งว่า "เป็นบุญที่เราตัดสินใจมาสดับธรรมจนทราบความจริงเสียก่อน ว่าแม้ภิกษุก็สามารถเลี้ยงดูโยมทั้งสองผู้ให้กำเนิดได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ ประโยชน์อะไรเล่าที่เราจะต้องสึกไปเป็นฆราวาสต่อไป จะอยู่ในเพศบรรพชิตนี่แหละเพื่อบำเพ็ญประโยชน์แก่ตัวเองด้วย บำเพ็ญมาตาปิตุอุปัฏฐากคือเลี้ยงดูปรนนิบัติโยมทั้งสองของเราต่อไปด้วย"

จากนั้น ท่านจึงเข้าไปหาภิกษุซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่จัดเสนาสนะที่พักขอสถานที่ซึ่งได้อาศัยอยู่ในบริเวณพระเชตวนาราม เมื่อได้ที่พักแล้วท่านจึงเข้าไปพำนัก ตั้งใจว่ารอให้ได้เวลาเช้าจะออกไปบิณฑบาตแล้วตามหาโยมทั้งสองต่อไป ในคืนนั้นท่านพระนันทิยะจำวัดไม่หลับเพราะจิตส่ายคิดถึงแต่โยมของท่านผู้จากกันเป็นเวลานาน "โยมทั้งสองจะทราบไหมหนอ? ว่าบัดนี้พระลูกชายกลับมาแล้ว และจวนจะพบกันอยู่แล้ว" พระนันทิยะคิดอยู่อย่างนี้แต่ผู้เดียวตลอดเวลา

รัตติกาลแห่งราตรีนั้น จวนจะผ่านพ้นจากไป แม้ความมืดจะยังปรากฏอยู่ แต่ว่าภายในพระเชตวนาราม มีร่างของผู้เดินไป ๆ มา ๆ อย่างช้า ๆ อยู่ในความมืด ภาพเหล่านี้ เป็นร่างของภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยความเพียร เดินจงกรมรำลึกมั่นด้วยจิตแน่วแน่ในพระกัมมัฏฐานที่ศึกษา

มาเพื่อบรรเทากิเลสและความเกียจคร้านซึ่งเป็นมารร้ายของมรรคผล ทั้งทุกรูปต่างสำรวมและดำรงสติมั่นเป็นอย่างดี จนกระทั่งความมืดแห่งราตรีค่อย ๆ หายไป ท่านเหล่านั้นจึงต่างกลับเข้าสู่ที่พักของท่าน พักกายให้ได้เวลาอรุณดีเพื่อออกบิณฑบาตตามละแวกบ้านต่อไป

การบิณฑบาต เป็นกิจวัตต์ของภิกษุซึ่งทุกท่านควรจะได้ทราบความจริงให้เข้าใจ

คำว่า "บิณฑบาต" แปลว่า "ก้อนข้าวที่ตก" หมายความว่า พระภิกษุสงฆ์ในศาสนานั้น อุทิศชีวิตของท่านเพื่อพระรัตนตรัย สละบ้านเรือนกิจกังวลอันเป็นเรื่องของผู้ครองเรือนทั้งสิ้น ดำรงชีพด้วยก้อนข้าวที่มีผู้ใส่ลงในบาตร

วิธีนี้ เป็นการทำลายทิฏฐิมานะของผู้บวชให้รู้ตัวว่า มีชีวิตอยู่ได้ด้วยอาศัยผู้อื่น ต้องทำตนให้เป็นผู้เลี้ยงง่าย ตัดความฟุ้งเฟ้อสำราญอันเคยมีมาแต่กาลก่อนบวชเสีย แล้วจะได้พิจารณาในแง่ที่ว่า "บำเพ็ญตนคุ้มกับอาหารที่เขาสละให้หรือเปล่า?" อีกด้วย

โบราณเรียกพระบิณฑบาต ว่า "ท่านไปโปรดสัตว์" เพราะหมายถึงว่า ท่านอุตส่าห์สงเคราะห์ให้ชาวโลกผู้ไม่เลื่อมใสได้เลื่อมใสและเมื่อรับของที่มีผู้บริจาคไปแล้ว ย่อมบังเกิดเป็นบุญส่วนทานมัยแก่ผู้บริจาคอย่างแท้จริง ท่านเอาบุญมาให้ถึงที่อยู่เช่นนี้ จึงเรียกว่า "ท่านโปรดสัตว์"

อาหารที่ผู้ศรัทธาบริจาคด้วยการใส่บาตรแม้จะเป็นส่วน-น้อย แต่ให้เกิดประโยชน์ยิ่งใหญ่น่าอนุโมทนา เพราะท่านผู้ทรงศีลทรงธรรม เมื่อได้รับอาหารนั้นไปบริโภคย่อมเกิดกำลังเรี่ยว-แรงที่จะศึกษาต่อ และปฏิบัติตามพระธรรมวินัยต่อไป ผู้มีกำลังจึงควรบำเพ็ญกุศลใส่บาตรประจำวัน เท่าที่พอจะทำได้โดยทั่วกัน

ณ เวลาเช้าของวันรุ่งขึ้น ภายในพระนครสาวัตถีดูเหลืองอร่ามไปด้วยแสงแดดแห่งอรุณตัดรับกับสีแห่งผ้าจีวรของภิกษุสงฆ์ซึ่งเดินสำรวมเพื่อบิณฑบาตเป็นทัศนียภาพอันควรแก่การเลื่อมใสเป็นที่ยิ่ง

พ้นจากประตูเมืองด้านทิศบูรพาไม่ไกลนัก มีภิกษุรูปหนึ่งยืนอยู่เบื้องหน้าปราสาทซึ่งสูงตระหง่านถึง ๗ ชั้น ภายในปราสาทนั้นผู้คนทั้ง-หลายเดินกันขวักไขว่ไปหมด ภิกษุรูปนั้นยืนทอดสายตามองเหม่ออยู่เป็นครู่ใหญ่ พร้อมทั้งปลงสังเวชว่า

"อนิจจา สมบัติ ย่อมเป็นสิ่งคู่กันกับวิบัติอย่างแน่แท้สมจริงตามที่พระพุทธองค์ทรงสอนไว้

ปราสาทหลังนี้โยมบิดามารดาของเราเองเป็นผู้ให้สร้างขึ้น แต่บัดนี้กลับตกไปเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้อื่นอันเราหารู้จักไม่ เจ้าของปราสาทเดิม ผู้ออกแบบให้ช่างสร้างไว้ด้วยตั้งใจว่าจะอาศัยอยู่ให้มีความผาสุกกลับต้องออกไปเซอะเซิงอาศัยอยู่ ณ ที่ใดก็ยังไม่รู้ได้

โอ ! สมบัติของโลก ย่อมต้องเปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะของความไม่เที่ยงแท้ของโลกเช่นนี้แหละหนอ"

ภิกษุรูปนั้นหรือพระนันทิยะนั่นเอง พึมพำออกมาพร้อมทั้งบ่ายหน้าเดินจากที่นั้นไป

มีเสียงคนร้องนิมนต์ว่าหยุดก่อน แล้วหญิงกลางคนผู้หนึ่งถือถาดใส่อาหารออกมาจากปราสาท ค่อยผจงจัดอาหารใส่ลงในบาตรแล้วเดินกลับไป พระนันทิยะเหลือบมองผู้ศรัทธานั้นนึกว่าเป็นใคร เพราะเมื่อครั้งที่ท่านยังอยู่ ณ ปราสาทนี้ ไม่เคยได้เห็นหน้าของบุคคลผู้นี้เลย แต่ท่านก็มิได้ติดใจ จากนั้น จึงเดินเที่ยวเสาะหาโยมทั้งสองตามตรอกเล็กซอยน้อย และถนนสายต่าง ๆ ภายในพระนครต่อไป

ตะวันสูงขึ้นทุกที จนเป็นเวลาสาย หมู่ภิกษุสงฆ์ทั้งปวงต่างบ่ายหน้ากลับสู่พระเชตวนารามเป็นทิวแถว แต่พระนันทิยะยังไม่ยอมกลับ ดวงจิตของท่านว้าวุ่นปรารถนาจะได้พบผู้ให้กำเนิดทั้งสองซึ่งกำลังเป็นคนอนาถา แม้แต่ว่า เท้าทั้งสองนำร่างเดินไปจะเมื่อยล้าสักปานใดท่านก็ไม่ได้ย่อท้อ จนกระทั่งคิดว่าจะหมดหวังไม่ได้พบโยมบิดามารดาอยู่แล้ว เผอิญท่านมองไปเห็นร่างของคนแก่สองคนผู้นั่งอยู่ใกล้ ๆ กัน ณ ริมถนนที่จะผ่านคล้ายกับว่ากำลังนั่งปรับทุกข์แก่กันอยู่

ภาพนั้น ! ทำให้พระนันทิยะถึงกับชะงักตะลึงอยู่กับที่ ไม่สามารถที่จะย่างเท้าต่อไปอีกได้

คนทั้งสองที่ท่านเห็นอยู่นั้น เป็นผู้ชราซึ่งมีร่างกายผ่ายผอมและดำคล้ำเพราะแดดลม ผ้านุ่งห่มของคนทั้งสอง ก็เก่าขาดรุ่งริ่งทั่วทั้งผืน นั่งอยู่ริมถนน มีกระเบื้องแตกวางอยู่เบื้องหน้าสำหรับขอทาน

รูปร่างของคนชราทั้งคู่นี้ พระนันทิยะเพ่งดูแล้วจำได้ถนัดแน่ว่า "ไม่ใช่ใครโยมบิดามารดาทั้งสองของเรานั่นเอง"

ความตื้นตันใจบังเกิดแก่ท่านในทันที ทั้งดีใจที่พบผู้อันตามหา ทั้งเศร้าใจเพราะอเนจอนาถเป็นที่สุด ที่ได้แลเห็นร่างของโยมทั้งสองซึ่งร่วงโรยผ่ายผอมแสดงว่าต้องประสบกับความทุกข์ยากอย่างสาหัส ผิดกว่าแต่ครั้งก่อนคล้ายกับพลิกหน้ามือเป็นหลังมือก็ปานกัน

พระนันทิยะจึงสาวเท้าเข้าไปจนใกล้ร่างโยมทั้งสองนั้นอ้าปากตั้งใจจะพูดให้ท่านทราบว่า "บัดนี้ ลูกที่รักของท่านทั้งสองได้มาถึงที่นี่ พบกับท่านแล้ว" แต่พยายามอย่างไร ๆ ก็ไม่มีถ้อยคำอะไรหลุดออกมาได้ รู้สึกดังหนึ่งมีก้อนอะไรมาจุกอยู่ที่คอทำให้ตื้นตันเป็นที่สุด จึงได้แต่ยืนนิ่งน้ำตาไหลพรากออกจากดวงตาทั้งคู่ มองดูโยมของท่านอยู่ ณ ที่นั้น นั่นเอง

ภาพของภิกษุ ที่มายืนอยู่เบื้องหน้า ทำให้คนชราทั้งสองนั้นต้องพูดกันด้วยความสลดใจ เพราะนึกว่าพระท่านมายืนเพื่อรับภิกขา จึงกล่าวออกมาว่า

"เจ้าพระคุณเอ๋ย บัดนี้โยมยากจนไม่มีอะไรเลยที่พอจะถวายแด่พระคุณเจ้าได้ แม้แต่ตัวของโยมเองวันนี้จะได้อาหารจากที่ใดมากลืนกินให้หนักท้องกันตายไปชั่ววันก็ยังไม่ทราบได้ขอนิมนต์ท่านไปโปรดต่อข้างหน้าเถิดเจ้าข้า"

แม้สองสามีภรรยาผู้อนาถาจะกล่าวออกไปเช่นนั้นเป็นครั้งที่ ๒ และครั้งที่ ๓ แต่ร่างของภิกษุผู้ยืนอยู่จะเขยื้อนจากที่นั้นไปก็หาไม่ จึงทำ

ให้โยมมารดาพระนันทิยะสงสัย จึงเขยิบไปใกล้ ๆ ยกมือป้องหน้าดูเป็นครู่หนึ่งจำได้ว่าเป็นพระลูกชายของตน จึงร้องออกมาว่า

"โอ ! พ่อนันทิยะ นันทิยะลูกของแม่ใช่แล้ว"

พูดได้เท่านี้ ท่านก็ร้องไห้ออกมาโฮใหญ่ ฟุบหน้าลงกับเท้าพระลูกชายคร่ำครวญต่าง ๆ นานา เพราะความดีใจอย่างสุดซึ้ง

โยมผู้ชายของท่าน ได้ยินรู้เรื่องว่าพระที่ยืนอยู่นี้คือลูกชายของตนก็โลดเข้ากอดรัดท่านไว้แน่น ทั้ง ๓ คน พ่อ, แม่, ลูกต่างร่ำไห้ด้วยกันอย่างน่าเวทนาเป็นที่สุด ณ ที่นั้นนั่นเอง

จนครู่ใหญ่ เมื่อ ๓ คน พ่อ, แม่, ลูก, บรรเทาความเศร้าโศกลงแล้ว จึงต่างเล่าเรื่องราวของตน ๆ ในระยะที่พลัดพรากจากกันเพื่อทราบเรื่อง สุดท้ายพระนันทิยะได้กล่าวปลอบประโลมใจโยมทั้งสองว่า "ตั้งแต่นี้ต่อไปจะรับเอาท่านทั้งสองไปเลี้ยงดูปรนนิบัติเพื่อมิให้ต้องประสบกับความทุกข์ลำบากเยี่ยงนี้อีก" แล้วจึงเอาอาหารที่บิณฑบาตมาได้ให้ท่านทั้งสองรับประทานในทันที คะเนรู้ว่าท่านยังไม่อิ่ม จึงให้ท่านพักอยู่ที่ตรงนั้นก่อน ต่อนั้นจึงเที่ยวไปรับอาหารจากผู้ศรัทธาอีกได้อาหารนำมาให้ท่านบริโภคจนอิ่มหนำดีแล้ว จึงเชิญให้ท่านเดินตามไปสู่พระเชตนารามต่อไป จัดสถานที่พักของท่านให้โยมทั้งสองได้พักอาศัยอยู่ร่วมกันแล้วดูแลปฏิบัติท่านเป็นอย่างดีทุกประการ

พระนันทิยะ ได้ปรนนิบัติเลี้ยงดูโยมของท่านอย่างดีที่สุดควรแก่การสรรเสริญ ดังจะได้ยกการปฏิบัติของท่านมาเล่าเพื่อทุกท่านได้เห็นภาพย่อ ๆ ดังนี้

ยามเช้า ท่านออกไปรับบิณฑบาต เมื่อได้อาหารมาแล้ว ท่านยังไม่ฉัน จัดอาหารนั้นให้โยมทั้งสองรับประทานจนเต็มอิ่มก่อน เหลือเท่าไรจึงได้ฉัน ฉะนั้นวันใดถ้าได้อาหารน้อยท่านยอมอด เพื่อไม่ให้โยมทั้งสองโหยหิว ถ้าวันใดได้รับอาหารจากผู้ศรัทธาเพียงพอนั่นแหละ ท่านจึงอิ่มหนำไปด้วย พ้นทุกข์ไปได้หนึ่งวัน แม้แต่ผ้านุ่งห่มก็เช่นกัน หากท่านได้ผ้าใหม่จะเป็นผ้าบังสุกุลก็ดี หรือผ้าที่เกิดจากอติเรกลาภใด ๆ ก็ดี ท่านก็นำผ้านั้นให้โยมได้เปลี่ยนนุ่งห่มใหม่ให้ผาสุก ส่วนท่านเองรับเอาผ้าเก่าจากโยมนั้นไปปะเย็บซักย้อมแล้วนำมาทำเป็นสบงจีวร สำหรับนุ่ง-ห่มต่อไป โยมหญิงโยมชายทั้งสองจึงค่อยสดใสแข็งแรงขึ้น เพราะมาได้รับการปฏิบัติอย่างดี แต่ท่านพระนันทิยะเองนั้น กลับซูบผอมลง จนกระทั่งมีเส้นเอ็นสะพรั่งขึ้นเต็มไปทั่วทั้งกาย เพราะเหตุที่ต้องอด ๆ อยาก ๆ ตลอดเวลา กระนั้น ท่านก็ยังมีจิตใจมั่นคง ไม่เบื่อหน่ายต่อการบำรุงเลี้ยงบิดามารดาแม้แต่น้อย ชีวิตของพ่อ–แม่–ลูกทั้งสามได้ดำรงอยู่สืบมาอย่างน่าเวทนาเยี่ยงนี้ช้านาน

จนกระทั่งวันหนึ่ง พระนันทิยะได้ออกจากที่พักของท่านผ่านหมู่ภิกษุทั้งหลายด้วยธุระบางประการ เพื่อนภิกษุด้วยกันซึ่งสงสัยในความเปลี่ยนแปลงของท่านมานานแล้วได้โอกาสจึงถามว่า "เหตุไรเล่า เธอ-จึงมีรูปร่างผ่ายผอมผิดสังเกตกว่าเก่าอย่างผิดตา ชะรอยจะเกิดโรคร้ายอันใดซึ่งควรจะรักษาละหรือ?" ท่านพระนันทิยะก็ตอบไปว่ามิได้เป็นโรคอันใดทั้งสิ้น แต่ที่ผ่ายผอมลงนี้เพราะความอดอยากโดยต้องเลี้ยงดูบิดามารดา

ผู้บังเกิดเกล้านั่นเอง แล้วท่านก็ได้เล่าเนื้อความตามจริงทั้งสิ้นให้ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นฟัง

เมื่อภิกษุทั้งหลายได้ฟังเรื่องราวทั้งสิ้นจบลง ก็เกิดความเห็นแตกต่างไม่เหมือนกัน มากท่านทีเดียวที่ตำหนิว่า พระนันทิยะประพฤติไม่สมควร ทำศรัทธาไทยผู้บริจาคให้เสื่อมเสียเพราะเขาตั้งใจถวายทานแก่บรรพชิต แต่ท่านกลับเอาของที่ได้รับมาไปเลี้ยงดูโยมทั้งสองผู้เป็นฆราวาสแล้วก็ติเตียนพระนันทิยะต่าง ๆ นานา อย่างมากมายพร้อมทั้งได้กล่าวโจษจันในเรื่องนี้อย่างกว้างขวางจนกระทั่งความได้ทราบไปถึงพระบรมศาสดา

พระพุทธองค์ เมื่อทรงทราบเรื่องโดยพระภิกษุเข้าไปทูลฟ้อง จึงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพื่อวินิจฉัยเรื่องนี้เมื่อภิกษุทั้งหลายประชุมพร้อมกันแล้ว จึงตรัสถามพระนันทิยะว่า "ดูก่อนนันทิยะ ได้ยินว่าเธอได้รับการบริจาคของทายกทั้งหลายด้วยอาหารและผ้านุ่งห่มแล้ว ได้นำไปให้บิดามารดาของเธอบริโภคใช้สอยก่อนเป็นความจริงหรือ ?"

พระนันทิยะทูลรับรองว่าเป็นความจริงเช่นนั้นทุกประการ เพราะโยมทั้งสองไม่มีใครอีกแล้วที่จะเป็นผู้ปรนนิบัติบำรุงเลี้ยง จึงเป็นหน้าที่ซึ่งท่านจะต้องปฏิบัติเอง สุดแต่จะทรงพระกรุณาตามความจำเป็นนี้ด้วยเถิด

แทนที่พระพุทธองค์จะทรงติเตียน กลับประทานสาธุการว่า

"ดีแล้ว นันทิยะ เธอปฏิบัติชอบแล้ว. เธอปฏิบัติมั่นกตัญญูกตเวทิตาธรรมควรแก่การสรรเสริญ ตถาคตได้พยายามสอนสาวกทั่วไปให้เป็นผู้มีความกตัญญู รู้คุณคน และประพฤติ

กตเวทีตอบแทนผู้มีคุณแก่ตน ภิกษุทั้งหลายควรประพฤติให้ได้เยี่ยงพระนันทิยะนี้ เพราะโบราณกบัณฑิตแต่ครั้งก่อนก็ไม่ละเลยต่อการเลี้ยงดูบิดามารดา แม้ตถาคตเองเมื่อครั้งบังเกิดเป็นมนุษย์นามว่า "สุวรรณสาม" ในอดีต ก็ได้เลี้ยงดูบิดามารดาทั้งสองผู้ทุพพลภาพเป็นอย่างดีมาแล้ว"

ตรัสเช่นนี้แล้วทรงดุษณีภาพอยู่ ภิกษุสงฆ์ทั้งหลายใคร่รู้จึงทูลอาราธนา องค์พระบรมศาสดา จึงทรงยกเรื่องสุวรรณสามชาดกมาชี้แจงอย่างพิสดาร

เมื่อจบชาดกเทศนา ได้ทรงประมวลชาดกและทรงแสดงธรรมกถาอันเป็นเรื่องจริงที่สุดของชีวิตด้วยอริยสัจจธรรม อันแสดงถึงเรื่องทุกขสัจจ์, สมุทัยสัจจ์, นิโรธสัจจ์ และมรรคสัจจ์ อย่างแจ่มแจ้ง ด้วยกระแสพระสุรเสียงอันกังวานแจ่มใสเป็นที่เบิกบานและชุ่มชื่นใจแก่เหล่าภิกษุบริษัทเป็นอย่างยิ่ง

พระนันทิยะส่งจิตไปตามกระแสธรรมที่ทรงเทศนา แล้วตรองตามด้วยปัญญาอันแยบคาย ก็เห็นธรรมอย่างแจ่มแจ้งในบัดนั้นเอง

"เวลาแห่งการบรรพชา และอุปสมบทของท่านนับแต่ต้นได้กว่า ๒๐ ปี ซึ่งท่านพยายามบำเพ็ญเพียรอย่างดีตลอดมา แต่มิได้บรรลุมรรคผลอย่างไรเลยนั้น ก็มาได้ถึงที่สุดอันปรารถนาในครั้งนี้โดยได้บังเกิดธรรมจักษุ เห็นธรรมตามเป็นจริง อัน

จัดว่าเป็นพระอริยบุคคลชั้นพระโสดาบัน" ฉะนี้

ท่านพระนันทิยะได้บำเพ็ญมาตาปิตุอุปัฏฐากบำรุงเลี้ยงโยมบิดามารดาของท่านอีกต่อไป จนกระทั่งทั้งสองท่านละจากโลกไปตามยถากรรม ส่วนตัวพระนันทิยะ ก็อุตสาหะปฏิบัติเพื่อมรรคผลขั้นสูงต่อไปตามอุปนิสัยวาสนา

เรื่องราวของพระนันทิยะผู้มั่นในกตัญญูกตเวทิตาธรรมอย่างประเสริฐ ก็สิ้นสุดข้อความลงแต่เพียงเท่านี้.

"ขออุทิศส่วนดีของเรื่องนี้ให้แก่ท่านผู้เป็นบิดามารดาของลูกทุกคน

ขอให้ท่านได้พึ่งลูก โดยลูกของท่านเป็นคนดี เยี่ยงพระนันทิยะที่เล่านี้ทั่วกันเถิด".

พิมพ์ที่ บริษัท ประชาชน จำกัด (แผนกพิมพ์) 35 ซอยพิพัฒน์ ถนนสีลม พระนคร โทร. 32062
นายทรงเกียรติ เมฆเจริญ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา 2512

